

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ**

**DİJİTAL MUHASEBE UYGULAMALARININ
MUHASEBE HATA VE HİLELERİNİ ÖNLEMEDE
ETKİSİ: MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Emine CAN
ORCID: 0000-0002-1807-9349**

**Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

**Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şule YILDIZ
ORCID: 0000-0002-4630-0637**

OCAK – 2025

Emine CAN tarafından hazırlanan “Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Hata ve Hilelerini Önlemede Etkisi: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu tez, 25/12/2024 tarihinde Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan Tez Savunma Sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Şule YILDIZ

Sakarya Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Nevran KARACA

Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan BARAL

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ İŞLETME ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa: 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Emine CAN
Öğrenci Numarası	:	Y199004102
Enstitü Anabilim Dalı	:	İşletme
Enstitü Bilim Dalı	:	Muhasebe ve Finansman
Programı	:	Yüksek Lisans
Tezin Başlığı	:	Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Hata ve Hilelerini Önlemede Etkisi: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma
Benzerlik Oranı	:	%14
Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. ..... / ..... / 2024 İmza Emine CAN		
Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere gsbtez@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. ..... / ..... / 2024 İmza Doç. Dr. Şule YILDIZ		
Uygundur Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr.Şule YILDIZ Tarih: ..... / ..... / 2024 İmza:		
☐ Kabul Edilmiştir ☐ Reddedilmiştir EYK Tarih ve No: ..... / ..... / 20.... ..... /	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın başlangıcından son aşamaya gelinceye kadar bana her zaman anlayışla yol gösteren ve desteğini esirgemeyen kıymetli tez danışmanım Doç.Dr.Şule YILDIZ'a , Tez çalışma dönemimde değerli katkı ve geri bildirimlerini aldığım kıymetli arkadaşlarım Dr. Elif BAK'a ve Dr. Bahşende TAŞDEMİR'e,

Çalışmam süresince desteğini esirgemeyen sevgili eşim ve biricik kızım Hayrunnisa CAN'a ve eğitim hayatım boyunca bana her şart ve koşulda destek olan sevgili babam İbrahim YAVUZ'a , her zaman karşılıksız olarak emeklerin en güzelini veren anneciğim Huriye YAVUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Emine CAN

25.12.2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLOLAR	v
ŞEKİLLER	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. MUHASEBEDE E-DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. Dijitalleşme Tanımı ve Dijitalleşme Süreci	5
1.1.1. Dijitalleşme	5
1.1.2. Dijitalleşme Süreci	5
1.1.3. Dijitalleşmenin Muhasebe Mesleğine Etkileri	5
1.2. Dijital Dönüşüm	7
1.2.1. Dijital Dönüşümün Faydaları	8
1.2.2. Dijital Dönüşümün Aşamaları	9
1.2.3. Dijital Dönüşümün Nedenleri	10
1.2.4. Dijital Dönüşümün İticipleri	10
1.2.5. Dijital Dönüşümün Önleyicileri	11
1.2.6. Dijital Dönüşümün Öğeleri	11
1.3. Gelir İdaresi Başkanlığının Dijital Dönüşüm Uygulamaları	12
1.3.1. E-Beyanname	12
1.3.2. E-Belge.....	13
1.3.3. Defter Beyan Sistemi	13
1.3.4. GİB Portal	14
1.3.5. E-Defter Uygulaması	14
1.3.5.1. E-Deftere Geçiş Zorunlu Olan Mükellefler	15
1.3.5.2. E-Defter Uygulamasının Avantajları	15
1.4. Dijital Dönemde Muhasebe Mesleğini Etkileyen Faktörler	16
1.4.1. Endüstri 4.0	16
1.4.2. Yapay Zeka	17
1.4.3. Blok Zinciri	17
1.4.4. Bulut Bilişim Sistemi	18

1.4.4.1. Bulut Sisteminin Avantajları	18
1.4.4.2. Bulut Bilişim Sisteminin Dezavantajları	19
1.4.5. Nesnelerin İnterneti.....	20
1.4.6. Muhasebe Yazılımları	20
1.4.7. Bulut Muhasebe	20
1.4.8. Büyük Veri	22
1.5. Muhasebede Dönüşümün Muhasebe Meslek Mensuplarına Etkisi..	22
1.6. Elektronik Uygulamalara Geçiş Gerekçeleri.....	24
1.7. Elektronik Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Genel Bilgiler	24
1.7.1. Elektronik Ortamda Muhasebe Kayıt Araçları	25
1.7.1.1. E-Fatura Uygulaması	26
1.7.1.2. E-Arşiv Fatura Uygulaması	30
1.7.1.3. E-İrsaliye Uygulaması	31
1.7.1.4. E-Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması.....	31
1.7.1.5. E-Müstahsil Makbuzu Uygulaması	32
1.7.1.6. E-Gider Pusulası Uygulaması	32
1.7.1.7. E-Bilet Uygulaması.....	32
1.7.1.8. E-Sigorta Komisyon Gider Belgesi Uygulaması	33
1.7.1.9. E-İmza.....	33
1.7.1.10. Mali Mühür	33
1.7.1.11. Dijital Arşivleme.....	34
BÖLÜM 2. MUHASEBE DENETİMİNDE HATA VE HİLELER	35
2.1. Muhasebede Hata ve Hileler	35
2.1.1. Muhasebe Hataları	36
2.1.2. Muhasebe Hata Türleri.....	37
2.1.2.1. Matematik Hataları	37
2.1.2.2. Kayıt Hataları.....	37
2.1.2.3. Nakil Hataları.....	38
2.1.2.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları.....	38
2.1.2.5. Bilanço Hataları	39
2.1.2.6. Vergi Hesaplama Hataları.....	39
2.1.3. Muhasebe Hatalarının Nedenleri.....	39
2.1.3.1. Bilgisizlik ve Tecrübesizlik	40
2.1.3.2. İhmal ve Dikkatsizlik	40
2.1.4. Muhasebe Hileleri	41

2.1.4.1. Hile Türleri	42
2.1.4.2. Hile Grupları ve Özellikleri	45
2.1.4.3. Çalışanları Hileye İten Nedenler.....	48
2.1.4.4. Hile Üçgeni ve Unsurları	49
2.1.5. Hata ve Hilenin Önlenmesi	51
2.1.6. Muhasebede E-Dönüşümün Hata ve Hileler üzerindeki Etkisi	52
BÖLÜM 3. MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ DİJİTAL MUHASEBE UYGULAMALARININ MUHASEBE HATA VE HİLELERİNİ ÖNLEMEDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ	54
3.1. Literatür Taraması	54
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	57
3.3. Araştırmanın Yöntemi	58
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları	59
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	59
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik Analizi	60
3.6.1. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	60
3.6.2. Güvenirlik Analizi.....	60
3.7. Araştırmanın Bulguları.....	70
3.7.1. Demografik Bulgular	70
3.7.2. Katılımcıların E-Dönüşüm Süreçleri İle İlgili Bulgular	72
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	114
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR

ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners (Uluslararası suistimal İnceleme Uzmanları Derneği)
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GKGDS	: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
GKGMS	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları
KDV	: Katma Değer Vergisi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin Testi
MERNİS	: Merkezi Nüfus İşleri Sistemi
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SÜRGEM	: Sürekli Mesleki Geliştirme Eğitimi Merkezi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLÖLAR

Tablo 1: Klasik ve Bulut Bilişim Tabanlı Muhasebe Programlarının Karşılaştırılması	21
Tablo 2: Tablo Hile Grupları ve Özellikleri.....	45
Tablo 3: Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktör Analiz Sonuçları.....	61
Tablo 4: KMO ve Bartlett Değerleri	62
Tablo 5: Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları	63
Tablo 6: Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktör Analiz Sonuçları.....	64
Tablo 7: KMO ve Bartlett Değerleri	64
Tablo 8: Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları	66
Tablo 9: Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktör Analiz Sonuçları.....	66
Tablo 10: KMO ve Bartlett Değerleri	67
Tablo 11: Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları	69
Tablo 12: Ölçeklerin Puanlarının Normalliliğinin Sınanması.....	70
Tablo 13: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları	71
Tablo 14: Katılımcı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin, e-dönüşüm Süreçleri (İnternet ve E-Uygulamalar Kullanımı)	72
Tablo 15: Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı	77
Tablo 16: Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	80
Tablo 17: Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı	83
Tablo 18: Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri-1.....	87
Tablo 19: Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri-2.....	88
Tablo 20: Ölçeklerin Cinsiyetlere Göre Karşılaştırılması.....	89
Tablo 21: Ölçeklerin Yaşa Göre Karşılaştırılması	90
Tablo 22: Ölçeklerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	91

TABLÖLAR DEVAMI

Tablo 23: Ölçeklerin Meslekte Çalışma Süresine Göre Karşılaştırılması.....	92
Tablo 24: Ölçeklerin Çalışan Sayısına Göre Karşılaştırılması.....	93
Tablo 25: Ölçeklerin Mükellef Sayısına Göre Karşılaştırılması.....	94
Tablo 26: Ölçeklerin E - Defter Müşteri Oranına göre Karşılaştırılması.....	95
Tablo 27: Ölçeklerin Dijital Muhasebe Dönüşüm Sürecinde Olan Müşteri Oranına Göre Karşılaştırılması	96
Tablo 28: Ölçeklerin İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığına Göre Karşılaştırılması	97
Tablo 29: Ölçeklerin E-Beyanname Sistemini Kullanımına Göre Karşılaştırılması	98
Tablo 30: Ölçeklerin E-Defter Sistemini Kullanımına Göre Karşılaştırılması	99
Tablo 31: Ölçeklerin E-Fatura Sistemini Kullanma Durumuna Göre Karşılaştırılması	100
Tablo 32: Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Faydalı Olan Yöntemlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	102
Tablo 33: Ölçeklerin E-Fatura Uygulamasına Geçiş Sürecinde Yaşanan Zorluklar Üzerine Yapılan Karşılaştırma Testlerine Göre Karşılaştırılması	103
Tablo 34: Ölçeklerin Yasal Zorunluluğun E-Fatura Uygulamasına Geçme Durumuna Etkisinin Karşılaştırılması.....	104
Tablo 35: Ölçeklerin E-Fatura Uygulamasından Memnun Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması	104
Tablo 36: Ölçeklerin E-Fatura Uygulamasının Muhasebe İşlemlerini Kolaylaştırma Durumuna Göre Karşılaştırılması	106
Tablo 37: Ölçeklerin Yasal Zorunluluk Olmasaydı ‘E-Defter Uygulamasına Geçer miydiniz?’ Sorusuna Verilen Yanıtlara Göre Karşılaştırma Testi	108
Tablo 38: Ölçeklerin E-Defter Uygulamasından Memnuniyet Durumuna Göre Karşılaştırma Testi	110
Tablo 39: Ölçeklerin E-Defter Uygulamasının Muhasebe İşlemlerini Kolaylaştırıp Kolaylaştırmama Durumuna Göre Karşılaştırma Testi.....	112

ŞEKİLLER

Şekil 1: Endüstri Devrimi Süreci ve Aşamaları.....	16
Şekil 2: Hile Üçgeni.....	49
Şekil 3: Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Özdeğer Saçılım Grafiği	62
Şekil 4: Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Özdeğer Saçılım Grafiği	65
Şekil 5: Özdeğer Saçılım Grafiği.....	68

ÖZET

Can, E. (2024). *Dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe hata ve hilelerini önlemede etkisi: meslek mensupları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.

Günümüzde hemen her alanda teknoloji ve dijitalleşmede hızla artış yaşanmaktadır. Bu artıştan en çok etkilenen alanlar ticaret, finans ve dolayısı ile muhasebe, denetimdir. Bunun bir sonucu olarak ticari ve finansal hayatın önemli aktörlerinden biri olan Maliye Bakanlığı ve meslek mensupları bazında önemli değişim ve dönüşümler kaçınılmaz olmuştur. Maliye bakanlığı bu dijital dönüşüme paralel olarak, vergi gelirlerinin artırılması, denetimde karşılaşılan hata ve hilelerin daha kolay tespit edilmesi ve önlenmesi ile vergi denetiminin etkinlik ve verimliliğinin artırılması amacıyla e-dönüşüm sürecini başlatmıştır. Maliye Bakanlığının başlattığı bu e-dönüşüm süreci mali müşavirleri yakından etkilemiştir.

Araştırmanın amacı, meslek mensuplarının e-dönüşüm uygulamalarına ilişkin farklı mekanlarda kullanım kolaylığı, zaman tasarrufu, işgücü ve denetimde karşılaşılan hata ve hilelerin tespit ve önlenmesinde etkisi olup olmadığı ile ilgili görüşlerini tespit etmektir. E-dönüşüm uygulamaları her geçen gün güncellenmektedir. Dolayısı ile meslek mensuplarının bu konudaki algıları, görüş ve tutumları da buna paralel olarak sürekli bir değişim göstermektedir. Bu nedenledir ki bu konu ile ilgili güncel çalışmalar yapılması meslek mensuplarına katkısı ve literatürün gelişmesi noktasında önemlidir. Araştırmanın hipotezleri e-dönüşüm uygulamalarında meydana gelen yenilik ve güncellemelerin muhasebe denetiminde hata ve hilelerin önlenmesi üzerinde, hileli finansal raporlama, vergi denetimine olumlu etkisinin olup olmadığı, kayıt dışı faaliyetlerin azaltılmasına etkisinin olup olmadığıdır.

Çalışmada Sakarya’da faaliyet gösteren meslek mensuplarına anket yöntemi uygulanmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda e-dönüşüm uygulamalarının mükelleflerin doğru beyanda bulunmasına olumlu etkisi olduğu, vergi denetimine olumlu etkisi olduğu, kayıt dışı faaliyetleri azalttığı, hileleri ortaya çıkarmada olumlu etkisi olduğu ve hileli finansal raporlamayı azalttığı yargılarına önemli düzeyde katılım sağlandığı görülmüştür. Dolayısı ile meslek mensupları arasında e-dönüşüm uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hileleri tespit etme ve önleme üzerinde önemli etkisi olduğu görüşü hakimdir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Denetim, E-Fatura, E-Uygulamalar, E-Defter

ABSTRACT

Can, E. (2024). *The effect of digital accounting applications on preventing accounting errors and frauds: a research on professional members* (Unpublished master's thesis). Sakarya University.

Today, there is a rapid increase in technology and digitalization in almost every field. The areas most affected by this increase are trade, finance and therefore accounting and auditing. As a result of this, significant changes and transformations have become inevitable on the basis of the Ministry of Finance, one of the important actors of commercial and financial life, and its professionals. In parallel with this digital transformation, the Ministry of Finance has initiated the e-transformation process in order to increase tax revenues, to more easily detect and prevent errors and frauds encountered in auditing, and to increase the effectiveness and efficiency of tax auditing. This e-transformation process initiated by the Ministry of Finance has closely affected financial advisors.

The aim of the research is to determine the opinions of professionals regarding e-transformation applications in different places regarding ease of use, time savings, workforce and whether they have an effect on detecting and preventing errors and frauds encountered in auditing. There are different studies on this subject, but e-transformation applications are updated every day. Therefore, the perceptions, opinions and attitudes of professionals on this subject are constantly changing in parallel. For this reason, conducting current studies on this subject is important in terms of its contribution to the profession and the development of the literature. The hypotheses of the research are whether the innovations and updates in e-transformation applications have a positive effect on preventing errors and frauds in accounting auditing, fraudulent financial reporting and tax auditing, and their effects on reducing unregistered activities.

In the study, a survey method was applied to professionals operating in Sakarya and the data obtained was analyzed. As a result of the analysis, it has been seen that there is a significant level of agreement with the judgments that e-transformation applications have a positive effect on taxpayers making accurate declarations, have a positive effect on tax auditing, reduce unregistered activities, have a positive effect on detecting fraud and reduce fraudulent financial reporting. Therefore, there is a prevailing opinion among professionals that e-transformation applications have a significant impact on detecting and preventing errors and frauds in accounting auditing.

Keywords: Accounting, Control, E-Invoice, E-Applications, E-Ledger

GİRİŞ

21. yüzyılda küreselleşme olgusunun vazgeçilmez bir hal aldığı, ticaretin geleneksel ve dar kalıplardan çıkıp ülkeler arası yaygınlaştığı ve kolaylaştığı bir dönem yaşanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak büyüyen ekonomiler ve artan iş yoğunlukları nedeniyle işletmelerin muhasebe yapıları, iş, işlemleri karmaşık ve yoğun bir hal almıştır. İş miktarı ve çeşitliliği olarak meydana gelen artışlar nedeniyle işletmeler bu yeni durumdan hem maliyet artışı hem de zaman kaybı olarak olumsuz etkilenmiştir. Geliştirilen ve gün gün yaygınlaşan bilişim teknolojisinin iş dünyasına sunduğu imkanlar yardımıyla iş süreçleri eskiye nazaran daha ucuz, hızlı, kaliteli ve devamlılık arz eden hale gelmiştir.

Araştıramanın Amacı

İnternet ve bilişim teknolojisi çok hızlı gelişmekte yaygınlaşmakta ve dönüşmektedir. Bu hızlı gelişim kamu ve özel sektörü derinden etkilemiş, kurum ve kuruluşlar işlemlerinin büyük çoğunluğunu elektronik ortama aktarmak durumunda kalmıştır. İşletmeler iş ve işlemlerde hız ve maksimum fayda düzeyini sağlayacak dönüşümler gerçekleştirmiştir. Kamu otoritesinin mali alanı düzenlemek amacıyla hazırlayıp ortaya koyduğu e-dönüşüm uygulamalarına ,kanun ve yönetmelik gibi düzenleyici uygulamalar aracılığıyla özel sektörün de tabi olması zorunlu kılınmıştır. Hayata geçirilen bu yenilikler işletmelerdeki muhasebe işlemlerinde önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Böylece muhasebenin kelime birikiminin önüne “e” harfi eklenmekle birlikte bir nevi muhasebede yeni bir dönemin ve yeni kavramların başlangıcı olmuştur. Bu yolla muhasebe işini meslek edinenlerin taşıması gereken yeterlilik özelliklerinin yanına bir yenisi eklenmiştir. E-uygulamalar her geçen gün yeni yeni özellikler ve kolaylıklar ile donatılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında konunun en önemli, özgün katkısı da konu ile ilgili güncel bir araştırma olmasıdır. Çünkü e-uygulamalar yaygınlaştıkça ve farklı özellikler eklendikçe meslek mensuplarının bu konu ile ilgili görüşlerinde değişiklik yaşanmaktadır. Bu bilgiler ışığında yapılan literatür taramasında e-uygulamaların muhasebe denetimi üzerindeki etkisi ile ilgili yeterli ve güncel çalışma olmadığı gözlemlenmiştir. Bu açığı kapatmak ve literatüre katkı sağlamak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Muhasebe alanında e-dönüşüm yenilikleri ile ortaya çıkan sürecin getirdiği farklılıklar, mesleğin gereği olan işlerin yürütülmesini kolaylaştırmış ve dolayısıyla meslek mensuplarının da verimliliğinin artmasına yardımcı olmuştur. Hayata geçirilen yenilikler, başta muhasebe mesleğine gönül veren meslek mensupları olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşları, işletmeler ve TÜRMOB' un da dahil olduğu tüm muhasebe taraflarına önemli zaman ve maliyet avantajlarını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca bir diğer açıdan bakıldığında bu yeniliklerin etkisiyle meslek mensuplarının geleneksel hale gelmiş olan mesleki rolü de değişip dönüşmeye başlamıştır. Buna paralel olarak artık meslek mensuplarının rolü geleneksel muhasebe çalışmaları olan kayıt tutmak ve arşivlemekten ziyade geliştirilen elektronik uygulamalar yardımıyla analiz, yorum ve danışmanlık yapmak olarak nitelendirilmiştir. E-dönüşüm uygulamalarının geleceği açısından meslek mensuplarının muhasebe alanında yaşanan e-dönüşüm yenilikleri hakkındaki, istek, görüş ve önerileri önem kazanmıştır.

E-dönüşüm yeniliklerinin mesleğe kazandırdıklarından hareketle değerlendirilecek olursa çalışma literatüre katkı sağlamanın yanında meslek mensuplarının e-uygulamalar ile ilgili görüşlerini, memnuniyet ve şikayetlerini ortaya koyacağı gibi aynı zamanda da bu sistemleri oluşturan başta Maliye Bakanlığı olmak üzere kural koyucu ve uygulama geliştirici kurumlara da yol gösterici olacaktır. Bir diğer yönüyle dijitalleşmenin hızı da dikkate alındığında bu konu ile ilgili güncel araştırma yapılması meslek mensupları açısından beklentilerin karşılanması noktasında ,e-uygulama geliştiricileri açısından ise yeni oluşturulacak uygulamalara yön vermek, mevcut uygulamaların yeterlilik düzeyi ve aksak yönlerinin tespit edilmesi, telafi edilmesi açısından önemlidir. Bu şekilde meslek mensuplarının işlerinin kolaylaşması, zaman ve maliyet tasarrufu gibi avantajlar ile beraber kamu tarafından ise vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi, kayıt dışı faaliyetlerde azalma şeffaf finansal tablolar ile vergi beyanlarının artırılması açısından önemlidir. Bütün bunlar için de meslek mensuplarının e-uygulamaların kullanım düzeyi ve memnuniyet durumlarının güncel olarak tespit edilmesi önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

E-dönüşüm uygulamalarının muhasebede karşılaşılan hata ve hileli işlemlerin tespiti ve önlenmesinde ne derece etkili olduğu ile ilgili bilgi edinmek amacıyla Sakarya ilinde faaliyet gösteren meslek mensupları üzerinde yüz yüze anket yöntemi uygulanmıştır.

Elde edilen verilerin analizi SPSS 27.00 programı ile %95 güven düzeyi ile çalışılarak yapılmıştır. Çalışmada nitel değişkenler için frekans(n) ve yüzde(%), nicel değişkenler için ise ortalama(Ort), standart sapma (ss) ,minimum ve maksimum istatistiklerine yer verilmiştir. Analizde test tekniklerinden olan Pearson korelasyon testi, bağımsız gruplar t testi, Tek yönlü ANOVA testleri uygulanmıştır. Çalışmada hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeği, dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumları ölçeği, dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğinden elde edilen puanların demografik özelliklere, çalışma bilgilerine göre karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t, tek yönlü ANOVA ölçek puanları arasındaki ilişkilerde Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Kısıtları

Araştırmadan elde edilen bulgular, Sakarya ilinde faaliyette bulunan meslek mensupları ve meslek mensuplarının ölçme aracı olarak oluşturulan ankete verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır. Diğer bir yönüyle ankete katılım sağlayan meslek mensuplarının anket sorularına samimi şekilde inandıkları ,kendi fikirleri olan cevaplar verdikleri, veri toplamada kullanılan ölçekler ve anket sorularının araştırmanın amacına hizmet etmede yeterli olduğuna inanılmaktadır.

Araştırmanın Problemi ve Soruları

Araştırmada bahsi geçen problemler muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hileli işlemlerdir. Günümüz teknoloji çağında global ticaretin artması ile birlikte muhasebe süreçlerinde iş ve işlemlerin eskiye kıyasla daha karmaşık ve denetiminin zor olduğu gerçeği gün yüzüne çıkmıştır. Bu karmaşıklığın azaltılması için geliştirilen e-dönüşüm yenilikleri ile birlikte yeni nesil muhasebe süreci takipleri, ve muhasebe işlemlerinin otomatik işlenmesi gibi programlar yardımıyla problemin çözümü ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Araştırmada üzerinde bulunan temel problem muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hilelerin e-uygulamalar yardımı ile tespit edilip edilemeyeceği ve e-dönüşüm uygulamalarının hata ve hileleri önlemede etkisinin olup olmadığıdır. Bu problemten yola çıkarak araştırmanın soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- 1) E-uygulamaların vergi denetimine olumlu etkisi var mıdır?
- 2) E-uygulamalar mükelleflerin doğru beyanda bulunmasına etki etti mi?
- 3) E-uygulamaların muhasebe hata ve hilelerini ortaya çıkarmada etkisi var mıdır?

4) E-uygulamaların işletmelerin daha şeffaf mali tablolar düzenlemek suretiyle vergi kayıp ve kaçaklarını önleme üzerinde etkisi var mıdır?

Çalışmanın birinci bölümünde dijitalleşme, dijital e-dönüşüm tanımı yapılmış, dijitalleşmenin muhasebe mesleğine etkileri, faydaları, aşamaları ve dijital dönüşüm uygulamaları gibi konulara değinilmiştir. İkinci bölümde muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hileler tanımlanmış, hata ve hile türleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde ise, uygulanan anket çalışmasından elde edilen sonuçlar analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM 1. MUHASEBEDE E-DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Dijitalleşme Tanımı ve Dijitalleşme Süreci

1.1.1. Dijitalleşme

“Digitus” kelimesi Latince kökenlidir ve sözcük anlamıyla parmak demektir. Esasen Romalıların sayıları anlatmak için parmaklarını araç olarak kullanması, kelimenin Avrupadaki dillere “digit”, “rakamın yer aldığı hane” ve “sayı” anlamları ile taşınması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Günümüzde Fransızca’da hali hazırda parmak manasına gelmektedir. TDK’na bakıldığında dijital kelimesinin kökeni Fransızca olarak ifade edilmiş ve aşağıdaki gibi tanımlamıştır (Avcı, 2020):

- Sayısal
- Verileri elektronik olarak bir ekran üzerinde gösteren

Dijitalleşme “ mevcut verilerin elektronik araçlar vasıtası ile rakamsal olarak ifade edilmesi” şeklinde tanımlanabilir. Başka bir deyimle dijitalleşme; elektronik sistemlerin gelişen teknoloji ile birlikte kullanılarak ;zengin bilgilere, daha hızlı bir şekilde sayıca daha az iş gücü kullanarak ulaşılmasıdır (Yücel ve Adiloğlu, 2019).

1.1.2. Dijitalleşme Süreci

Buhar gücünün mekanik üretim sistemleri sanayinde kullanılması ile birinci sanayi devrimi, elektrik gücünün üretim faaliyetlerinde kullanılması ve seri üretim sürecinin başlaması ile ise; ikinci sanayi devrimi başlamıştır. Üçüncü sanayi devrimi dönem olarak bilgi teknolojilerinin geliştiği, üretimin de gitgide otomatikleştiği aynı zamanda dijitalleşmenin yaygınlaştığı ve sürekli gelişerek hayatımızın her alanına belirgin hale geldiği bir dönemi kapsamaktadır. Dijitalleşme sürecinin başlangıcı ve gelişmesi üçüncü sanayi devrimine kadar uzanmaktadır (Mert vd., 2022).

1.1.3. Dijitalleşmenin Muhasebe Mesleğine Etkileri

Hızla gelişen teknolojinin de yardımıyla bundan 30-40 yıl öncesinin hayali olan, bilim kurgu filmlerinde anlatılan uzay çağının, içinde bulunduğumuz teknoloji çağının gerisinde kaldığı söylenebilir. Değişim ve gelişim artık ihtiyaca gereksinim

duyulmaksızın hayatın her alanındaadır.Bu sonuçtan hareketle görülmektedir ki insanlar artık giderek hızlanan ve gelişen teknolojiye ayak uydurma gayreti ve zorunluluğu içindedirler (Yücel ve Adiloğlu, 2019).

Bilindiği üzere dijitalleşme, sayıca birden fazla elektronik cihazın birbirine bağlı olarak çalışmasıdır. Bu tanımdan sadece bilgisayar teknolojisi anlaşılmamalıdır.Aynı zamanda internet yardımıyla farklı kişi ve kurumların birbirleriyle elektronik ortamda iletişim kurması ve bu gelişmenin insan yaşantısına ve kurumların işlemlerine hız kazandırmasıdır.Bu gelişim hızının günümüzde artık baş döndürücü bir şekilde yaşandığı söylenebilir.

Yukarıda bahsedilen dijitalleşmeden hemen hemen her meslek etkilenmektedir. Bu mesleklerin başında da muhasebe mesleği gelmektedir. Bu teknolojik ilerleme döneminde mesleki faaliyet gösteren muhasebeciler bir taraftan adaptasyon sorunu yaşarken diğer yandan ise önemli kolaylık ve fırsatları tecrübe etmektedirler. Muhasebe mesleği açısından bakıldığında bu gelişmeler ile birlikte manuel olarak defter tutulan zamandan, günümüzde mevcut olan ileri teknolojilere uzanan dönemde, değişim ve dönüşümün ortaya çıkardığı yeniliklerin hızla arttığı görülmektedir. Özellikle dünya çapında yaşanan skandallar kaliteli denetimin önemini ortaya çıkarmıştır.Böylece tüm önemli yönleri ile birlikte mali nitelik taşıyan tabloların hata ve hile riski içermeyecek şekilde hazırlandığına dair makul güvence vermek önemli bir hal almıştır.Bunun bir sonucu olarak e-uygulamaların hata ve hile önleyici etkisi de ön plana çıkmıştır (Yücel ve Adiloğlu, 2019).

İlk haliyle muhasebe, işletmeler açısından mali nitelikli faaliyetleri kaydetme, raporlama ve özetleme gibi basit ve elle yapılabilen işleri kapsıyorken, devlet ve kamu açısından bakıldığında ise etkin denetim ve vergi hesaplamada kullanılmıştır. Artan teknolojik gelişme ile birlikte girdi, süreç ve çıktı işlemlerini yazılımlar yardımıyla yapan bir sistem halini almıştır. Teknolojinin gelişimi ile birlikte kamuda ve özel sektörde uygulamaların elektronik ortama taşınması, muhasebe mesleğinde yeni bir dönemin başlamasına temel oluşturmuştur.Yeni dönem ile birlikte muhasebede e-uygulamalar geliştirilmiş, elektronik uygulamaların da ötesinde mobil teknoloji, yapay zeka, bulut bilişim, blok zincir gibi yeniliklerin artmış ve bununla birlikte dijital muhasebe çağına geçilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde yeni nesil muhasebecilerinin ilgi alanının, dijitalleşme ve teknoloji olacağı açıkça görülmektedir (Allahverdi vd., 2021).

Dijitalleşme, iş yükünün azalması, hizmetlerin hızlanması ,personelin mekan kısıtlılığının ortadan kalkması ve istediği yerden çalışma kolaylığına kavuşması, istenilen bilgiye hızlıca ulaşım, bilgilerin hızlıca kontrolü verimlilik artışı ,hataların azalması, mükellefle hızlı iletişim ve bilgi akışı gibi daha pek çok avantajlarının yanında; kalifiye personel bulmada zorlanma, çalışanların bilgi teknolojileri ile ilgili becerişlerini sürekli güncellemeleri zorunluluğunun artması gibi dezavantajları da ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu dezavantajlara ek olarak dijitalleşme veri güvenliğinin riske girmesi, çalınma ve kaybolma riskleri gibi olumsuzluklar da ortaya çıkmıştır.Bütün bunların yanında mevzuattaki güncellemelerin muhasebe programına anlık olarak adapte edilmemesi ve zaman zaman meydana gelen programlara erişimde yaşanan sıkıntılar da dijitalleşmenin aksak yönleridir (Arslan ve Baysal Artık, 2023). Genel olarak dijital dönüşümde başarılı olmak için,liderlik cesareti olan ve vizyon sahibi yöneticilere ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2. Dijital Dönüşüm

Dijital dönüşüm,bir kurumun organizasyon yapısı, iş modeli, iş süreçleri, ürün ve hizmetlerinin; çalışanlar, müşteriler, iş ortakları ve diğer tüm sosyal grupların yararını gözeterek bütün bir biçimde değiştirilmesi sürecinde bilişim ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanılmasıdır.Ekonomik ve sosyal hayatta iş ve işlemlerin elektronik ortamda izlendiği,kayıt altına alındığı ve istenmesi halinde elektronik ortamda ibraz edildiği sistemdir (Arıkan, 2015, s.5).

Bilindiği üzere günümüzde hemen her alanda bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanılmaya başlanılmıştır.Bu açıdan değerlendirildiğinde işletmelerin büyük bölümünün teknolojik zemindeki prüzleri ortadan kaldırmaya çalışarak,iş yapma şekillerinden, işletme planlamasına kadar çeşitli alanlarda dijitalleşme konularına ilgi göstermeye gayret ettikleri görülmektedir.Elektronik değişimin kurumlarda benimsenmesi ile beraber iş süreçlerinde basitleşmeler ve zaman tasarrufu sağlanması gibi kazanımlar ortaya çıkmıştır.Bu sebeple kamu ve özel teşebbüslerde üstün performans sağlamak için tercih edilebilir bir sistem olmuştur (Zencirli, 2024).

Türkiye’de e-dönüşüm uygulamaları her vatandaşın kimlik numarası ile takibinin esas alındığı, nüfus ve vatandaşlık işlemlerinin merkezi ortak bir internet sistemi üzerinden gerçekleştirilmeye başlandığı MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) projesi ile başlamış ve bir çok yeniliği de beraberinde getirmiştir.Daha sonra sinema işletmeleri ve yolcu taşımacılığı yapan firmaların e-bilet uygulaması kapsamına alınması, SGK ve vergi

dairelerine gönderilen beyanname ve bilgilerin dijital ortamda verilmesi ve bankaların kredi kartı ekstrelerini müşterilerine elektronik ortamda göndermeye başlaması gibi yenilikler de e-dönüşüme örnek olarak verilebilir (Deniz ve Tanç, 2020). Diğer yandan E-Muhasebe terimi, bilgi sistemi işlevlerini yerine getirmek için bilgi iletişim teknolojisine bağımlı olan herhangi bir muhasebe sistemini ifade etmektedir (Amidu vd., 2011, s.146).

1.2.1. Dijital Dönüşümün Faydaları

▪ Kurumlar ve İşlemler Arası Koordinasyon

Kurum ve işlemler arasında koordinasyon internet teknolojilerindeki gelişimler yardımıyla sağlanmaktadır. Bu durum, bir yandan birbiri ile bağlantılı işlemler ve kurumlar arasında bütünlüğü sağlarken, aynı zamanda işlemlerin yapılmasında etkinliğe yardımcı olan bir mekanizmadır.

▪ Katılımcılığın Artması

Elektronik ağlar sayesinde bireylerin internete dayalı teknolojilerden yararlanarak hızlı bir şekilde iletişim kurması sağlanır. Ağ teknolojisindeki hızlı erişim kolaylığı ve maliyetin düşük olması gibi unsurların mevcut olması sayesinde, kamu ve özel kesim işletmelerinin dijital dönüşüme katılımı artmış ve hızlanmıştır. Diğer bir bakış açısıyla, tüm işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilebilir hale gelmesi ve hizmete erişimde mesafelerin kalkmış olması doğal olarak hizmetten faydalanan kişi sayısında artış meydana getirmiştir.

▪ Kaliteli ve Kesintisiz Hizmet Verilmesi

Hizmetlerin, bu hizmetlerden yararlanacak bireylerin erişimine sürekli bir şekilde açık olması bilgi ve internet teknolojilerinin tercih edilmesinin meydana en önemli sebeplerindendir. Yeni nesil telefon, tablet ve bilgisayar gibi elektronik araçların yaygın hale gelmesi ile istenilen her anda hizmet beklentilerine yanıt verilebilmektedir. Hizmete erişimin kolaylaşması ve hızlanması hizmetten alınan verimi de artırmakta ve kaliteli hale getirmektedir (Tekşan, 2023).

1.2.2. Dijital Dönüşümün Aşamaları

Dijital dönüşüm, aşağıdaki üç aşamadan oluşmaktadır (Tekşan, 2023):

▪ Aşama 1: Hazırlık ve Mevcut Durum Değerlendirilmesi

Dijital dönüşüm kapsamında yapılması gereken öncelikli iş durum tespittir. Yapılan bu durum analizi ardından; analizleri içeren, şimdiye kadar ulaşılan ve gelecekte ulaşılması hedeflenen noktalar arasındaki sapmayı ortaya koymak amacıyla bir rapor oluşturulur. Böylece işletmedeki mevcut durumun hangi hedefi kaldırabileceği ve yeni planların hangi hedeften başlanarak ilerleyeceği tespit edilmiş olur.

▪ Aşama 2: Danışmanlık Hizmeti Alımı

Danışmanlık hizmetinin talep edilmesinde elde edilen öncelik listesinin oluşturulması önemli rol oynar. Öncelik listesinin hazırlanmasında, hazırlık aşaması ve mevcut durumun değerlendirmesinde elde edilen sonuçlar etkilidir.

▪ Aşama 3: Eylem Planının Uygulanması

Bu aşamada verilen danışmanlık hizmetinden; eylem planının hazırlanması hazırlanan eylem planının değerlendirilmesi, eksik olan yönlerin belirlenmesi ve rapor edilmesi gibi çok farklı yönlerden katkı sağlaması beklenmektedir.

Bir diğer yönüyle dijital teknolojinin gelişmesi ve bunun iş dünyasında yaygınlaşması muhasebe meslek mensuplarının taşıması gereken yeterliliklerde ve muhasebe uygulamalarında meydana gelecek değişimleri de beraberinde getirecektir. Manuel işlerin yerini akıllı yazılım ve sistemler alacak, çok yönlü ve karmaşık süreçler otomatik hale gelecek ve bazı hizmetlerin dış dünyadan temin edilmesi sağlanacaktır. Aynı zamanda yakın gelecekte finansman ve dağıtılmış defter alanında blok zincir tabanlı uygulamalar hakkında eğitilmiş ve bilgili olmak, muhasebeyi meslek edinen her düzeyden personel için hayati öneme sahip olacaktır. Ayrıca bu gelişme ve yeniliklerin de yardımıyla, analitiklerin uzman kullanımı, gerçek zamanlı raporlamaya daha iyi, daha fazla, daha yakın olması sağlanacak, tahmine dayalı analiz artacak finansal olan veya olmayan performansın birbirine bağlılığı dikkat çekecektir. Bunun yanında sosyal medya ve videonun günümüzde her alanda görüldüğü şekliyle muhasebe de etkili kullanılması işbirliği ve paydaş katılımını artıracaktır (ACCA, 2016).

1.2.3. Dijital Dönüşümün Nedenleri

Günümüzde faaliyet gösteren birçok işletme, öngörüye dayanarak elde ettiği verilerin analizini dijital iş platformları ile pekiştirerek sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Elde edilen mevcut bilgilerin doğru iş platformlarına iletilmek ve yorumlanmak suretiyle veri akışlarının incelenmesine yardımcı olan sistemlerin kullanımı hızla artmaktadır. Bu süreç, işletmelerdeki veri akış bilimcilerinin ve iş analistlerinin ihtiyaç duydukları bilgilerin etkili ve verimli biçimde sunulmasına imkan vermektedir. Böylece bir yandan şirketin büyümesi kolaylaşırken, diğer yandan perakende ve toptan üretimde finansal hizmetler ile telekomünikasyon hizmetlerini de kapsayacak şekilde işlerin kolaylaşması ve hızlanması işletmeler açısından faydalı olmaktadır. İşletmeler yeni ve yenilikçi vizyon ve misyonlarını geliştirebilmek amacıyla hedeflerini daha gerçekçi ve net olarak tespit etmelidir. Bu hedefleri belirlemek için de işletmeler tarafından, tüketici beklentileri ve talepleri, dijital araçlar kullanılarak iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Yenilikleri takip etmek , değişen ve gelişen iş ortamına uyum sağlamak açısından dijital girişimlerin tam zamanlı bir şekilde hayata geçirilmesi önemlidir (Şalcı, 2021).

Hedefleri net olarak belirlemek, işletmelerin gelecekteki vizyon ve misyonlarını geliştirmeleri açısından çok önemlidir. Hedef belirlemek için ise müşteri talep ve beklentilerini dijital enstrümanlar yardımıyla analiz etmek gerekmektedir. En önemlisi de sürekli olarak değişip dönüşen zamanın gereklerine uyum sağlamak ile işletmedeki dijital girişimlerinde yoğunluk yaşanması arasında doğrudan ilişki vardır. Dijital dönüşümün üç önemli sebebi aşağıdaki gibidir:

- Teknolojiyi geliştirmek ve değiştirmek,
- Rekabet koşullarında etkili olabilmek,
- Yeni müşteri taleplerine cevap verebilmek

1.2.4. Dijital Dönüşümün İticipleri

İşlemeler açısından dijital dönüşümü doğru anlamak ve bu yenilikten yararlanabilmek için tüketicilerin nasıl iletişim gerçekleştirdiği ve nasıl bağlantı kurduğunu ve bilgiye hangi yolla ulaştığını, sonuç olarak müşteri döngüsü ve yolculuğunu iyi analiz etmekte fayda vardır. Dijital dönüşümün iticileri üç başlık altında incelenir (Mercanoğlu, 2016):

- Gerçek zamanlı meydana gelen işlemler,
- Gelişen sosyal medya,
- Mevcut mobil teknoloji

Bu başlıkların altında büyük veri, nesnelerin interneti, bulut sistemi gibi birçok teknolojik yenilik yatmaktadır. Muhasebede elektronik dönüşüm çalışmalarını kapsayan araştırmalar ve tartışmalar bir yana işletmeler gelişen teknoloji ve dijitalleşme sayesinde sosyal medya yardımı ile müşteri yolculuğunu takip edebilir, talep, alışkanlık ve beklentileri ile ilgili verilere erişebilir. Dijital anlayışa hakim yöneticiler dijital dönüşüm ihtiyacına yönelik aldıkları yenilikçi kararlarla diğer işletmelerle kendi işletmeleri arasında farkındalık yaratmaktadır.

1.2.5. Dijital Dönüşümün Önleyicileri

Dijital müşteri deneyimindeki gelişmeleri takip etmek noktasında iş birliği, kaynak, liderlik gibi kavramların anlaşılması önemli bir unsurdur. Bu yöndeki çabaları aşağıdaki durumlar olumsuz etkileyebilmektedir.

- Birbirinden ayrı hareket eden birim ve bölümler,
- Bütçe ve kaynak sıkıntıları,
- Yöneticilerin eğitim ihtiyacı,
- Veriden yeterince yararlanılmaması

1.2.6. Dijital Dönüşümün Öğeleri

- **Vizyon ve Liderlik:** Dijital dönüşüm günümüzde bir çok işletmede henüz bir öncelik olarak görülmemektedir. Yönetimin yenilikçi ve geleceği gören yaklaşımı olmadan dijital dönüşümün başarısı kuşkusuz sınırlı olacaktır. Geleneksel işletme kültürünün halen benimsendiği işletmelerde değişim yavaş gerçekleşir. Tersinden yenilikçi bir liderlik anlayışının ve dijitalleşme vizyonunun hakim olduğu işletmelerde dijital dönüşüm hızlı ve kolay olacaktır.
- **Dijital Müşteri Deneyimi:** Dijital müşteri işletmelerinin bu konuda farkındalık sahibi olmaması ve herhangi bir çalışma yapmaması durumunda dahi hayatına girmiş durumdadır.
- **Dijital Dönüşüm Ekibi:** Farklı birimler arası eşgüdüm sağlanmalı ve ekip üyeleri gerekli şekilde yetkilendirilmelidir. Dijital dönüşümün başarısı ve devamlılığı için bir kurum içindeki belli bir grubun değil herkesin adapte olması ve anlayıp uygulayacağı bir yeterliliğe sahip olması gerekir.

1.3. Gelir İdaresi Başkanlığının Dijital Dönüşüm Uygulamaları

Dijital dönüşüm teknolojilerinin hızlı gelişimine uyum sağlamak, özel sektör ve kamu sektörü fark etmeksizin bir tercihten öte zorunluluk halini almıştır. Bu kapsamda Gelir İdaresi Başkanlığı kendi alanına giren pek çok işlemin elektronik ortamda gerçekleştirilebilmesi amacıyla bir dizi yeni uygulamayı yürürlüğe koymuştur. Bu uygulamaların bazıları, elektronik beyanname, elektronik fatura, elektronik defter ve elektronik irsaliye, defter beyan sistemi ve gib portladır (Varol, 2023, s.172):

1.3.1. E-Beyanname

Gelir idaresi başkanlığının mükelleflerden talep ettiği, önceki dönemlerde manuel olarak elle doldurularak teslim edilen beyannamelerin, e-beyanname uygulamasının geliştirilmesi ile birlikte elektronik ortamda oluşturulması ve gönderilmesi dönemi başlamıştır. E-beyanname uygulaması ile birlikte vergi mükellefleri bağlı bulundukları vergi dairesine gitmeden sorumlu oldukları beyannameleri elektronik ortamda internet aracılığıyla gönderebilmektedir. Beyannameler, muhasebe programlarının beyanname hazırlama modülü yardımı ile otomatik olarak hazırlanır ve e-beyanname uygulaması ile vergi dairesine gönderilir. Vergi dairelerinin iş yükünün azalması, işlemlerin hızlı bir şekilde yapılması, depolama maliyetlerindeki azalmalar, hataların minimum düzeye indirilmesi ve kağıt vb. malzemelerden tasarruf edilmesi e-beyanname uygulamasının avantajlarıdır.

E-beyanname başvurusu tüzel ve gerçek kişiler tarafından Elektronik Beyanname Gönderme Aracılık Yetkisi Talep formunu doldurulmak suretiyle yapılır. Gerçek kişilerin bizzat, tüzel kişilerin ise kanuni temsilcileri aracılığıyla başvuruyu yapmasının ardından ilgili programlar indirilir. Beyanname düzenleme programı olarak da bilinen söz konusu uygulamalar Gelir İdaresi Başkanlığı İnternet Vergi Dairesi'nin internet sitesinde yer alır. Bu programlar hemen her bilgisayarda çalışır ve rahatlıkla kullanılabilir özelliğe sahiptir (Uyumsoft: E-Beyanname Nedir? Nasıl Verilir?, b.t.).

E-beyanname gönderebilecek kişiler aşağıda açıklanmıştır:

- Gerçek ve tüzel kişiler,
- Serbest meslek erbabı,
- Vergi levhasına sahip olan işletmeler,
- Muhasebeciler ve Mali Müşavirler,
- E-Defter kullananlar

1.3.2. E-Belge

E-belge tanım olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağılı kurum olan Gelir İdaresi Başkanlığı(GİB) elektronik ortamda otomatik olarak düzenlenen ve kamu kurumlarının dijital dönüşüme uyum kapsamında yürürlüğe giren belgelerin tümünün genel adıdır. Mükellefler bu uygulamayı GİB' in önceden belirleyip ilan ettiğı şart ve standartlara uygun olarak kullanırlar. Mükellefler tarafından GİB' in önceden belirlediğı şartlara uygun olarak hazırlanan e-belgelerin GİB' e ve diğeri alıcılara iletilmesi için Maliye Bakanlığı'nın onayladığı programların temin edilmesi gerekmektedir. E-belgeler gerekli şartlar oluşturulduktan ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra GİB' e ulaştırılır.Devamında e-belge alıcısına GİB portal veya özel entegratör yardımı ile gönderilir. GİB tarafından dönüşümü gerçekleştirilen belgeler, e-fatura, e-arşiv fatura, e-irsaliye, e-müstahsil makbuzu, e-serbest meslek makbuzu, e-defter, e-gider pusulası, e-bilet genel olarak irsaliye ve makbuzdur. Bu belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi ile zaman tasarrufu ve hata ve hileleri azaltma avantajı ve belgelerin güvenilirliği artmaktadır (Varol, 2023).

1.3.3. Defter Beyan Sistemi

“Serbest meslek erbabı, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükelleflerin kayıtlarının elektronik ortamda tutulmasına, bu kayıtlardan serbest meslek erbabı ile işletme hesabı esasına göre defter tutanların defterlerinin elektronik olarak oluşturulması ve saklanmasına, vergi beyannameleri, bildirim ve dilekçelerin elektronik olarak verilebilmesine, elektronik ortamda belge düzenlenebilmesine imkan tanıyan ve kapsamda yer alan mükelleflerin Gelir İdaresi Başkanlığı veri tabanında yer alan diğeri bilgilerini mükelleflerin bilgisine sunan sistemdir” (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2024a).

Defter beyan sistemi, muhasebe programına ihtiyaç olmadan internetin olduğı herhangi bir yerden ticari ve vergisel işleri elektronik ortamda kayıt altına almayı sağlar.Bunun yanında defter beyan sistemi; kırtasiyeciliğı azaltması,defter tasdikine ihtiyaç duyulmaması,defter muhafazası ile ilgili maliyetlerin olmaması,fatura ve makbuz gibi belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi, kayıt dışı ekonomi ile etkin mücadeleye yardımcı olması gibi avantajları da beraberinde getirmektedir.

1.3.4. GİB Portal

Fatura düzenleme, elektronik ortamda saklama ve ilgili birimlere ibraz etme gibi temel işlemlerin yürütülmesine yardımcı bir uygulamadır. Bir başka ifade ile gib portal fatura işlemlerinin internet üzerinden gerçekleştirildiği bir sistemdir. E-Fatura ya da e-arşiv fatura gibi işlemleri yapmakla yükümlü olanlar için kullanılmakta olan bu portal, fatura işlemlerinde büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Fatura, e-arşiv fatura, e-irsaliye, e-serbest meslek makbuzu, e-müstahsil makbuzu ve e-bilet gibi birçok e-dönüşüm uygulamasını içeren ve kullanımına olanak sağlayan bir platformdur (Yılmaz, 2022).

1.3.5. E-Defter Uygulaması

İş hayatında mevcut gelir idarelerinin en önemli ve öncelikli hedefi vergiye temel olan uygulamaların yalınlaştırılması, kolaylaştırılması ve bu suretle mükellefin ve idarenin uyum maliyetlerinin düşürülmesidir. Eski tarihlerden günümüze uzanan süreçte kağıt ortamında tutulan ve kağıt tasdik vb. maliyetlerine katılan defter tutma yükümlülüğünün güncel teknolojiye uygun olarak elektronik ortamda tutulması işletmelerin faydasına olacaktır. Diğer bir yönüyle günümüzde mükelleflerin büyük çoğunluğu kayıtlarını çeşitli yazılımlar vasıtası ile elektronik ortamda tutmaktadır. Bu açıdan da e-defter uygulaması uygulamada elzem, hatta zorunlu bir hal almıştır. Ayrıca denetim işi ile uğraşan personelin çok farklı yazılımlar ile tutulan karmaşık verilerden yola çıkarak bir kanaat oluşturmasının yolu, bunların bilgisayarda uygun format ve standartta tutulmasından geçmektedir (Doğan, 2012).

E-defter, VUK ve TTK hükümleri uyarınca tutulması mecburi olan defterler ve defter yerine geçen hukuki düzenlemeleri içinde barındıran dijital bir sistemdir. Yevmiye defteri ve Defter-i Kebir gibi tutulması zorunlu defterler elektronik ortamda dosya olarak hazırlanmakta, kağıt olarak bastırılmadan kaydedilmekte bu şekilde değişmezliği, dışarıdan müdahale edilmemesi, kaynağının doğru olması ve bütünlüğünün garanti altına alınması sağlanmakta ve ilgililer açısından ispat aracı olarak kullanılabileceği bilinmektedir. Mükelleflerin kullandığı farklı yazılım ve muhasebe programları tutulan defterlerin standardizasyonunu bozabilmektedir. Bunu ortadan kaldırmaya yardımcı olan e-defter uygulaması ile birlikte artık defterlerin standardizasyonu sağlanmakta ve muhasebe kayıtları dijital nitelikli veri seti halini almaktadır.

1.3.5.1. E-Deftere Geçişi Zorunlu Olan Mükellefler

- Ciro sınırı aranmaksızın bağımsız denetime tabi olan şirketler,
- Faaliyet ciro tutarı ve sektörden bağımsız olarak başkanlık tarafından yapılan analiz veya inceleme sonucunda riskli veya vergiye uyum düzeyi düşük olduğu tespit edilen mükellef veya mükellef grubu,
- E-Faturaya geçişi zorunlu olan mükellefler,
- 01.01.2025 itibariyle bilanço usulüne göre defter tutan veya ihtiyari olarak bilançooya geçmek isteyen mükellefler,
- E-Deftere geçme zorunluluğu olduğu belirtilen mükellefler,tam bölünme,birleşme veya tür değişikliğine gitmeleri durumunda devrolunan veya birleşilen tüzel kişi mükellefler e-defter uygulamasına geçmek zorundadır (E-Defter Nedir? E-Defter Geçiş Hadleri Nedir?, 2024).

Gelir idaresi tarafından yayınlanan son tebliğ uyarınca (535 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği) faaliyet türüne göre e-faturaya geçmek zorunda olan mükelleflerin kapsamı genişletilirken, sektör ayrımı yapılmaksızın brüt satış hasılatı limitleri düşürüldü.

Sektör ayrımı yapılmaksızın,2022 ve müteakip hesap dönemleri için brüt satış hasılatı 3 milyon türk lirası ve üzeri olan mükelleflerin 01.07.2024 tarihinde e-fatura uygulamasına geçişi zorunlu hale gelmiştir.Bu şartı sağlayan e-faturaya geçişi zorunlu kabul edilen mükelleflerin ise 01.01.2025 tarihinde e-deftere geçmeleri zorunlu hale gelmiştir (E-Defter Nedir? E-Defter Geçiş Hadleri Nedir?, 2024).

Bu zorunluluk,işletmelerin kağıt merkezli iş süreçlerinden dijital platformlara geçiş yaparak daha verimli ve sürdürülebilir bir iş yapısına adapte olmalarına yardımcı olacak önemli bir adımdır (E-Defter Geçiş Hadleri, 2024).

1.3.5.2. E-Defter Uygulamasının Avantajları

E-defter uygulamasının avantajları şunlardır:

- Mevcut muhasebe verileri güvenilir bir ortamda muhafaza edilmektedir,
- İnternet sayesinde vergisel ve ticari tüm iş ve işlemler elektronik ortamda internet ve bilgisayarın olduğu her yerde takip edilebilmekte ve kayıt altına alınabilmektedir.

- Defterler dijital ortamda saklandığı için basım vb. kırtasiye maliyetleri ortadan kalkmıştır.
- Defterlerin manuel olarak tasdik zorunluluğu olmadığı için defteri muhafaza maliyetleri ortadan kalkmıştır.

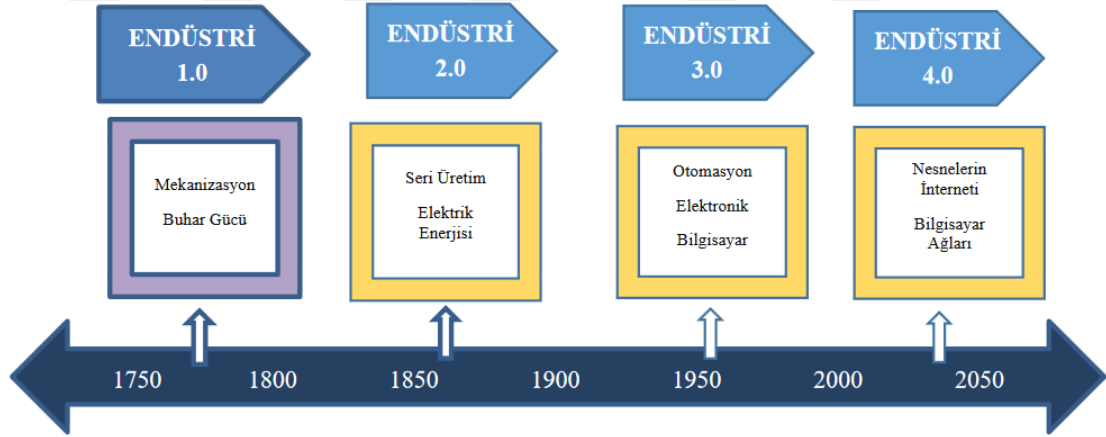
1.4. Dijital Dönemde Muhasebe Mesleğini Etkileyen Faktörler

1.4.1. Endüstri 4.0

Endüstri Devrimi, Avrupa’da 18 ve 19. Yüzyıllarda teknolojik olarak gelişimin başladığı ve ilerlemenin üretim araçlarını etkilediği bir dönemdir. Aynı zamanda bu dönem buhar gücüyle çalışan makinelerin mekanizasyonunun başlamasını ifade eder. Endüstri devriminde aşağıda gösterilen şekilde yaşanan gelişmeler, işletme yönetimi alanında önemli değişimleri tetiklemiş ve Avrupa’da sermaye birikimine katkı sağlamıştır. Şekil 1’ de Endüstri Devrimi süreci ve aşamaları gösterilmiştir (Varol, 2023).

Şekil 1

Endüstri Devrimi Süreci ve Aşamaları

Kaynak: Varol (2023)

İlk sanayi devriminde (1.0) su ve buhar gücü ile çalışan makineler icat edilmiş ,mekanik üretime geçilmiş, ikinci sanayi devrimi (2.0)’nin gerçekleşmesi ve elektrik gücünün de yardımıyla oluşturulan üretim bantlarıyla seri üretim başlamıştır. Üçüncü sanayi devriminde (3.0), dijital devrim, elektroniklerin yaygın kullanılmaya başlanması ve bilgi teknolojilerindeki gelişme ile üretim otomasyon sürecine girilmiş ve otomatikleşmiştir. İnternetteki gelişme ile birlikte günümüzde dördüncü sanayi devrimi (4.0) yaşanmaktadır. Pek çok alanda geliştirilen insansız teknolojilerin hayatımıza girmesiyle birlikte yeni bir dünya olarak adlandırılan beşinci sanayi devrimi sürecine doğru geçiş her geçen gün

hızlanmaktadır. Muhasebede dijitalleşmenin de aynı zamanda önünü açan dördüncü sanayi devriminin temel bileşenleri simülasyon, otonom robotlar, bulut bilişim, nesnelerin interneti, üç boyutlu yazıcılar, büyük veri, bilgisayar ağı fiziksel sistemler, sistem entegrasyonu ve bilgisayar ağı güvenliğidir (Varol, 2023).

1.4.2. Yapay Zeka

Yapay zeka, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “Bir bilgisayarın, bilgisayar kontrolündeki bir robotun veya programlanabilir bir aygıtın insana benzer biçimde algılama, öğrenme, fikir yürütme, karar verme, sorun çözme, iletişim kurma vb. işlevleri sergileyebilme yeteneği” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2024).

Yapay kelimesi TDK sözlüğünde, “doğadaki örneklerine bir benzetme yapılarak insan eliyle yapılmış şey” olarak açıklanmıştır. Aynı sözlükte zeka, insanın yeteneklerinden bazıları olan düşünme, objektif gerçekleri anlama, yargılama, sonuç çıkarma ve akıl yürütmenin bir bütünü olarak tanımlanmıştır. Yapay zeka kavramı, 1960’lı yıllarda geliştirilen, bilgisayarların deyim yerindeyse akıllıca davranması, karışık ve içinden çıkılmaz olarak tanımlanan sorunları çözmesi ile ilgili metotları kapsayan ve endüstri 4.0 felsefesinin temel kavramlarından biridir (Gacar, 2019).

Yapay zeka ; derin öğrenme, doğal dil işleme, sinir ağları gibi teknolojileri bünyesinde barındırmasının yanında öğrenme, uyarılma, tahmin etme ve özerk çalışma yeteneğine sahip ileri sistemler olarak da tanımlanabilir. Bu sistem hiç şüphesiz yakın gelecekte davranışları değiştirebilen, öğrenebilen daha akıllı makineler ve programlar geliştirecektir. Yapay zekanın geniş kapsamlı ve gelişmiş algoritmaları, bu algoritmaları besleyen büyük veri kümelerinin bileşimi ve paralel işlem gücü her geçen gün farklı alanlarda yaygınlaşmaktadır. Örnek verilecek olursa bankacılık sektöründe hileli olma ihtimali yüksek işlemleri gerçek zamanlı bir şekilde tespit edilmesi için modellemeler yapılmakta, bu sayede sistem işlem henüz gerçekleşmeden önce müşteriyi aramak suretiyle onay almaktadır (Erturan ve Ergin, 2018).

1.4.3. Blok Zinciri

Blok zinciri, şifrelenmiş işlemlerin takibini sağlayan bir veri tabanı, değer değişim işlemlerinin bloklara sıralı bir şekilde gruplandığı dağıtılmış bir defter çeşididir. Başka bir tanımla blok zinciri, merkezi olma niteliği taşımayan ortak bir veri kayıt sistemidir. Bu sistem, güvenilirlik, şeffaflık ve kesinlik sağlaması sebebiyle iş konusunda oluşacak

olumsuzlukların minimuma indirilmesine ve blok zincirdeki bilgilere şeffaf bir şekilde ulaşılmasına yardımcı olur. Finansal bir değer olarak son yıllarda iyice yaygınlaşan bitcoin sanal para birimi blok zincirine örnek verilebilir (Erturan ve Ergin, 2018).

1.4.4. Bulut Bilişim Sistemi

Bulut bilişim basitçe tanımlanacak olursa; mevcut bilgilerin bilgisayarda değil de internet ortamında depo edilmesi ve ihtiyaç olması durumunda ağ üzerinden erişim ile kullanılmasıdır. Günümüzde artan rekabet ve ticaret hacmindeki artış göz önüne alınacak olursa işletmelerin hızla bilgi derleme, sınıflandırarak işleme ihtiyacındaki artış dolayısı ile bulut bilişim günden güne vazgeçilmez bir çözüm aracına dönüşmüştür. İsteyerek veya istemeyerek dünyanın hemen her yerinde işletmeler bulut bilişim teknolojisini sık kullanır hale gelmiştir. Bulut bilişim teknolojisinin işletmelere sağladığı birçok hizmetten bazıları aşağıdadır (Aksu, 2017).

- Muhasebe yazılımları
- Stok yazılımları
- Fatura yazılımları
- Ücret (bordro) yazılımları
- İnsan kaynakları yazılımları.

Bir diğer tanımı ile bulut bilişim, çeşitli alanlardaki uygulamaların internet ortamında mevcut olan uzak bir sunucu sistem üzerinden çalıştırılmasını ve kullanıcıya ait olan verilerin uzak sunucu üzerinde istenilen anda ulaşılabilir şekilde bulundurulmasına yardımcı olan bir sistemdir. Bulut bilişim; aynı zamanda donatım, bant genişliği ve hafıza kapasitesi ile ilgili şeffaf hizmet sunar (Buyruk Akbaba, 2019).

1.4.4.1. Bulut Sisteminin Avantajları

Bu bölümde kısaca bulut sisteminin avantaj ve dezavantajlarına değinilecektir. Fakat unutulmamalıdır ki günümüzde faaliyette bulunan işletmeler açısından bulut sistemi tercih konusu olmaktan ziyade biz zorunluluk halini almıştır. Bu sebeple bulut sisteminin dezavantajları bu konudaki tercihleri değiştirmekten ziyade olsa olsa işletmelerin çıkacakları bu yolda dikkatli olmaları gereken unsurlar olabilir. Bulut sisteminin avantajları aşağıdaki gibidir (Aksu, 2017):

- **Maliyetlerde azalma:** Bu yenilik yardımı ile bilişim ile ilgili araç ve gereçlere, bunlarda kullanılan yazılımlara, bahsi geçen yazılımların lisansları ile ilişkili

harcamalara gerek kalmayacaktır. Bu vesile ile işletme maliyetlerinde azalma avantajı elde edilmiş olacaktır.

- **Bilgiye sınırsız ulaşım:** İnternet ve internet kullanımdaki yaygınlaşma sayesinde kullanıcı herhangi bir sınıra bağlı kalmaksızın istediği bilgiye ulaşma ve bu bilgi ile ilgili güncellemeleri takip etme imkanı bulmaktadır.
- **Performans artışı:** İşletmelerin hızla uyum sağlaması açısından bulut bilişim yardımıyla hızlı veri aktarımı, gerçek ve zamanında raporlama sağlanır.
- **Sınırsız veri işleme ve depolama kapasitesi:** Bulut sistemi kullanıcılarına verileri otomatik olarak yedekleme, sınırsız veri saklama kapasitesi ve bu verileri sınırsız şekilde işleme imkanı sağlar.
- **Kullanıcı dostu teknoloji:** Bahsi geçen teknoloji, gerçek zamanlı mali raporların hazırlanmasına, muhasebe dilini sadeleştirerek sürecin anlaşılmasına yardımcı olur.
- **Gerçek zamanlı finansal bilgi paylaşımı:** Bulut sistemi, ilişkileri artırarak ve iletişimi geliştirmek suretiyle tam zamanlı bilgi ortaya koyar.

1.4.4.2. Bulut Bilişim Sisteminin Dezavantajları

Bulut sisteminin bilinen dezavantajları, genellikle sistemin özünde mevcut olan alt yapı yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Henüz gelişimini tamamlamamış olması ve bunun ortaya çıkardığı kullanım riskleri en önemlisidir. Bulut sisteminin dezavantajları aşağıdaki gibidir (Aksu, 2017):

- **Güvenlik:** Bulut bilişim uygulamalarının ve fiziki kaynakların eş zamanlı olarak bir çok işletme tarafından kullanılıyor olması verilerin gizlilik ve güvenliğini riske atmaktadır. Bulut bilişimde işlemler bilgisayar tarafından yapıldığından bilgisayar hackerları için elverişli kullanım alanı anlamına gelmektedir. Bu durum veri güvenliğini riske etmektedir ve dolayısıyla istenmeyen bir durum, bir nevi güvenlik açığıdır.
- **Performans:** Bulut sisteminin kullanımı geniş bant internet ağı ile çalışabilir olduğundan, altyapı olarak geniş bant internet ağının bulunmadığı yerlerde performans düşüklüğü ortaya çıkar.
- **Bağımlılık :** Gözlemlenen risklerden en önemlisi de söz konusu kurumun hizmet alışverişi yaptığı firmaya bağımlı hale gelmesidir.

- **Yasal problemler:** Bu sistemde kullanıcı taraf, bilgilerin nerede nasıl saklandığı ile ilgilenmezken, bu verilerin bilişim hizmeti sağlayan ülkeden başka bir ülkede depolaması halinde ülkeler arası yasal uyumsuzluklardan kaynaklı sorunlar ortaya çıkabilir.
- **Sözleşmeden kaynaklanan problemler:** Hizmet sağlayıcılar ile kullanıcılar arasında imzalanan sözleşmenin içeriğindeki farklı sorumlulukların, hizmeti sağlayanlar tarafından yerine getirilmemesi durumunda yasal olarak nasıl bir yol izleneceği noktasında belirsizlikler vardır.

1.4.5. Nesnelerin İnterneti

Nesnelerin interneti, tanım olarak günlük hayatta kullanılan internet ile birbirine bağlı nesnelerin, diğer nesneler ile aralarında veri alışverişi yapabilme imkanı sağlayan ve birbirleriyle tam olarak eşleşme durumunda olmalarına yardımcı olan bir teknolojik gelişmedir. Nesnelerin interneti konut, fabrika, hava limanı gibi her alanda kontrol işlemlerini kolaylaştırmaya yardımcı olmakta, kontrol sürecinin etkin ve verimli kullanılmasını sağlamaktadır (Varol, 2023, s.166):

1.4.6. Muhasebe Yazılımları

Muhasebe yazılımları bir kuruluşun günlük mali işlemlerini stok, çek-senet, cari hesap ve fatura gibi modüller vasıtasıyla yönetmektedir. Bu şekilde kaydedilen veriler eş zamanlı bir şekilde muhasebeleştirilir. Elde edilen muhasebe verilerine ilgili tarafların, muhasebe yazılımları yardımıyla, ihtiyaç duyduğu anda kolay bir biçimde ulaşmasını sağlamaktadır. İyi olarak ifade edilebilecek bir muhasebe sistemi, işletmenin varlık, kaynak, gelir ve gider kalemlerini eksiksiz ve gerçeği yansıtacak şekilde takip etmeli; bilanço, gelir, nakit akım, öz kaynak değişim tablosu vb. mali tabloları aylık, üç aylık ve yıllık periyotlarla oluşturulması için finansal işlemleri sistematik olarak kaydetmelidir (Varol, 2023, s.169).

1.4.7. Bulut Muhasebe

Günümüzde kullanımı yaygınlaşan bulut bilişim, muhasebenin de dahil olduğu pek çok alanda etkili olmuştur. Bulut bilişimin muhasebedeki kullanım şekli ise bulut muhasebe olarak adlandırılmıştır. Özellikle muhasebe paket programları ile ilgili hizmet sunan işletmeler, bulut bilişimin sağladığı imkan ve fırsatlardan her geçen gün daha fazla yararlanmaktadır. Bunun sonucu olarak günümüzde eski muhasebe programlarının yerini,

yeni nesil, bulut bilişimin merkezde olduğu, web tabanlı muhasebe programları almıştır. Yakın dönemde artık birçok büyük işletmenin, en önemli hedefi ve gayreti mali verilerini her ortamda rahatlıkla yönetebilecekleri yenilikçi, web tabanlı muhasebe sistemleri kurmaktır. Bulut bilişim sistemi firmaların yenilikçi ihtiyaçlarını karşılayacak alt yapı hizmeti sunmaktır (Elitaş ve Özdemir, 2014).

Bulut bilişimi temel alan muhasebe sistemini aktif kullanan işletmeler, kendilerine hizmet sağlayıcılardan depolama, hesaplama ve bağlantı kaynaklarından istedikleri kadar satın alabilmekte, bu yolla kendi yönetebilecekleri ortam içinde kullanılabilecek hizmetler elde edebilmektedirler. Oluşturulan sanal ortam yardımı ile işletmeler, ilk yatırım, yenileme, alt yapı oluşturma ve yönetim maliyetlerinden tasarruf imkanı elde etmektedir. Giderek artan sanallaşma ve bulut bilişim sayesinde işletmelerin taleplerine daha esnek ve seri bir biçimde yanıt verilebilmektedir (Elitaş ve Özdemir, 2014).

Klasik muhasebe programları ile bulut bilişim temelli muhasebe programları aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır.

Tablo 1

Klasik ve Bulut Bilişim Tabanlı Muhasebe Programlarının Karşılaştırılması

Klasik Muhasebe Programları	Bulut Bilişim Tabanlı Muhasebe Programları
Veriler manuel olarak elle girilir	Veriler otomatik olarak yüklenir
Sisteme uzaktan erişmek mümkün değildir	Sisteme uzaktan erişmek mümkündür
Kurulum ve güncelleme işlemleri manuel olarak elle gerçekleşir.	Kurulum ve güncelleme işlemleri uzaktan erişim yolu ile gerçekleşir
İş yerinin dışından bağlanarak bağımsız çalışma imkanı bulunmamaktadır	İş yeri dışından bağımsız çalışma imkanı bulunmaktadır
Yedekleme işlemi yerel terminalde gerçekleştirilir	Yedekleme , bulut bilişim sistemi temelinde ve yerel terminal vasıtasıyla her ikisinde de gerçekleştirilebilir
Mevzuatta meydana gelen değişikliklerin bireysel olarak kişi temelli olarak izlenmesi sağlanır	Mevzuatta meydana gelen güncellemeler bulut bilişim sistemi üzerinden takip edilir
Beyannameler manuel olarak el ile düzenlenerek iletilir.	Beyannameler dijital ortamda otomatik bir şekilde olarak doldurularak gönderilir
İş ve işlemlerde manuel olarak yapmak kaynaklı zaman kaybı yaşanır	İşletmeler bulut bilişim yardımı ile yapıldığı için zaman kaybı ile ilgili problem yaşanmaz
Faturalar ve resmi belgeler elle düzenlenerek iletilir	Faturalar diğer resmi belgeler gibi web tabanlı sistemler aracılığı ile doldurularak gönderilir
İşletme yöneticilerinin mali verilere uzaktan erişebilme olanağı yoktur	İşletme yöneticileri tarafından mali verilere istenilen zamanda ve farklı yerlerden uzaktan erişimi mümkündür.
Mali Müşavirler de müşteri işletmeler ile sürekli bir iletişim imkanı yoktur	Mali Müşavirler de müşteri işletmeler ile sürekli olarak web tabanlı iletişim mümkündür

Kaynak: Elitaş ve Özdemir (2014, s.104)

1.4.8. Büyük Veri

Fazla çeşitlilik içeren ve hacmi artan veridir. Basit bir biçimde anlatmak gerekirse, büyük veri özellikle yeni veri kaynaklarından elde edilen daha büyük ve karmaşık veri kümeleridir.

Sanayi toplumunda siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda kitle olan insanlar, bilgi toplumuna geçişle birlikte iletişim teknolojilerinin sunduğu hizmetler ile birlikte birer birey olarak yer bulmuştur. Bu bireyler teknoloji ile aracılı olarak devam ettirdikleri ilişki ile gündelik hayatta sürekli bir şekilde dijital izler bırakmakta ve veriler üretmektedirler. Kaydedilen bu veriler her geçen gün artmakta, yazılımlar aracılığıyla işlenen bu verilerden soyut ve somut değerler üretilmektedir. Büyük veri olarak kavramsallaştırılan bu durumun özelliği verinin yapılandırılmış formdan uzak ve sürekli bir akış halinde olmasıdır. Önemli olan veri miktarından çok bu veriyi yönetmek ve ondan faydalanarak analiz ederek değere dönüştürmektir (Özcan, 2021).

Büyük veri birbirinden farklı veri kaynaklarından elde edilen geniş veri derlemelerinin analizi, işlenmesi ve depolanmasını ifade eder. Büyük veri çözümleri ve uygulamalarının kendine özgü olması gerekmektedir. Bu konuda geleneksel depolama teknolojileri ve veri analizi işlemleri yetersiz kalmaktadır. Büyük veri aynı zamanda çoklu ilişkisiz veri kümelerinin birleştirilmesi, büyük miktarda yapısal olmayan verinin işlenmesi, gizli enformasyonun kısıtlı zamanda toplanması gibi farklı gereksinimlere işaret etmektedir (Doğan ve Arsalantekin, 2016).

1.5. Muhasebede Dönüşümün Muhasebe Meslek Mensuplarına Etkisi

Küreselleşme, ülkeler arasındaki bazı toplumsal ve ekonomik dönüşümleri ve değişimleri ifade eder. Bu, farklı ülkelerdeki kişiler ve işletmelerin teknoloji ile birlikte uluslararası ticaret ve yatırım yapmak amacıyla birbirine bağlı olduğu bir süreçtir. Küresel iş ortamının bağlamı ve dinamikleri, müşterileri için değer yaratmak isteyen muhasebecilerin ihtiyaç duyduğu becerilerde değişikliklere neden olmuştur (Jackling ve De Lange, 2009).

Geliştirilen yeni bilgi teknolojilerinin muhasebe uygulamalarına dahil edilmesi ile e-dönüşüm süreci başlamıştır. Bu gelişmeler nedeniyle muhasebe meslek mensuplarının çalışma şekilleri ve çalışma hızları üzerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Elektronik fatura, elektronik defter uygulamaları ve bu uygulamalara zorunlu geçiş noktasında yürürlüğe giren yasal düzenleyiciler yönetmelik vb. nedeniyle bilgisayar

kullanımı artmıştır.Elektronik fatura ve elektronik defter gibi uygulamalar nedeniyle meslek mensuplarının günlük işlerinin büyük bir bölümü bilgisayar ortamına taşınmıştır .Bu sebeptedir ki artık bilgisayarı etkin kullanma yeterliliği bir tercih olmanın ötesinde zorunluluk halini almıştır .Meslek mensuplarının ve muhasebe çalışanlarının sürekli gelişen ve dönüşen yeni uygulamalar nedeniyle iyi bir bilgisayar kullanıcısı olma yeterliliğine sahip olmanın yanında iyi bir muhasebe sistemi kullanıcısı olmaları gerekmektedir. Bu yeterlikleri kazanma ve mesleki değişikliklere uyum sağlama noktasında meslek mensuplarının eğitimi önemlidir. Meslek mensuplarının eğitimi ise TÜRMOB ve iller bazında aynı hiyerarşi altında Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odasının belirli periyotlar dahilinde düzenlediği sürekli mesleki eğitimi geliştirme merkezi (Sürgem) nin çalışmalarıyla sağlanmaktadır (Gönen ve Solak, 2017).

E-dönüşümün muhasebe meslek mensupları ve günlük işleri üzerine etkileri aşağıdaki gibidir (Eren ve Çetin, 2015):

- E-dönüşümün en öncelikli etkisi zamandan tasarruf elde edilmesine yardım ederek verimliliği artırmasıdır.
- Defter tutma işleri kolaylaşmış ve hızlı bir şekilde hazırlanması sağlanmıştır.
- Oto kontrolü sağlamaya yardımcı olduğu için hatalı davranışta bulunma ihtimali azalmıştır.
- Minimum iş gücü ile işlerin yapılmasına olanak sağladığı için iş gücü maliyetini azaltmıştır.
- E-uygulamalar yardımıyla iş performansı artmıştır.
- Meslekte ortaya çıkan gelişimlerin takip edilmesi kolaylaşmıştır.
- Yapılan işlerin kalitesini artırmaya olumlu etkisi olmuş ve dolayısıyla müşteri memnuniyeti artmıştır.
- Bilgi aktarımı hızlanmış, zaman kısıtından dolayı yaşanan olumsuzlukların azalmasına yardımcı olmuştur.
- İş ortamında çalışma isteğini olumlu yönde etkilemiştir.
- İletişim maliyetleri azalmıştır.

Yakın geleceğin muhasebecisi; robotlar ile çalışabilme yeterliliğine sahip,elektronik yenilik ve gelişmelere uyum sağlayabilen ve dijital yeniliklerle birlikte verileri okuyabilen ve analizini başarı ile yapan, şirketlere danışmanlık hizmeti verebilen kişiler olacaktır.Teknolojik yenilikler ile birlikte muhasebenin çalışma alanı da değişip dönüşeceğinden bu işi icra eden meslek mensuplarının da yeni yeterlilikler kazanması

önemlidir.Bu açıdan gelecekte başarılı olan mali müşavirler teknolojik değişimleri kucaklayabilen ve sistemin bir parçası olmayı başarabilen meslek mensupları olacaktır (Akdoğan, N. ve Akdoğan, M. U., 2018).

1.6. Elektronik Uygulamalara Geçiş Gerekçeleri

Muhasebenin elektronik ortama aktarılma gereksinimin temelinde ulusal ve uluslararası standartlara uyum sürecinde uygun alt yapının oluşturulması yer alır. Vergiye, mükellefin gönüllü uyumunun artırılması ve kayıt dışı ekonominin izlenerek önlenibilme çabası da elektronik uygulamalara geçiş gerekçeleri arasında yer alır. Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması amacıyla e-defter ve e-fatura düzenlenmesi zorunluluğu getirilmiştir (Karesioğlu ve Garip, 2019).

Mükellefler arası hizmetlerin etkin duruma getirilmesi, belge muhafazasının kolaylaştırılması, işlemlerin hızlandırılması vergi incelemelerinde etkinliğin artırılması gibi ana hedefler ile birlikte maliyetlerin düşürülmesi (kağıt, toner vb.) ve etkin stok kontrolü sayesinde üretim süreci üzerinde hakimiyetin artırılması gibi unsurlar da elektronik uygulamalara geçiş gerekçeleri arasında sayılabilir (Demirkan, 2013).

1.7. Elektronik Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Genel Bilgiler

Elektronik ortama geçilmesinin altında yatan temel amaç; uluslararası standartlara uyum sağlama ve adaptasyon sürecinde, uluslararası uzaktan denetim faaliyeti için uygun bir alt yapı oluşturmak ve mükelleflerin vergiye gönüllü bir şekilde katılımını gerçekleştirmektir (Şençiçek, 2013).

VUK ve yeni TTK vb. yasal düzenlemeler ile ikincil mevzuatların da katkı sağlamasıyla ülkemizde elektronik ortamdaki muhasebe uygulamalarına geçilmiştir. Bahsi geçen uygulamalara geçişte bilişim teknolojilerinden faydalanarak bütünleşik sistemlere dayalı yazılımların kullanımı gündeme gelmiştir. Bu gelişmelerin ışığında ülkemizde e - muhasebe çalışmaları başlamış, adım adım yürürlüğe girmiş, mükellefler ve meslek mensuplarının kullanımına sunulmuştur (Şençiçek, 2013).

Tarihsel olarak incelendiğinde, e-dönüşüm ve buna bağlı elektronik muhasebe uygulamalarına ilk geçiş 2003-2004 yıllarında “Vergi beyanı, tahakkuku ve ödemelerin elektronik ortamda yapılması” ile başlamıştır. Bir başka gelişme olarak 1 Mayıs 2004 yılında e-bildirge sistemi uygulanmaya başlanmıştır.397 sıra no’lu “Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği” yayınlamış ve Maliye Bakanlığı 213 sayılı Vergi Usul Kanunun 5766

sayılı kanunun 17. Maddesi ile değişen mükerrer 242, maddesinin 2 numaralı fıkrası ile e-kayıtlar ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Daha sonra 2011 yılında 1 sıra no'lu Elektronik Defter Genel Tebliğinde yapılan değişiklikler yayınlanmıştır. 2012 yılında 415 ve 421 sıra no'lu 2013 yılında ise 433 no'lu ,2015 yılında 454 sıra no'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayınlanmış ve elektronik kayıtlar ile ilgili tanımlamalar yapılmıştır. Güncel VUK'a göre tutulması zorunlu olan defter ve belgelerin elektronik ortamda oluşturulmasına dair tüm tebliğler tekrar değerlendirilmiştir. Elektronik belgelerde ve uygulamalarda bütünlüğü sağlamak ve tek kaynaktan veri temini için 19 Ekim 2019'da 509 sıra no'lu tebliğ yayınlanmıştır. Bu son tebliğin yayınlanmasıyla birlikte 2010/397, 2012/415, 2012/421, 2013/433 sıra no'lu tebliğlerin yürürlüğü sonlanmıştır. Ayrıca 2015 yılında yayınlanan 454 sıra no'lu tebliğin ise 1/1/2020 tarihi itibariyle yürürlüğüne son verilmiştir. Böylelikle elektronik muhasebe uygulamaları günümüzdeki güncel haline kavuşmuştur (Tuğay ve Güler, 2021).

4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 242 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının son paragrafı aşığıdaki şekilde güncellenmiştir. Bu değişiklik uyarınca Maliye Bakanlığı; elektronik defter, belge ve kayıtların oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafaza edilmesi ve ibraz edilmesine yetkili kılınmıştır. Ayrıca bu kanun uyarınca Maliye Bakanlığı; defter ve belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi uygulanması ile ilgili usul ve esasları tespit etmeye, elektronik ortamda düzenlenmesine izin verilen defter ve belgelerde bulunması gereken bilgileri internet başta olmak üzere her türlü bilgi iletişim aracı vasıtası ile Maliye Bakanlığına aktarma zorunluluğu getirmeye yetkilidir (5766 Sayılı Kanun ile Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 2008).

1.7.1. Elektronik Ortamda Muhasebe Kayıt Araçları

Bahsi geçen elektronik ortamdaki muhasebe kayıt araçları teknoloji ve kayıt düzenine paralel olarak gelişim göstermiştir. Elektronik ortamda oluşturulan muhasebe kayıt araçlarını aşığıdaki gibi sıralamak mümkündür (Vergi Usul Kanunu [VUK] Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019):

- E-Fatura,
- E- Arşiv Fatura,
- E- Serbest Meslek Makbuzu,

- E- Gider Pusulası,
- E-Müstahsil Makbuzu,
- E-İrsaliye,
- E-Bilet Uygulaması,
- E-Sigorta Komisyon Gider Belgesi,
- E- Sigorta Poliçe,
- E-Döviz Alım Satım Belgesi,
- E-Dekont Uygulaması,
- E-İmza,
- Mali Mühür,
- Dijital Arşivleme.

1.7.1.1. E-Fatura Uygulaması

Türkiye’de 397 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile hayata geçirilen ve 5 Mart 2010 Tarihinden itibaren uygulamada olan e-fatura, veri format ve standardı GİB tarafından belirlenen, 2013 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümleri gereği bir faturada yer alması gereken bilgileri içeren, satıcı ve alıcı arasındaki iletimin merkezi bir palatform (GİB) üzerinden gerçekleştirildiği elektronik bir belgedir.E-fatura uygulamasında amaç tek format ve standarda göre alıcı ve satıcı arasında güvenli ,zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan bir sistem oluşturmaktır.(Gelir İdaresi Başkanlığı, 2024b).

E-fatura, yasal düzenlemeler olan VUK ve TTK’na göre, düzenlenmesi mecburi olan fatura benzeri belgelerin, elektronik ortamda düzenlenmesi, kaydedilmesi,depolanması ve ihtiyaç halinde ibraz edilmesine olanak sağlayan sistemdir. E-fatura fiziki olarak hazırlanan kağıt faturalarda bulunması gereken tüm bilgileri içerir. E-fatura özellikle vergisel kayıp ve kaçakların önlenmesin de önemli rol oynar (Yanık ve Karadaş, 2013).

Tebliğde belirtilen özellikli durumlar hariç olmak üzere, e-fatura uygulamasına kayıtlı bulunan mükelleflerin birbiriyle olan mal ve hizmet alışverişleri kapsamında e-fatura düzenlemeleri ve almaları gerekmektedir. Bir başka deyişle sistemin işlerliği açısından her iki tarafın da e-fatura uygulamasını kullanan mükellef olması zorunludur. Satıcı

tarafın e-fatura ,alıcı tarafın kağıt fatura düzenleyen mükelleflerden biri olması halinde ise e-arşiv fatura düzenlenmesi gerekir (Şalcı, 2021).

Yukarıda da belirtildiği üzere elektronik uygulamalara geçilmesinin en temel amaçları uluslararası standartlar uyarınca ülkeler arası uyum ve altyapının sağlanması, mükellefler yönünden ise vergiye uyum düzeyinin artırılmasıdır.Bütün bunlara ek olarak elektronik uygulamalar yardımı ile işlerin hızlanması, mali verilerin anlık olarak muhattap tarafa aktarılması, elektronik denetleme kolaylığı sağlanması, arşivleme maliyetlerinden tasarruf etmeye yardımcı olunması, muhafaza ve ibraz edilmesi ile ilgili bilgiye kolay bir şekilde ulaşımın sağlanması gibi avantajlarından dolayı mükelleflerin büyük çoğunluğu isteğe bağlı olarak e-uygulamalara geçiş yapmaktadır (Şalcı, 2021).

Yukarıda bahsedildiği şekilde e-fatura sisteminde fatura dijital platformda oluşturulacağı için güvenilirlik ve maliyet avantajı ile birlikte e-fatura sisteminde güvenli elektronik imza süreçleri mevcut olduğu için belgenin bütünlüğü, kaynağının doğruluğu ve değişmezliği konusunda da güvence verilir (Yanık ve Karadaş, 2013).

Aşağıda belirtilen alanlarda faaliyet göstermek amacıyla işe başlayacak olan mükelleflerden,

- Mal ve hizmet alınması, kiralanması, satılması ve dağıtılması işlerine aracılık eden, 6563 Sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi hakkında kanunda sayılan, elektronik ticaret ortamında başkasına ait ticari ve iktisadi işlerin yürütülmesine imkan sağlayan tüzel kişi veya gerçek kişi olan aracı hizmet sağlayıcıları,
- İnternet ortamında tüzel ve gerçek kişilere ait gayrimenkullerin, motorlu araç vasıtalarının kiralanması ve satılması ile ilgili ilan yayınlayan internet sitesi sahipleri ve veya bu sitelerin işleticileri,
- İnternet ortamındaki reklamların yaygınlaştırılması için aracılık faaliyeti yürüten internet reklamcılığı alanında faaliyet gösteren hizmet aracılarının, işe başladığı tarihinden başlayarak üç ay içinde e-faturaya geçmeleri gereklidir (Şalcı, 2021, s.37).

1.7.1.1.1. E-Fatura Uygulamasının Avantajları. E-Faturanın firmalar açısından sağladığı yararlar aşağıdaki şekildedir (Yanık ve Karadaş, 2013):

- Fiziki olarak fatura kesilmeyeceğinden kağıt, baskı gibi maliyetlerin azalması,
- Arşivleme elektronik ortamda oluşturulacağı için fiziki alan ayrılmasına gerek kalmaması,

- Faturanın tarafları olan alıcı ve satıcı taraflar arasında gerçekleşen ticaretin bir sonucu olarak hazırlanan ve gönderilen faturanın e-postada gecikmesi, yırtılması yıpranması vb. uyuşmazlıkların büyük oranda minimuma indirilmesi,
- Belge, bilgilerin iç ve dış denetiminin hızlı, kolay ve minimum maliyetle gerçekleştirilebilir duruma gelmesi,
- Firmaların emek yoğun nitelik taşıyan ve zaman alıcı iş yükünün azalması,
- Düzenlenen e-faturalardaki yanlışlıkların tespit edilme ve düzeltilme işlemlerinin e-fatura uygulaması yardımıyla daha hızlı ve kolay olması,
- Fatura iptallerinin önlenmesi,
- E-faturaların muhasebece işlenmesi fiziki faturalara kıyasla daha kolaylaşarak hatasız olarak işlenmesi sağlanacaktır. Fatura oluşturulması sırasında eş zamanlı olarak gerekli muhasebe kayıtlarının da yapılması ve hata olması halinde hemen düzeltilme imkanı sağlaması,
- Ödeme sürelerinin kısılması,
- Alınan ve verilen faturalar elektronik ortama kayıtlı olduğu için ihtiyaç halinde ilgili taraflara gönderilmesine imkan sağlaması,
- İşletmelerin nakit yönetiminin kolaylaşması ve hızlanması,
- Küresel firmalarla entegrasyonun daha kolay sağlanabilecek olması.

E-fatura uygulamasıyla ayrıca ;

- Kargo ,posta kırtasiye maliyetleri ortadan kalkar.
- E-fatura olarak oluşturulan faturaların sistem üzerinden gönderimi sağlandığından posta vb. kaybolma gibi riskler ortadan kalkmış olur.
- Fiziki ortama kıyasla kolaylıkla ve hızlı bir şekilde oluşturulduğundan zaman tasarrufu ve kontrolde kolaylık sağlanır.
- Veri kaybı olmayacağından mutabakat kolaylığı sağlanır.
- Kayıt dışı ekonominin azaltılmasına yardımcı olur ve anlık olarak verilerin kaydedilmesi, kontrolünün sağlanması ile hata riski, olabilecek en düşük seviyeye indirilir.
- Denetimde karşılaşılan hata ve hile riski minimum düzeye inmiş olur.

- E-fatura çevre dostudur.
- Muhasebe işlemlerinde kolaylık sağlar (E-Fatura Kullanmanın Faydaları Nelerdir?, 2024).

Son dönemde çeşitli programlar yardımıyla e-faturanın muhasebe sistemiyle entegrasi giderek kolaylaşmaktadır. Uygulama; muhasebedeki fatura kesme ,arşivleme, ulaştırma gibi iş ve işlemleri hızlandırarak muhasebede iş yükünü azaltmakta, muhasebe işlemlerini basitleştirmektedir.

E-fatura uygulaması ilk akla geldiği şekliyle sadece kamu mali yönetimine değil beraberinde işletmelere de çeşitli faydalar sağlamaktadır. E-faturanın işletmelere faydalarına bakıldığında ilk akla gelenler zaman maliyet ve entegrasyondur. Bu faydaların yanında bilgi teknolojileri kullanımı sayesinde kazanılan zaman ve emek verimliliğini artırmaktadır. Azalan maliyetler ile karlılık artmakta ve e-uygulamalar yardımıyla ticaretin tarafları ile sağlanan entegrasyon sayesinde işletmelere yeni pazar alanları açılmaktadır. Tüm bu faydalar ise işletmenin gerek ulusal gerekse uluslararası alanda rekabet gücünü artırmaktadır.

1.7.1.1.2. E-Fatura Uygulamasının Dezavantajları. E-fatura kullanımının dezavantajlı yönleri aşağıdaki gibidir:

- E-fatura sistemine yasal zorunluluk olmaksızın kendi isteğiyle geçiş yapan mükelleflerin çıkış talepleri GİB onayı ile mümkündür.
- GİB portal haricindeki yöntemlerin kullanımı ücrete tabidir.
- E-fatura sistemine geçişte özel kurum ve kuruluşlar zorunlu iken, kamu kurum ve kuruluşlarının böyle bir zorunluluğu bulunmamaktadır.
- Ticari sırların ifşa olma ihtimali işletmeler açısından önemli riskler barındırır.
- İşletmelerin altyapılarının e-fatura sisteminin kurulması ve kullanılması noktasında yetersiz olması olumsuz yanlarından biridir (Şalcı, 2021).

1.7.1.1.3. E-Faturada Bulunması Gereken Bilgiler. E-faturada aşağıdaki unsurların bulunması zorunludur (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

- E-faturanın belge numarası ve düzenlendiği tarih,
- E-faturayı düzenleyen kişinin adı/soyadı, eğer varsa ticaret unvanı, bağlı bulunduğu vergi dairesi, iş adresi ve vergi kimlik numarası,

- Müşterinin adı/soyadı ticaret unvanı vergi kimlik numarası ve vergi dairesi,
- Malın ve ya işin nevi, miktarı, fiyatı verginin türü oran ve tutarı,
- Satılan malların irsaliye numarası ve teslim tarihi,
- Başkanlığa ait sistemler tarafından görüntülenmesi, elektronik ortamda sorgusunun yapılması, görüntülenme ve doğrulanmasını sağlamak amacı ile başkanlık tarafından bilgi ve içeriği belirlenmiş olan karekod ve ya barkod.

1.7.1.2. E-Arşiv Fatura Uygulaması

Başkanlıktan e-arşiv fatura uygulamasını kullanmak amacıyla izin alan mükelleflerin, e-fatura uygulamasına dahil olmayan kullanıcılara oluşturacakları faturaları dijital ortamda elektronik arşiv fatura şeklinde oluşturulmasına imkan sağlayan uygulamadır. VUK 509 nolu tebliği uyarınca e-arşiv fatura uygulamasına tabi olan mükelleflere, e-fatura uygulamasına kayıtlı mükelleflere gerçekleştirdiği mal satışı ile hizmet ifaları olması durumunda faturayı e-fatura olarak düzenler. E-fatura uygulamasına geçiş yapmamış olan mükellefler ve vergi mükellefi olmayanlara gerçekleştirdiği mal satışları, hizmet ifaları durumunda faturayı e-arşiv fatura olarak düzenlemesi zorunludur (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

İlgili faturanın, alıcısına gönderilmiş olan şekli faturanın aslını ; düzenleyen tarafından arşivde saklanan elektronik biçimi ise ikinci nüshasını oluşturur.E-arşiv olarak düzenlenen fatura yeni bir belge değildir, kağıt olarak düzenlenen fatura ile aynı hukuki nitelikte bir belgedir (Şalcı, 2021).

Kanunda sayılan, elektronik arşiv fatura uygulaması kullanma zorunluluğu olan mükellefler haricinde kalanların sisteme geçişi isteğe bağlıdır. E-arşiv fatura uygulamasına geçmek için sahip olunması gereken şartlar aşağıdaki gibidir:

- E-arşiv fatura uygulamasına geçiş yapılması,
- E-arşiv faturayı düzenleyebilmek ve iletmek için gerekli bilgi sistemlerinin hazırlıklarının tamamlanması,
- E-arşiv fatura için gerekli başvurunun yapılması gereklidir (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

Aracı hizmet sağlayıcıları, internet vasıtasıyla ilan yayınlayanlar, internet reklamcılığı hizmet araçlarının ve 2020 ve takip eden hesap dönemlerinden itibaren ilgili işe

başlayacakların işe başlamadan itibaren üç ay içinde e-arşiv fatura uygulamasına geçmeleri zorunludur (Şalcı, 2021, s.44).

1.7.1.2.1. E-Arşiv Faturada Bulunması Gereken Bilgiler. e-Arşiv faturada aşağıda sayılan bilgilerin yer alması zorunludur (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019):

- E-arşiv faturanın belge numarası ve düzenlenme tarihi.
- E-arşiv faturayı düzenleyenin adı/soyadı, varsa ticaret unvanı, iş adresi, bağlı bulunduğu vergi dairesi ve vergi kimlik numarası.
- Müşterinin adı/soyadı ticaret unvanı vergi kimlik numarası ve vergi dairesi.
- Malın veya işin nevi vergi türü oranı ve tutarı, fiyatı ve tutarı,miktarı.
- Satılan malın irsaliye numarası veteslim tarihi.
- Başkanlık sistemi tarafından elektronik ortamda doğrulama, sorgulama ve görüntülemeye imkan sağlamak üzere; Başkanlık tarafından bilgi ve içeriği belirlenmiş olan barkod veya karekod.

1.7.1.3. E-İrsaliye Uygulaması

Elektronik ortamda mal hareketlerinin izlenmesi amacıyla hali hazırda kağıt olarak düzenlenen “sevk irsaliyesi”nin e-belge olarak elektronik ortamda oluşturulması ve alıcısına elektronik ortamda gönderilmesi, muhafaza ve ibrazını sağlayan belge türüdür. Bu tebliğde düzenlemesi yapılan belge , kağıt olarak tutulan “sevk irsaliyesi” belgesi ile aynı hukuki statüye sahiptir dolayısıyla yeni bir belge türü değildir. (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

İrsaliye faturalar mal ve hizmet satışı sonrasında firmaların müşterilerine verdiği belgelerdir. İrsaliyelerin sevk irsaliyesi ve faturaların ayrı ayrı değil, tek bir şekilde hazırlanmasıdır. Bu belgede fatura ve sevk irsaliyesinde bulunması gereken bilgiler yer almaktadır. İrsaliye ile iki ayrı belge hazırlamak yerine tek bir belge düzenlenir ve maliyetten tasarruf sağlar (İrsaliye Nedir? E-İrsaliye Geçiş Zorunluluğu, 2021).

1.7.1.4. E-Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması

Serbest meslek erbaplarının tahsilatlarını belgelemek amacıyla kağıt belge olarak hazırladıkları serbest meslek makbuzunun dijital ortamda oluşturulmasına, muhafaza

edilmesine ve istenmesi halinde elektronik olarak ibraz edilmesine aynı zamanda başkanlığa elektronik ortamda ibraz edilmesini sağlayan uygulamadır. Kağıt olarak düzenlenen serbest meslek makbuzu ile elektronik ortamda hazırlanan serbest meslek makbuzu aynı hukuki niteliğe sahip bir belgedir dolayısıyla yeni tür bir belge değildir (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

1.7.1.5. E-Müstahsil Makbuzu Uygulaması

Gerçek usule tabi olmayan çiftçilerden mal alınması durumunda fatura yerini tutan ve ticari nitelik taşıyan bir belge olarak halihazırda düzenlenen müstahsil makbuzunun elektronik ortamda oluşturulmasına muhafazası ve hem ilgili tarafa hem de başkanlığa ibrazına, raporlanmasına yardımcı olmayı amaçlayan elektronik uygulamadır (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

1.7.1.6. E-Gider Pusulası Uygulaması

Konusu itibarıyla birinci ve ikinci sınıf tüccarlar, defter tutmak zorunda olan serbest meslek erbabı, kazancı basit usule göre tespit edilenler ve çiftçiler tarafından vergiden muaf esnafa yaptırılan işler veya satın alınan emtia için oluşturularak işi yapan veya emtiayı satan tarafa imza ettirilen gider pusulasının elektronik ortamda tutulmasına yardımcı olan elektronik uygulama türüdür. Elektronik ortamda düzenlenen gider pusulası yeni bir belge olarak düşünülmemelidir. Kağıt ortamda düzenlenen gider pusulası ile aynı hukuki statüye ve ticari değere sahip bir belgedir (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

1.7.1.7. E-Bilet Uygulaması

E-bilet uygulaması, günümüze kadar kağıt ortamda düzenlenmekte olan biletler (yolcu, sinema biletleri vb.) ile yolcu listelerinin dijital ortamda düzenlenmesi, istenmesi durumunda ilgisine ulaştırılması, elektronik ortamda muhafaza edilmesi ve ibraz edilmesi amacıyla oluşturulmuş olan elektronik uygulama olarak tanımlanabilir. E-bilet, kağıt olarak düzenlenen bilet ile aynı hukuki nitelikte belgedir. Dolayısıyla yeni bir belge türü değildir (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

E-bilet uygulamasına geçişi gerçekleştirecek olan mükelleflerden:

- Karayolu Taşıma Yönetmeliği uyarınca, şehirler arasında tarifeli olarak yolcu taşıma işi ile uğraşan ve D1 yetki belgesine sahip olanlar.

- 2021 yılı veya 2021 yılını takip eden dönemde işe başlayanlar.

Yukarıda sayılan mükelleflerin işe başladıkları ayı takip eden dördüncü ayın başından itibaren e-bilet uygulamasına geçmeleri gerekmektedir (Şalcı, 2021). Elektronik biletlerin kağıt çıktılarının elektronik ortamdaki belge aslına uygun olması şartıyla, ispat edici belge olarak kullanılması mümkündür. Bu kapsamda elektronik ortamda oluşturulan bilet çıktılarının imza veya kaşe yapılmasına gerek yoktur (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

1.7.1.8. E-Sigorta Komisyon Gider Belgesi Uygulaması

Bu uygulama, emeklilik, sigorta ve reasürans şirketlerinin sigorta ve emeklilik için aracılık edenlere ödedikleri komisyonlar için ve onların adına oluşturdukları fatura yerini tutan ve önceki dönemde kağıt ortamda oluşturulan “Sigorta Komisyon Gider Belgesini” elektronik belge olarak düzenleyerek, korunması ve ibrazına gerektiğinde elektronik ortamda başkanlıkla paylaşılmasına yardımcı olan uygulamadır (VUK Genel Tebliği (Sıra No: 509), 2019).

1.7.1.9. E-İmza

Güvenli elektronik imza; imza sahibine bağlı olan, yalnız imza sahibinin tasarrufunda bulunan güvenli e-imza oluşturma aracı ile oluşturulan, elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimliğinin tespit edilmesini sağlayan, imzalanmış olan veride sonradan değişiklik yapıp yapılmadığının tespitini sağlayan elektronik imzadır (5070 Sayılı E-İmza Kanunu, 2004, m.4).

Güvenli elektronik imza elle atılan imza ile aynı sonuçları ortaya çıkarır. E-imza ile mali mühür birbirine çok benziyor gibi görünse de aslında önemli farklılıkları vardır. Mali mühür firmaya verilirken e-imza şahsa verilir ve e-imza o kişinin ıslak imzası yerine geçer.Şahıs firması olarak e-faturaya başvurulacaksa başvuru mali mühür yerine e-imza ile yapılmaktadır.

1.7.1.10. Mali Mühür

Mali mühür,kurumların elektronik belgelerin geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir dijital sertifikadır. Bir diğer yönüyle mali mühür sahip olduğumuz kaşenin elektronik forma kavuşmu halidir.Bu teknoloji, belgelerin sahteciliğe karşı korunması ve gerçekliğini onaylar.E-defter ve E-faturaya başvuru yapabilmek için

öncelikle mali mühür edinilmiş olmalıdır.Mali mühür başvurusu, kamu sertifikasyon merkezi uygulaması üzerinden www.kamusm.gov.tr adresindeki başvuru formunu doldurarak yapılmaktadır.Başvuru formu doldurulduktan sonra üretim aşamasına geçilmesi için ödemesi yapılmaktadır.Bu süreçlerden sonra üretimi yapılan mali mühür Tübitak tarafından, başvuru formunda belirtilen adreste kullanıcı olarak tanımlanan kişiye bir ay içinde teslim edilmektedir (Kefe ve Kanarış, 2019).

Mali mühür USB cihazı görünümüne sahiptir,elektronik kaşe yerine geçen kurumsal bir e-imza çeşididir.Eğer tüzel firma iseniz ve elektronik fatura kullanıcısı olmak istiyorsanız mali mühür başvurusu yapmanız gerekir (Paraşüt Ön Muhasebe Programı, 2024).

Mali mühürün üç senede bir yenilenmesi gerekir.Firmada unvan değişikliği olması durumunda eski unvan üzerine alınan mali mühür geçerliliğini yitirmiş olur.Yeni ünvanla tekrar mali mühür alınması gerekir.E-fatura kullanmak isteyen tüzel kişilerin mali mühür alması zorunludur.Mali mühür,e-fatura başvurusunda firmayı sisteme tanımlamak amacıyla kullanılır.

1.7.1.11. Dijital Arşivleme

Dijital arşivleme belgelerin elektronik ortamda muhafaza edilmesi ve ileriki dönemde ihtiyaç halinde erişilebilir hale getirilmesi sürecidir.Dijital arşivlemenin hızlı erişim,depolama alanı tasarrufu,verilerin güvenliği ve düzen sağlama gibi avantajları mevcuttur.Dijital bilgi,kişiler ve kurumların elektronik ortamda oluşturdukları,aldıkları erişim sağladıkları ve elektronik ortama aktarmak suretiyle yönettikleri verilerdir (Sinn vd, 2017, s. 223).

İnternet ve elektronik sistemlerin 1980’li yıllardan sonra daha yaygın hale gelmesiyle insanlar daha fazla kişisel dijital arşivlemeye ihtiyaç duymaya başlamışlardır.Dijital arşivler kağıt arşivle kıyaslandığında ilk bakışta oluşturulması kolay gibi görünse de korunması, kişiselleştirilmesi noktasında yaşanan zorluklar ve büyüdükçe karmaşık hale gelmesi nedeniyle sistemli bir takip süreci gerektirmektedir.Bu yüzden dijital arşivlerin daha çok kütüphaneler,kurumsal yapılar,kamu kurumları ve üniversiteler tarafından kapsamlı bir yönetim sistemine dayalı, bilgi ve belge temelli olarak kullanıldığı görülmektedir (Bağdat, 2024).

BÖLÜM 2. MUHASEBE DENETİMİNDE HATA VE HİLELER

2.1. Muhasebede Hata ve Hileler

İşletmenin finansal tablolarında bulunan bilgilerin mevcut durumu yansıtması gerekmektedir. Hileli, hatalı ve usulsüzlükler içeren finansal tablolar yatırımcılar, işletme sahibi, devlet, kredi kuruluşları gibi ilişkili kişi ve kurumların karar verme etkinliği ve verimliliği üzerinde olumsuz etki yapar. Bu sebeptir ki sürekli denetim ve elektronik uygulamalar yardımıyla hata, hileleri minimum düzeye indirmek tüm ilgili taraflar için hayati öneme sahiptir (Doğan ve Kayakıran, 2017).

Muhasebede hile kelimesi denilince akla etik dışı davranış gelir. Literatür çalışmaları incelendiğinde genel olarak “hata ve hile” sözcükleri sıklıkla aynı cümle içinde kullanılır. Bu kullanım hata ve hilenin her ikisinin de etik dışı davranış gibi algılanmasına sebep olmuştur. Öte yandan muhasebe ilke ve kurallarına uymamayı ifade eden her iki kelime de kavram olarak farklı şeyleri ifade eder. Hata istenmeyerek yapılan davranışı ifade ederken, hile bilerek, isteyerek yapılan etik dışı davranıştır denilebilir (Zeytin, 2007).

Muhasebe de karşılaşılan hata ve hilenin tespit edilmesi ve önlenmesinde iç kontrol sistemi önemli yer tutar. Genel olarak kontrol kavramı, olay, kişi ve faaliyetlere etki edebilme gücüne sahip olmaktır. Kontrol, muhasebe ile ilgili olabileceği gibi muhasebe dışı da olabilir. İşletme içinde yapılan kontrolleri işletme dışında yapılan denetimden ayırmak için iç kontrol kavramı kullanılmaktadır. İç kontrolle ilgili ilk kapsamlı araştırmayı Amerikan Muhasebeciler Enstitüsü 1949 yılında yayınladığı bir denetim raporu vasıtasıyla yapmıştır. Enstitü bu raporda iç kontrol kavramını; örgüt planı ve işletmeye ait olan varlıkları korumak, muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırmak, faaliyetlerin verimliliğini artırmak, belirlenmiş yönetim planlarına bağlılığı teşvik etmek için kabul edilen ve uygulamaya konulan önlem ve teknikler bütünü olarak tanımlamıştır (Alagöz, 2008, s.98).

İç kontrol sistemi ise, örgütün amaçlarına ulaşmak üzere yönetime makul bir güvence sağlamak amacıyla belirlenen prosedür, kural ve politikalardan oluşmaktadır. Söz konusu prosedürlere iç kontrol denmektedir. İç kontrol sistemleri işletmelerin amaçlarına ulaşmasına engel olacak başta hata ve hileler olmak üzere olumsuzlukların önlenmesine ve işletmenin kurumsallaşmasına önemli düzeyde katkılar sağlamaktadır (Hatunoğlu vd, 2012).

İç kontrol sistemi,tam zamanlı ve doğru bilgiye ulaşılması,mali raporlamadaki hata riskinin minimize edilmesi,işin azami güven içinde yürütülmesi, operasyonların aksamaması için yönetime tardımcı olmaktadır (Tuan ve Memiş, 2007, s.3). Ayrıca işletmeye güven esasının temelinde iç kontrol sisteminin sağlamlığı yer almaktadır.Finansal raporlamanın güvenilir olması,işletme faaliyetlerinin etkinliği, verimliliği, yasalar ve diğer düzenlemelere uygunluğunun sağlanması ve işletme varlıklarının suistimallare karşı korunması etkin bir iç kontrol sisteminin kurulması ile mümkündür.Bu sebeptedir ki işletmelerde etkin bir iç kontrol sisteminin olmayışı yukarıda sayılan konularda aksaklıklara sebep olmaktadır.

2.1.1. Muhasebe Hataları

Esasen hata kelime olarak Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde; “istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2024).

Hata başka bir tanım ile istem dışı olarak yapılmış olan yanlışlıklardır. Hata kavramının kasıt içermemesi onu hileden ayıran en önemli özelliğidir. Örnek verilecek olursa mali tablonun hazırlanması esnasında herhangi bir rakamsal değerin sayısal olarak yanlış yazılması davranış olarak kasıt içermediği için bir hatadır. Fakat aynı örnekte sayısal değerleri tabloya aktaran kişinin bunu kasıtlı bir şekilde bile isteye yapması durumunda bu hileli bir işlem halini alır (Çatıkkaş ve Çalış, 2010). Bu kapsamda, muhasebe bilgi üretimi safhasında kaydetme, değerlendirme yapma, raporlama ve açıklama konularında kasdi olarak yapılmayan yanlışlıklar hata olarak adlandırılır (Alagöz, 2008).

Muhasebenin hazırlayıp sunduğu bilgilerin kalitesini olumsuz etkileyen iki unsur vardır bunlardan ilki hata, ikincisi ise hiledir.Hatalar bilgi eksikliği,deneyimsizlik, dikkatsiz davranışlar ve ihmal sonucu olarak ortaya çıkarken; muhasebe hileleri menfaat sağlamak amaçlanarak bilinçli bir şekilde bilgilerin gerçekten farklı olarak oluşturulmasıdır (Özçelik vd., 2017).

Muhasebe hatasının genel olarak iki şekli vardır.Bunlar; muhasebe hataları ve muhasebe dışından kaynaklanan hatalardır.Muhasebe hataları; genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, mevcut standartlara, yasa ve kurallara aykırı olarak ortaya çıkan istemsiz yapılan hatalardır.Muhasebe dışı hatalar olarak ifade edilen hatalar ise,işletmede görevli olan personellerin istemeden gözünden kaçarak yaptıkları kayıt hatalarıdır.Bu hatalar öncelikle işletme açısından ve daha sonra da işletme çevresi açısından işletmenin kuruluşundan başlayarak son aşama olan pazarlama aşamasına kadar olumsuz sonuçlara

yol açabilir. Sonuç olarak, işletme çalışanlarından yeterli verim alınamamasına, üretimin aksamamasına, emek ve zaman kaybı gibi işletmeyi yıpratıcı etkiler ortaya çıkarırken, işletmeyle bağlantılı olan kesimlerin de yanlış kararlar almasına neden olur. Hatta bu hatalar işletme açısından hatanın boyutuyla doğru orantılı olarak işletmenin iflası ile bile sonuçlanabilir (Yurt ve Temelli, 2022). İşletmelerin muhasebe kayıtlarını tutarken karşılaşılan muhasebe hatalarını aşağıdaki başlıklar altında incelemek mümkündür.

2.1.2. Muhasebe Hata Türleri

Muhasebede hatalar ve hata türleri aşağıda açıklanmıştır.

2.1.2.1. Matematik Hataları

Hata türleri arasında en çok karşılaşılan hata türü matematik hatalarıdır. Muhasebe faaliyeti sürdürülürken kullanılan belgeler çıkarma, çarpma, toplama ve bölme işlemleri yapılırken ortaya çıkan hesaplama hatalarıdır. Matematik hatalarından bazıları aşağıdaki gibidir (Kaymak, 1996, s.69):

- Yevmiye, ve defteri kebir toplamalarında ve kasa defterinde yapılan işlem hataları,
- Amortisman hesaplanırken yapılan hatalar,
- Maaş bordrolarında toplama işlemi yapılırken ortaya çıkan hatalar,
- Fatura düzenlenirken Kdv hesabında ortaya çıkan hatalar,
- Finansal tablo toplamaları ve bilanço toplamalarında yapılan hatalar,

Matematik hataları, çoğunlukla kdv, amortisman, yeniden değerlendirme vb. sayısal işlemlerin sık olarak yapıldığı hesalamalarda ortaya çıkmaktadır. Bilgisayar programlarının yoğun olarak kullanılması ile birlikte çağımızda matematik hataları oldukça azalmıştır. Fakat muhasebe aşamasında verilerin girişinin genellikle elle yapılması meslek mensubu ve meslek elemanlarının rakamları bilgisayar programına yanlış girmesinden dolayı matematik hataları ortaya çıkabilmektedir. Muhasebe personelinin hesap kayıtlarını yaparken rakamlardaki sıfırları eksik ya da fazla hesaplayarak veya kayıtlardaki rakamları yanlışlıkla yer değiştirme yapması ile ortaya çıkan matematik hatalarının bir diğer adı ise takdim-tehir hatalarıdır (Demir, 2020).

2.1.2.2. Kayıt Hataları

Mali nitelikli belgelerin muhasebeleştirilmesi esnasında kayıtlarda yapılan rakam ve hesaplama yanlışlıklarıdır. Kayıt hataları hesaplama hataları, rakamsal hatalar, borç ve

alacak tarafın karıştırılması biçiminde meydana gelen hatalar şeklinde gruplandırılır (Ertürk, 2010, s.6).

2.1.2.2.1. Rakam Hataları. Muhasebe belgelerindeki rakamın defter kayıtlarına hatalı yazılmasıdır. Bu hata çoğunlukla rakamların sonundaki sıfır sayısının az ya da çok yazılması ve rakamların yer değiştirmesi yoluyla ortaya çıkar.

2.1.2.2.2. Hesap Hataları. Muhasebe işlemleri ile ilgili kayıtlar yapılırken vergi kanunlarının ve muhasebe ilkelerinin yansız olarak yorumlanmaması nedeniyle kaydedilecek işlemlerin, olması gerektiğinden farklı hesaba ya da hesaplara kaydedilmesi durumunda ortaya çıkan hata türüdür (Kirik, 2007, s.44).

2.1.2.2.3. Borç ve Alacak Tarafın Karıştırılması. Muhasebe işlemi yapılırken borç tarafa kaydedilmesi gereken işlemin alacağa, alacak tarafa kaydedilmesi gereken işlemin borca kaydedilmesi şeklinde ortaya çıkan hata türüdür.

2.1.2.3. Nakil Hataları

Muhasebeye konu işlemlerin bir defterden diğer deftere, defterden mizana, yada yevmiye defterine kaydı yapılan işlemin defteri kebire aktarılması sırasında yapılan yanlışlıklardan dolayı oluşan hata türüdür. Önemli sayılabilecek nakil hataları aşağıda açıklanmıştır (Kaymak, 1996):

- Bazı rakamların yanlış nakledilmesi ya da doğru rakamların yanlış hesaba geçirilmesi,
- Yevmiye defterinden defter-i kebire nakil esnasında bazı rakamların birden fazla kez geçirilmesi,
- Bir sayının yevmiye defterinden büyük deftere nakledilmesinin unutulması,

2.1.2.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları

İşletmeyle ilgili olan alışlar, satışlar veya giderler gibi eylemlerin ilgili döneme kaydedilmemesi veya hiç kayda geçirilmemesi unutma hatası olarak tanımlanır. Tekrarlama hatası ise unutma hatasının tam tersine aynı muhasebe işleminin birden çok kez kaydedilmesidir. Farklı bir tanımla tekraren kayıt olarak da açıklanan bu hata durumunda genellikle ödeme işlemi sonradan gerçekleştirilen eylemlerin hem belge aslı kullanılarak hem de ödeme esnasında birden çok kez muhasebeleştirilmesi şeklinde görülür (Zeytin, 2007).

Muhasebenin en öncelikli temel kavramalarından biri, oluşan mali olaylarla ilgili bulunduğu döneme kaydedilmesi esasına dayanan “ dönemsellik kavramı”dır.İşletmenin dönemsellik kavramı gereğince yapılan işlemlerin ait olduğu döneme kaydedilmesi gerekirken,ilgili olmadığı döneme kaydedilmesine unutmaları denir (Demir, 2020).

2.1.2.5. Bilanço Hataları

Muhasebede üretilen bilgiler aynı zamanda işletme muhasebe bölümünün işletme yöneticileri, ortaklar, devlet vb. ilgili taraflara karşı sorumluluklarını yerine getirmesine hizmet etmektedir. Burada bahsedilen sorumluluk ilgili taraflara gerçekçi mali tablolar üretilmesini kapsar ve bu nedenle de bilançolar düzenlenir. Muhasebeci işletme tarafından gerçekleştirilen alış satış vb. mali nitelikli işlemleri borç ve alacak bakiyelerine göre pasif veya aktif şekilde kaydetmekte, bunun sonucunda bilançolar ortaya çıkmaktadır.Bilanço hazırlanırken aktif pasif yanlışlığı dolayısıyla yapılan hatalara bilanço hatası denir. Bilançonun hazırlık işlemleri esnasında yapılan bir hata sonrasında da devam eder (Ulusoy, 2007, aktaran Bilici, 2023).

Bilanço hataları üç grupta sınıflandırılır (Karahana ve Çolak, 2019):

- İşletmenin aktif ve pasifindeki kıymetlerin değeri, amortisman ve karşılık ayrılması ile ilgili muhasebe ilkeleri ve ticari kurallara uygun davranılmadığı durumlarda ortaya çıkan hatalı işlemlerdir.
- Bilançoda niteliği belli olmayan ve ya kapatılmış hesapların bulunmasıdır.
- Bilançonun aktifinde ve pasifinde bulunan hesapların tek bir hesapta toplanmasıdır.

2.1.2.6. Vergi Hesaplama Hataları

Vergi gelirleri, devlet bütçesinin gelir kalemleri arasında önemli bir yere sahiptir.İşletmelerin ödemek zorunda olduğu verginin doğru hesaplanması, devletin vergi gelirlerini ve dolayısıyla gelir bütçesini etkiler.Vergi hesaplamalarında çeşitli muhasebe hataları meydana gelmektedir.Bahsedilen hataların bazıları,doğrudan ödenen ve ödenecek olan verginin hesaplanması ile ilgili iken, bazıları ise dönem sonu karının hatalı ve yanlış hesaplanmasından kaynaklanan hatalardır (Kati, 2021).

2.1.3. Muhasebe Hatalarının Nedenleri

Muhasebe yönünden bakılacak olursa, hataların ortaya çıkma nedenleri genel olarak bilgisizlik, ihmal, tecrübe eksikliği, yanlış öngöründe bulunma ve dikkatsizliktir.İşletme

personelinin bilgi, yetkinlik tecrübe gibi özellikleri ile hata yapma olasılıkları ters orantılıdır fakat insan faktörünü de unutmamak gerekir (Ertürk, 2010).

2.1.3.1. Bilgisizlik ve Tecrübesizlik

Muhasebe bölümünde çalışmakta olan personelin muhasebe ilke, kuram ve kavramlarını bu konularda yapılan yasal değişiklikleri ve yenilikleri, işletmenin kendine özgü muhasebe sistemini iyi derecede bilmemeleri, muhasebe iş, işlemlerinde farklı düzensizlik ve karmaşalara sebep olmaktadır. Teknik ve ekonomik yenilikler ile orantılı biçimde işlemlerin muhasebeleştirilmesi, karmaşık bir şekil almıştır. Bu sebeple iyi yetişmiş, bilgi birikimi yüksek, etik değerlere bağlı, kaliteli, dürüst ve bilgili personelle çalışmak işletme açısından hayati öneme sahiptir. Uygulanmakta olan muhasebe kavramlarına, muhasebe ilke ve kurallarına hakim bu konudaki yasal düzenlemeleri iyi bilen personel seçimi ve istihdam edilmesi, işletmenin muhasebe sürecinde yapılabilecek hataların önlenmesinin ilk adımıdır. Buna ek olarak çalışanlara işletme içi eğitimler sağlanarak kendilerini geliştirme fırsatı verilmeli, gerektiğinde seminer, panel gibi bilgi seviyesini artıracak faaliyetlere katılmalarını sağlayacak imkanlar verilmelidir (Kaymak, 1996, s.64).

2.1.3.2. İhmal ve Dikkatsizlik

Muhasebede görevli çalışanlar, muhasebe kayıtlarını yaparken işin gerektirdiği dikkat ve özeni göstermeyebilir. Gerekli dikkat ve özeni göstermemenin sebepleri unutkanlık, göreve karşı ilgisiz davranma ve ihmalkar davranma vb. durumlardır. Bu etkenlerden dolayı muhasebe iş ve işlemlerinde farklı düzensizlikler görülmektedir. İhmal maliyetini oluşturan hatalar da bir işletme personelinin hesap işlerini yürütürken dikkatli özen ve titizliği göstermemesi sebebiyle meydana gelir. Yapılacak bu hataların ağırlığı, işletmenin türüne teşkilatına, hatanın büyüklüğüne ve tekrarına göre belirlenir (Kaymak, 1996, s.65).

Muhasebe hatalarının ortaya çıkmasında rol oynayan ihmal ve dikkatsizlikler ay ay düzenlenen mizanlarda, hatalardan zarar gören üçüncü tarafların ifadeleriyle ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber sağlıklı bir şekilde yürütülen muhasebe sistemine sahip işletmelerde hatalara sebibiye veren dikkatsizlik ve ihmali davranışlar, gerçekleştirildikten kısa süre geçtikten sonra ortaya çıkmaktadır (Kırık, 2007).

2.1.4. Muhasebe Hileleri

Hile işletme ve diğer iş faaliyetlerini de kapsayan her alanda görülen kapsamı geniş bir kavramdır (Gümüş ve Göğebakan, 2019). Hile halk arasında sahtecilik, kötüye kullanma, hırsızlık, aldatma ve önemli gerçeklikleri gizleme gibi eylemleri açıklarken kullanılan terimdir. Aynı zamanda hile, çeşitli hünere sahip insanların diğer insanlar üzerinden menfaat sağlayıcı her türlü davranışını içermektedir. Oyun, dalavere, kurnazlık ve başkalarını aldatma hile kavramının kapsamında yer almaktadır (Singleton vd., 2006, s.1). Hilede esasen hile yapan kişinin başkasına zarar verecek şekilde, aynı zamanda da kendine fayda sağlamak amacıyla, kasti olarak yanıltma ve aldatma faaliyetinde bulunmasıdır. İşletme personelinin işletmenin kaynak ve varlıklarını kasdi bir biçimde uygunsuz kullanarak haksız bir kazanç sağlaması da hilenin kapsamına girer (Uğurlu Acar, 2019).

İşletmelerde görülen bir düzensizliğin kasti olarak yapılıp yapılmadığını belirlemek güçtür. Denetçi öncelikli olarak muhasebe verilerinde düzensizlik olup olmadığını inceler, akabinde bunun yapılmasının arkasındaki sebebe yoğunlaşır. Bu düzensizliğin ardındaki niyet araştırılır ve bu araştırmalar sonucu bazı genellemelere ulaşılır. Bunlar (Gürbüz, 1995, s. 62):

- Genellikle düzensizliğin önemine odaklanılır ve önem derecesi yüksek olan düzensizliklere hile olarak bakılır.
- Bir düzensizliğin tespiti ve ortaya çıkarılması mümkün iken bunu saklamaya yönelik belirgin bir hata yapılmışsa bu düzensizliğin hile olduğu noktasında kanaat oluşur.
- İnceleme yapıldığında düzensizliklerin sıklıkla ve aynı yönde oluşması halinde sebebinin kasıt olduğu varsayılır.
- Düzensizlikler sayıca azsa ve yapana herhangi bir menfaat sağlamıyorsa basit hatalar olduğu ileri sürülür.

İşletmelerde maalesef ki hileli işlemlere sık rastlanmaktadır. İşletme çalışanları, yöneticileri, satıcılar yahut müşteriler baskıya maruz kaldıkları durumda, gerekli fırsat veya açık ortamı oluşursa hile yapabilirler. Geçmiş dönemlerde ortaya çıkan hile ile ilgili skandallar muhasebe alanıyla sınırlı kalmamış, denetim alanında da hilenin olabileceğini göstermiştir, bu açıdan hile denetimi, hilenin tespit edilmesi, önlenmesi ve caydırıcılığın sağlanması açısından önemli hale gelmiştir (Akçay ve Uysal, 2018).

İşletmelerde iç kontrol sistemini oluşturup etkinliğini sağlamak, hileyi tespit etme ve engellemeyle ilgili her türlü tedbiri almak işletme üst yönetiminin görev ve sorumluluklarındandır. İç denetimle görevli birim ve işletme içinde oluşturulan denetim komitesi de bu konuda destek sağlar.Bağımsız denetçilere hile riskinin sorumluluğunu yükleyen ana unsur hilenin finansal tablolar üzerinde önemli etkiye sahip olmasıdır (Kaya ve Uzun, 2018)

2.1.4.1. Hile Türleri

Hileli davranışa yönelik çalışanlar yönetici statüsünde olabileceği gibi alt kademe çalışanları da olabilir. Her iki çalışan türünde de yapılan hileli davranışlar farklılık gösterebilmektedir. Hile üç farklı başlıkta incelenebilir .Bunlar; çalışan hileleri, finansal tablo hileleri ve yolsuzluktur. İşletmede kayıtlı olan varlıkların kötü niyetli olarak kötüye hizmet edecek şekilde kullanılması, çalışanlar veya yöneticilerin zimmete para geçirmesi ve varlıkların çalınması çalışan hilelerini ifade eder. Finansal tablo hilesi, işletmenin finansal tablolarında kasti olarak yapılan eksiklikler ya da yanıltıcı beyanlardan oluşur. Yolsuzluk, kişisel menfaat sağlamak için işletmede çalışılan konumun kullanılmasını ifade eder (Uğurlu Acar, 2019). Hiç şüphesiz işletmelerde, güven ihlali ve gizleme olarak izah edilebilecek illegal bir eylem türü olan muhasebe hileleri, kayıplara neden olmaktadır.

Hileli finansal raporlamanın ortaya çıkma nedenleri, hileli mali raporlamanın bilgi kullanıcıların ve tarafların kararına yön veren bir suç türü olmasına ve kanuni risk ortaya çıkarmasına rağmen, işletme yöneticilerinin özellikle işlerin beklendiği gibi gitmediği dönemlerde bu yola başvurdıkları görülmüştür.Finansal tablo kullanıcılarının işletmenin mevcut performans ve karlılık durumu ile ilgili algılarını yönlendirmek gayesiyle yaptığı kasıtlı yanlışlıklar olarak da tanımlanabilecek hileli şekilde finansal raporlamanın görülme nedenleri aşağıdaki gibidir (Kamu Gözetimi Kurumu, 2018).

- Piyasanın beklentilerine cevap verme,
- Performans merkezli ücreti azami düzeye taşıma,
- Vergiyi mümkün olan en minimum düzeye indirme,
- Banka finansmanını garanti etme,

Muhasebe de hile türleri ile ilgili olarak farklı sınıflandırmalar yapılmış olmakla birlikte literatürde ve uygulamada karşılaşılan hileler aşağıda açıklanmıştır.

2.1.4.1.1. Kayıt Dışı İşlemler. Kamu otoritelerinin denetimi dışında kalan her türlü ekonomik işlemidir. Bir kısım işlemlerin kasıtlı bir şekilde belgesiz yapılması ve kanuni defter kayıtlarına yansıtılmaması şeklinde ortaya çıkan hilelerdir. Bir diğer yönüyle kayıt dışı işlemler, düzenlenmesi gereken belgenin düzenlenmemesi, alınmaması ve bunların defter kayıtlarına yansıtılmamasıdır.

Kanunlar tarafından yasaklanan ekonomik faaliyetlerin yanında, kişilerin bilinçli tercihleri sonucunda kayıt dışı bırakılan ekonomik ve ticari faaliyetler de bu hile türünün kapsamındadır. Fatura düzenlenmemesi, alınmaması veya saklanması suretiyle yapılan kayıt dışı işlem hilelerine başvurulmasının amacı vergi kaçırmaktır (Katı, 2021).

2.1.4.1.2. Kasıtlı Hatalar. Muhasebede hatalar bilgisizlik ve dikkatsizliğe dayanır. Fakat bahsi geçen hatalar belli bir amaç doğrultusunda yapılırsa kasti hata halini alır ve hile sayılır. Bu hile türünü tespit etmek çok zordur (Çekmen, 2022).

2.1.4.1.3. Zamanından Önce ve ya Sonra Kayıt. İşletme faaliyetlerinin zamanında ve düzenli olarak programlara kaydedilmesi gerekir. Zamanında yapılmayan kayıtlar raporlama aşamasında önemli problemlere yol açmaktadır. İşlemeden önce ya da sonra kayıt edilmesi nedeniyle ortaya çıkacak kasıtlı bir hata, düzenlenen mali tabloları baz alarak yatırım yapacak yatırımcıyı, şirketin durumunu değerlendiren kredi verenleri ve kar payı alacak olan hissedarları yanıltacaktır (Özçelik vd., 2017)

2.1.4.1.4. Uydurma Hesaplar. Bu yöntemde hasılatı gizlemek ya da maliyetleri olduğundan fazla göstermek için bazı kişiler adına uydurma ve yanıltıcı hesaplar açılır. Bu hesaplar kullanılarak yapılan işlemler, olduklarından farklı olarak kayıtlara alınmış olur. Uydurma hesaplar, belgesiz ve kayıt dışı işlemleri denkleştirmek amacıyla da kullanılır. Burada hem işlem hem de belge mevcuttur ancak işlem ile belgenin içeriği birbirinden farklıdır. Bu yöntem aynı zamanda bir başka hileyi gizlemek için de kullanılır. Bu amaçlarla açılan uydurma hesaplar daha sonra uygun bir hesapla karşılaştırılarak kapatılır.

Bilgisayar Yoluyla Yapılan Hileler

Denetçi, muhasebe verilerinin elektronik ortamlarda işlenmesi, saklanması ve iletilmesinin bir sonucu olarak, teknolojik gelişmelerin neden olduğu yeni tip hata ve hileler ile karşılaşmıştır. Bilgi teknolojisinin gelişmesi ve bilgisayar kullanımının artması ile birlikte ortaya çıkan bu yeni hata ve hileler literatüre “bilgisayar hileleri” ve

“bilgisayar hataları” kavramlarının girmesine sebep olmuştur.Bilgisayar bir çok alanda kullanılmaya uygun yapısıyla, hile yapmaya yönelik amaçların aracı durumuna gelmiştir.Bu hileler genel olarak, yanlış veri girişi, yazılımlar üzerinde oynama ya da elektronik ortamda saklanan muhasebe bilgilerinin değiştirilmesi veya yok edilmesi biçiminde yapılabilir (Bayrakdar, 2019).

- **Bilanço Maskeleyesi:** Bilanço maskelenmesi belli bir amaca dönük olarak bilançonun olduğundan farklı bir şekilde düzenlenmesidir.Bilanço maskeleyesinde amaç işletmenin ekonomik ve mali yapısı,karlılık ve likiditesi hakkında yanlış bilgi vermek veya olumlu imaj oluşturmaktır.Bilanço hazırlamak envanter işlemlerinin son aşaması olduğundan bilanço maskeleyesi ile ilgili işlemler de dönem sonunda değerlendirme sırasında yapılır. Değerleme sırasında işletmenin mevcut kıymetleri, stokları olması gerekenden yüksek değeriye çıkarılır veya amortisman ayırmaktan vazgeçilirse bilanço iyileştirilmiş olur. Kıymetlerin düşük değeriye çıkarılması halinde ise bilanço olumsuz maskelenmiş olur. Bilanço olumsuz maskeleyenmenin amacı, vergi kaçırmak, kar dağıtmamak veya az dağıtmak, hisselerin borsa değerini düşürerek spekülasyon yapmaktır (Çetmen, 2022).
- **Belge Sahtekarlığı :** Belgeler yoluyla yapılan, en çok başvurulan muhasebe hilesi türüdür.Belge sahtekarlığı iki şekilde yapılır.Birincisi, tam anlamıyla sahte belge kullanımını ifade eden hem belgenin kendisinin hem de içeriğinin gerçek olmamasıdır.İkincisi ise, belgenin kendisinin gerçek olup içeriğinin gerçeği yansıtmamasıdır. Bu yöntemde, belgede bulunan miktar ve tutar bilgileri gerçeği yansıtmamaktadır. Bu tür belgelere sahte ve ya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge denir.Tespit edilmesi en zor olan yöntemdir bu yönüyle de en çok tercih edilen hile türü bu yolla yapılan hile türüdür (Bayraktar, 2007).
- **Muhasebe Verilerinin Saldırıya Uğraması:** İşletmenin rakipleri ve çeşitli sebepler ile bilgi hackerleri gibi kişiler yetkileri olmadan işletmenin bilgisayarına bağlanarak ve muhasebe bilgilerine zarar verebilir, virüs bulaştırarak sistemi işlemez hale getirebilirler.Verilerin saldırıya uğraması daha çok büyük şirketlerde görülür.Rakip işletmelerin hackerler vasıtasıyla verilere zarar vermesindeki amaçları,rakibin verilerine zarar vermek veya yok etmektir. Bu yolla rakibin ihalelere katılması engellenebilir ya da ihale öncesi zaman kazanmak suretiyle bir adım önde olmak hedeflenmektedir (Bayrakdar, 2019).

2.1.4.2. Hile Grupları ve Özellikleri

İlk olarak hileler, ACFE'nin 2010 yılında yayınlanan raporunda yer alan “ Fraud Tree” (Hile Ağacı) olarak adlandırdığı kategorizasyona göre incelenmiştir. ACFE raporuna göre hile grupları aşağıda incelenmiştir. Bunlar (Ataman ve Aydın, 2017):

- **Varlıkların Haksız Kullanımı:** Varlıkların haksız kullanımı, zimmete para geçirme, varlıkların kişisel amaçlı kullanımı ve işletmenin duran varlıklarının çalınması olarak özetlenebilir (Doğan ve Kayakıran, 2017).
- **Yolsuzluk ve Ahlaki olmayan Davranışlar:** Yolsuzluk, bir işletmede çalışan veya yöneticilerin, işletmeye ait faaliyetlerde işverenin ya da bir başkasının hakkına riayet etmeyerek, elindeki imkanları yanlış bir şekilde kendisine veya başkasına haksız fayda sağlayacak biçimde kullanmasıdır. Rüşvet talep etmek, karşı tarafı rüşvet vermeye zorlamak ve gönüllü bağışları kabul etmek ahlaki olmayan davranış ve yolsuzluğa örnek verilebilir (Doğan ve Kayakıran, 2017).
- **Hileli Mali Raporlama:** Finansal tabloların hileli şekilde raporlanması, mali tablo kullananları aldatmak amacıyla kasıtlı olarak tablolarda yer alması gereken tutarların olmaması ya da olmaması gereken tutarların ise mevcut olmasıdır.

Literatürde yer alan diğer bir hile grubu tasnifi ise çalışan hileleri, satıcı hileleri, müşteri hileleri, yönetim hileleri, yatırım hileleri ve diğer hileler şeklinde yapılmıştır.

Tablo 2

Tablo Hile Grupları ve Özellikleri

Hile Türü	Kurban	Hileyi Yapan	Açıklama
Çalışan Hilesi	İşverenler	Çalışanlar	Çalışan personeller doğrudan ve ya dolaylı olarak işverenlerden çalarlar.
Yönetim Hilesi	Hissedarlar, finansal tablolara güvenen diğer kişiler ve borç verenler	Tepe Yönetimi	Tepe yönetimi, genel olarak finansal bilgiler hakkında yanlış bilgilendirmede bulunurlar.
Yatırım Hilesi	Yatırımcılar	Bireyler	Bireyler, yatırımcı kişi ve grupları hileli yatırım seçeneklerine para vermeleri için aldatırlar.
Satıcı Hilesi	Mal ve hizmet alımı yapan işletmeler	Mal veya hizmet satışı yapan birey ya da işletmeler	İşletmelerin mallar ve hizmetlerden olması gerekenden daha çok para talep etmesi ya da ödemesi yapılan malların teslim edilmemesi.
Müşteri Hilesi	Mal veya hizmet satışı yapan işletmeler	Müşteri	Müşterilerin kendilerinin olmayan bir şeyi vererek ve ya daha düşük fiyatlandırma yapması için satıcıları aldatırlar.

Kaynak: Albrecht, W. S. ve Albrecht, C. O. (2003)

2.1.4.2.1. Varlıkların Kötüye Kullanımı (Çalışan Hileleri). Çalışan personellerin işletmelerde yaptıkları çok farklı türlerde hileler bulunmaktadır. Genellikle çalışanlar sahte belgeler kullanma yoluyla işletmenin iç kontrol sistemini aşmaya çalışmaktadır. Bu sebeple çalışan hilelerinin tespit edilmesinde muhasebeciler kilit rol oynamaktadır, çünkü iş ve işlemlerin nasıl yürütüldüğüne en hakim olan kişiler muhasebecilerdir. Çok fazla sayıda ve türde çalışan hilesi vardır. Çalışan hilelerinin başlıcaları aşağıda sayılmıştır (Çelik, 2007):

- **Zimmete geçirme:** Çalışan personelin işletmeye ya da başka bir kimseye ait olan para, eşya, sabit kıymet gibi vb. şeyleri kendi çıkarları için kullanmak amacıyla haksız şekilde hakimiyetine almasıdır.
- **Kayıt sonrası hırsızlık:** Çalışanın işletmeye ait olan kasadan farklı yollarla, muhasebe kaydına geçmiş parayı çalmasıdır.
- **Kayıt öncesi hırsızlık:** Çalışanın işletmeye ait olan parayı henüz kayıtlara alma işlemi yapılmadan çalarak haksız bir şekilde hakimiyeti altına almasıdır.
- **Çekleri nakitle değiştirmek:** Çalışanın kasadan çaldığı paralara karşılık olarak , habersiz denetimlerden korunmak için kasaya aynı tutarlı kişisel çekini bırakması.
- **Hayali alıcılar:** Bu hile çeşidinde çalışan yapmış olduğu hayali satışlara karşılık olarak aynı tutarda daha sonra kayıtlardan çıkarmak üzere hayali alıcılara kayıt yapar.
- **Stokların çalınması:** Çalışanların kendileri şahsen kullanmak amacıyla ya da daha sonra satarak nakde çevirmek için işletmeye ait stokları çalma eyleminde bulunmalarına denir.
- **Hayali giderler:** Çalışanların işletmeyi ilgilendiren konularda gerçekleştirdikleri harcamaları olduğundan fazla göstermesi ya da sahte belgeler kullanmak suretiyle hayali giderler ortaya çıkarılmasıdır.
- **Rüşvet:** Çalışanların aldıkları rüşvetin karşılığı olarak alıcı ve satıcılara çeşitli menfaatler kazandırılmasıdır.

2.1.4.2.2. Yönetim Hileleri. İşletme yönetiminin ,finansal tabloları mevcut durumundan iyi veya kötü göstermek maksatlı olarak tablolar üzerinde oynamalar yapmasına yönetim hileleri denir.

- İşletme yöneticilerinin ,borsada işlem gören hisse senetlerinin değerini yükseltmek, hisse başına karı artırmak, bankalar veya kredi kuruluşlarından daha fazla kredi kullanabilmek ve işletmenin imajını güçlendirmek amacıyla finansal tabloları olduğundan iyi göstermeye yönelik olarak yaptıkları muhasebe hileleri yönetim hilelerini ifade eder. Yönetim hilesi aynı zamanda daha düşük tutarda vergi ödemek, ortaklara miktarsal olarak daha az kar dağıtımı yapmak vb. sebeplerle mali tabloları olduğundan kötü göstermek amacıyla da yapılmaktadır. Bu hileler (Ertürk, 2010):
- Belgesiz satış yapmak vasıtasıyla geliri azaltmak,
- Sahte belge düzenleyerek gider yaratmak,
- Değerleme yaparken olduğundan farklı göstermek yoluyla yapılan hileler,
- Gelir veya giderleri muhasebe yoluyla olduğundan farklı dönemlere yansıtmak yoluyla yapılan hileler,
- Amortisman ayırmamak ya da olduğundan farklı tutarda ayırmak yoluyla yapılan hileler,

şeklinde ortaya çıkmaktadır.

İşletme yöneticilerinin finansal tablo kullanıcılarına yanıltıcı tablo sunmak için yaptıkları diğer hileler aşağıdaki gibidir (Edis, 2021)

- Faaliyetleri etkilemek için gerçekleşmeyen işlemlerin varmış gibi dönem sonlarında yevmiye kayıtlarını yapmak,
- Tahakkuk eden muhasebe iş ve işlemlerini kaydetmemek ya da gerçekleşme zamanından erken veya geç kaydetmek,
- Muhasebe ile ilgili tahminleri kurallara aykırı yaparak hesap sonuçlarını etkilemek,
- Muhasebenin temel kavramlarından tam açıklama kavramını göz ardı ederek alakası olan kişi ve kurumları yanılgıya düşürmek,

Yönetim tarafının yaptığı hileler, çalışanlar tarafından yapılan hilelerle kıyaslandığında rakamsal olarak daha az olsa da bu hilelerin yıkıcı etkisi diğerine göre oldukça fazladır.Enron skandalı örneğine bakacak olursak bu tür hilelerin sunucu olarak yalnız

şirketin çalışanları ve hissedarları değil, sermaye piyasaları olumsuz etkilenmektedir (Gümüş ve Gögebakan, 2019).

2.1.4.2.3. Yatırım Hileleri. Hilekarlar, teknolojik gelişmeler ve internetteki yaygınlaşmanın da avantajlarından yararlanarak, ekonomik krizlerden, yeni iş yatırımı yapan ya da bayilik alan kişilerin, avantajlarından yararlanmak için yaptıkları eylemlere yatırım hileleri denir (Ertürk, 2010, s.29).

2.1.4.2.4. Satıcı Hileleri. Satıcı hileleri savunma vb. kamuya ait olan ihalelerde büyük satıcılar tarafından fiili durumdan yüksek fiyat vermek suretiyle yapılan, zaman zaman bu yönüyle haberlere konu olan hile türüdür. Satıcı hileleri temel olarak ikiye ayrılır; Tek başına hareket eden satıcılar tarafından gerçekleştirilen hileler veya alıcı ve satıcılar arasında gizli bir biçimde yapılan sözleşmeler vasıtasıyla yapılan hilelerdir. Satıcı hileleri genelde satın alınacak ürünlere yüksek fiyat teklif edilmesi, düşük kaliteli mal sevkiyatı yapılması veya ödeme alınmasına rağmen malların gönderilmemiş olması şeklinde karşımıza çıkar (Çelik, 2007).

Bazı satıcılar sipariş edilen mal miktarından daha az mal sevk ederek alıcıları aldatmaktadırlar. Örneğin boya üreticisi bir firmanın boya kutularına olması gereken boya miktarından az boya koyması bir satıcı hilesidir. Depolarda alınan malların girişinde etkin bir stok kontrolü yapılmazsa işletmenin satıcı hilesi ile karşılaşma olasılığı yüksektir (Çelik, 2007).

2.1.4.2.5. Müşteri Hilesi. Kişilerin, üretici ve satıcıların aleyhine olarak normal koşullar altında sahip olamayacakları avantajları, üreticileri kandırmak yoluyla elde etmeleridir. Bu aldatma türü en basit haliyle yalan beyanda bulunarak olabileceği gibi, etiketlerin değiştirilmesi gibi farklı yollarla, sahip olmamaları gereken mal ve hizmetleri elde etmeleridir (Çelik, 2007).

2.1.4.3. Çalışanları Hileye İten Nedenler

Hileyi konu alan araştırmaların sonucuna göre bütün çalışanların hile yapabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Herhangi bir çalışanın asla hileye bulaşmayacağını düşünmek ve söylemek hatalı bir tutumdur zira hilekar her yaştan, her cinsiyete, her dine, her gelir grubuna ait kişilerden olabilir. Oldukça dürüst olan çalışanlar bile zaman zaman hileye başvurabilmektedir. İşletme çalışanlarının durumuna göre ortaya koydukları dürüstlük ölçüleri ile alakalı araştırmalar göstermiş ki; çalışanların %10'unu oluşturan kısım her

koşul ve şartta ,%75'i karşısına cazip bir fırsat çıktığında hile yaptığı tespit edilmiştir. İşletme çalışanlarının %15'inin ise hiçbir koşul ve şartta hileye başvurmadığı gözlemlenmiştir. Her durumda hile yapan ve hiçbir durumda hile yapmayanlar için işletmenin alabileceği bir önlem bulunmamakla birlikte, işletme tarafından asıl dikkat edilmesi gereken çalışan grubu gerekli fırsatı bulduğunda hile yapan gruptur. Burada işletme çeşitli önlemler alarak fırsat faktörünün ortaya çıkışını azaltmak yoluyla çalışanın hile yapma olasılığını en aza indirmiş olur (Ertürk, 2010).

Çalışanların başvurduğu çok farklı hile türleri bulunmaktadır. Bu hilelerin yapılma nedenleri hakkında kapsamlı tanımlar yapılabilir, çalışanın çalıştığı işletmeyi dolandırması için bilinen bilinmeyen bir çok unsur olabilir. Bu unsurlar üzerinde bir genelleme yapacak olursak aşağıda açıklayacağımız unsurların bir araya gelmesi hileyi kaçınılmaz hale getirir (Çelik, 2007).

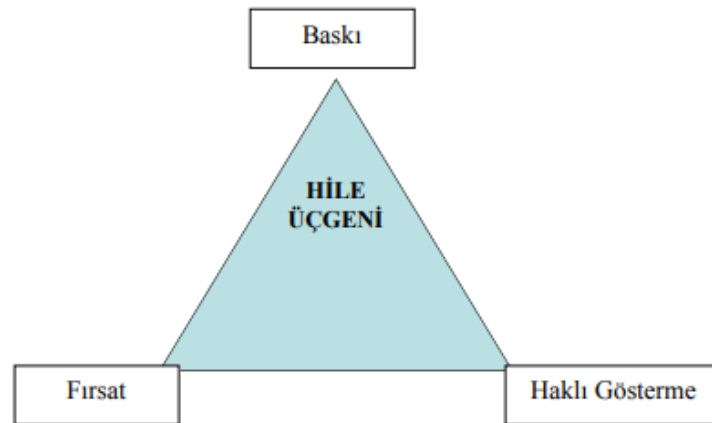
2.1.4.4. Hile Üçgeni ve Unsurları

Önemli bir hile araştırmacısı olarak adlandırılan Dr. Donald Cressey insanların hileye başvurma nedenlerini açıklayan hile üçgeni isimli teoriyi ortaya atmıştır. Cressey hile yaptığı için suçlu olarak kabul edilen 200 mahkumla bir araştırma gerçekleştirmiş ve bu kişilerin hileye başvurma eğilimlerinin baskı, fırsat ve kendini haklı gösterme gibi unsurların bir araya gelmesiyle arttığını tespit etmiştir (Ertürk, 2010).

Hile üçgeninin unsurları aşağıdaki gibidi dataylandırılabilir:

Şekil 2

Hile Üçgeni

Kaynak : Arens vd. (2016)

2.1.4.4.1. Baskı Unsuru. Baskı en genel tanımı ile kişilerin bireysel özgürlüklerini ortadan kaldıran, onları kendi istekleri ile iradeleri arasında ihtilafa düşürmeye iten bir fiildir ve suç unsuru teşkil eder. Baskı, teşvik ,motivasyon ve güdü vb. farklı isimler ile adlandırılmaktadır. Çalışanları hile yapmaya yönelten finansal ihtiyaç ve zorunluluklardır. Bazen ödenmesi gereken kredi kartı borcu, fatura nafaka vb. gündelik ihtiyaçlar, bazen plansız ortaya çıkan sağlıkla alakalı harcamalar, uzun süreli işsizlikler, afet ve kaza gibi karşılanması gereken zorunluluklar baskı unsurunu oluşturur (Ataman ve Aydın, 2017). Baskı ahlaklı ve dürüst bir kişinin suç işleyebilecek bir kişi haline dönüşmesinin arkasındaki itici güçtür.

2.1.4.4.2. Fırsat Unsuru. İşletme örgütünde görev alan hiyerarşik üstlerin, sorumluların ve yetkili makamlarda çalışan yöneticilerin alt kademedeki çalışanlara göz yumması, yetersiz kontrol sisteminin izin vermesi ve mevcut kontrol sistemini etkisizleştirecek ve geçersiz duruma getirecek fırsatlar ortaya çıkarması olarak tanımlanabilir. Hile üçgeni teorisinin ikinci unsuru olan fırsat unsuru; içinde bulunulan ortam ve koşulları kullanarak,yönetimin veya çalışanların hile yapmasına fırsat oluşturulması olarak tanımlanır (Emir, 2008).

İşletmeler farkında olmaksızın çalışan personellerin hile yapması için çeşitli fırsatlar sağlayabilmektedirler.Bir başka açıdan bakıldığında fırsat aynı zamanda çalışanın onunla kaçabilceğini düşündüğü bir yolu temsil eder (Küçük, 2008).

Hileyi yapma, cezadan kurtulma hile üçgeninin ikinci unsurunu oluşturur. Hile yapmaya fırsat tanıyan başlıca sebepler aşağıdaki gibidir (Çelik, 2007):

- Hileye temel oluşturan davranışı önlemeyi veya ortaya çıkarmayı önleyen kontrollerdeki eksiklikler,
- Hile suçlarının cezalandırılmasındaki eksiklik ve yasal boşluklar,
- Bilgiye erişimde yaşanan aksaklıklar, ilgisiz davranışlar ve kapasitede yaşanan yetersizlikler,
- Denetimdeki yetersizlikler.

2.1.4.4.3. Haklı Gösterme Unsuru. Haklı gösterme , işletmeyi yönetenlerin ve ya işletme çalışanlarının gayrimeşru bir iş ya da eylemde bulunmasına imkan veren bir

davranış, tutum ,özellik ve ya etik değerler grubunun mevcut olması halinde bu tavırları haklı göstermek olarak zihinlerinde rasyonelleştirmelerini ifade eder (Emir, 2008).

Hile üçgenini oluşturan üçüncü unsur bahanedir.Bahane hile yapan kişinin yaptığı hileyi haklıymış gibi gösterme gayretidir.Yapılan hileli davranışa bir bahane bulunduğu zaman ,diğer unsurlar olan baskı ve fırsat unsurları arasında bağlayıcı görev üstleneceği ortadadır. Hileyi yapan kişi karşılaştığı fırsatı değerlendirdiğinde başarılı olmuşsa zamanla bu durum alışkanlık durumunu alacak ve normalleşecektir.Ayrıca hileli davranış sonucunda elde edilen paranın harcanmaya başlanması ile de artık geri dönülmez bir aşamaya geçilmiş olur (Küçük, 2008).

Haklı gösterme unsurunda hileye başvuran kişi gerçekleştirdiği hileli davranışı bir şekilde haklı gösterme çabası içine girer. Hileye başvuran kişiler yaptıkları hileli davranışı psikolojik açıdan kendilerine açıklamaya ve hissettikleri vicdani rahatsızlığı, suçu başkalarına yüklemek suretiyle hafifletmeye çalışırlar. Hileye başvuran kişiler tarafından ortaya atılan başlıca haklı gösterme unsurları aşağıdaki gibidir (Çelik, 2007).

- Hakkım olan para işletme tarafından ödenmiyor, bu gerçekte hak ettiğimin karşılığıdır.
- İşletme bana hak ettiğim şekilde muamele etmiyor bunun bedelini bu yolla ödemelidir.
- Çok fazla almıyorum işletme için bu miktar sorun oluşturmaz.
- Herkes bunu yapıyor yaptığım davranışla kimseyi incitmiyorum.
- Parayı borç aldım geri ödeyeceğim.

2.1.5. Hata ve Hilenin Önlenmesi

Son dönemde gerçekleşen yolsuzluklar ve yapılan hileli işlem örnekleri işletmelerin geleceği ve iş çevresine karşı güven zedelenmesi anlamında tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeple işletmelerde hata ve hilelerin öncelikle tespiti, önlenmesi önem arz etmektedir (Doğan ve Kayakıran, 2017).

Teknolojik gelişmeler ile birlikte artan ticaret hacmi işletmeler arasında rekabeti artırmıştır. İş hacmindeki artış ile birlikte muhasebe finans işlemleri karmaşıklaşmıştır. Ortaya çıkan bu karmaşıklaşma ile birlikte, muhasebe denetimi zorlaşmış hileli

işlemlerin yapılacağı durumların oluşmasına uygun ortam hazırlanmıştır (Dönmez ve Çavuşoğlu, 2015).

İşletmeler hileleri engellemeyi amaçlayarak etkin bir denetim süreci oluşturarak ve kendi içinde bazı prosedürler geliştirerek ihtimal dahilinde olan muhasebe hilelerini minimuma indirebilmektedirler. Bunun için öncelikli olarak işletmenin iç kontrol ve iç denetim sisteminin sağlam temellere dayanması ve dışarıdan denetim yapacak olan kişi ve kurumlara dosdoğru ve güvenilir veri sağlaması gerekmektedir. Ayrıca hileleri önlemek amacıyla hileyi tespit edecek birimlerin kurulması, ihbar hatlarının oluşturulması ve hile önleyici bazı programların kullanılması gerekmektedir.

Hileyi önlemek için kullanılan yöntemlerden bazıları aşağıdaki gibidir (Edis, 2021).

- Kamera sistemi kurmak gibi işletme içi gözetimler,
- İşletme içinde gerçekleşen sürpriz denetimler,
- Yapılan seyahatler ve eğlence vb giderlerin kontrolü,
- İşletmenin stokları ve duran varlıkların fiziksel kontrolü,
- Caydırıcı cezalar uygulamak,

2.1.6. Muhasebede E-Dönüşümün Hata ve Hileler üzerindeki Etkisi

E-ticaretin gelişmesi ile beraber sanal ortamda yapılan alışveriş miktarı önemli ölçüde artmıştır. Ayrıca sanal ticaret hacminin artması ile sanal kart kullanımının yaygınlaşması ve alışverişin elektronik belge sistemi e-fatura vb. aracılığıyla anlık olarak dijital ortamda kayda geçmesini beraberinde getirmiştir. Bu yolla her geçen gün insan faktörünün azalarak yerini elektronik uygulamalara bırakması ile insan kaynaklı ihmal ve hatalara dayalı önemli yanlışlık ve hile riski azalmaktadır.

Muhasebede e-dönüşüm uygulamalarının kullanımı ve yaygın hale gelmesi ile birlikte veri tabanları ve çevrimiçi sistemler, işletmenin işlem yapma ve kayıt tutma usulünü önemli düzeyde değiştirmiştir. Veri tabanlarının desteklediği çevrimiçi sistemler ,işletmenin elektronik ortamda işlem yapmalarına imkan sağlayarak bilgi işleme ,üretim ve satış işlemlerinde verimliliği artırırken, tam zamanlı işlem sistemleri yardımıyla faaliyetleri çok hızlı alabilmekte ,sınıflandırabilmekte ve raporlayabilmektedir. Geçmişte işletmeler ve faaliyetler ile ilgili raporlar birkaç ay sonra hazırlanabiliyorken, günümüzde işletmeler, finansal tablo ve faaliyet raporlarını anında hazırlayabilmekte ve yatırımcılara

yardımcı olabilmektedir. Tam zamanlı işlemler ise unutma ve ihmalkarlık kaynaklı hata ve hile riskini ortadan kaldırmaya yardımcı olur (Karahan ve Çolak, 2019).

Teknolojik yeniliklerin muhasebeye de uyarlanması ile birlikte elektronik ortamda yapılan kayıtlar sayesinde hata ve hilelerin tespiti, elle yapılan kayıtlara göre daha kolay yapılabilmekte ve bu yolla hata ve hile payı azaltılmaktadır (Ömürbek vd., 2023).

BÖLÜM 3. MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ DİJİTAL MUHASEBE UYGULAMALARININ MUHASEBE HATA VE HİLELERİNİ ÖNLEMEDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ

3.1. Literatür Taraması

Tektüfekçi (2017) tarafından yapılan çalışma Türkiye’deki elektronik dönüşüm sürecinde olan, elektronik belge ve elektronik defter uygulamaları yasal olarak irdelenmiş, bahsi geçen elektronik uygulamalar ile ilgili güncel uygulama örneklerine yer verilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle alan yazın taraması yapılmış, ardından Türkiye’de uygulaması ve başlangıç aşamasından bugüne kadar gelinen süreç web tabanlı araştırma sonucu incelenmiş elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. E-dönüşümün bir süreç olduğu, bu uygulamaların akıllı teknolojiler aracılığı ile gerçekleştirilebileceği sonucuna varılmış, e-dönüşümün kapsamlı bir uygulama olduğu vurgulanmıştır.

Gönen ve Solak (2017) tarafından yapılan çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının maliye bakanlığındaki e-dönüşüm süreci ile alakalı iş yükü, hizmet maliyeti vb. ile ilgili tutumlarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, İzmir ‘de faaliyet gösteren, e-dönüşümü kullanan meslek mensupları üzerinde anket uygulanmış ve edinilen bilgilerin analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda e-dönüşümde sistemsal hata ve eksikliklerin henüz giderilmemesi ve meslek mensuplarına ek maliyetler yüklemesine rağmen büyük tabloya bakıldığında maliye bakanlığı ile mükellefin işlem maliyetlerinin düştüğü tespit edilmiştir.

Şalcı (2021) tarafından yapılan çalışmada, dijitalleşme sürecinde muhasebe mesleğinin gelişimini açıklamak ve meslek mensuplarının algılarını tespit etmek amaçlanmıştır. İstanbul İlinde faaliyetine devam eden 45140 meslek mensubuna e-uygulamaların beraberinde getirdiği faydalar ile ilgili anket çalışması yapılmış ve meslek mensupları ile çalışan mükelleflerin elektronik belge ve elektronik defter kullanımlarının artması, teknolojik yatırımlara öncelik vererek, mevzuat değişikliklerini yakından takip etmeleri, eğitimler yardımıyla güncel bilgiye hakim olmaları, gelecekte ortaya çıkabilecek teknoloji temelli değişikliklere kolay uyum sağlamaları, teknolojiyi tehdit bir tehdit

unsuru değil fırsat olarak değerlendirmek gerektiği ve bu durumun da muhasebe mesleğine değer katacağı vurgulanmıştır.

Edis (2021) tarafından yapılan bu çalışmada Erzurum ilinde faaliyette bulunan serbest muhasebeci mali müşavirlerin hata ve hilelerle ilgili tutumlarını analiz etmek amaçlanmıştır. Çalışmada hata ve hile ile ilgili temel bilgiler verilmiş, muhasebe denetiminin hata ve hileyi engellemedeki önemi üzerinde durulmuştur. Araştırma bulguları ve analiz sonuçları yorumlanmıştır.

Mert vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada, dijitalleşme sürecinin gelişim süreci irdelenmiş ve dijitalleşmenin muhasebe uygulamaları üzerinde ne gibi etkileri olduğunun ölçölmesi amaçlanmıştır. Araştırma; İstanbul ilinde faaliyet gösteren 176 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir üzerinde uygulanan anket yardımıyla yapılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere bakıldığında, meslek mensuplarının dijital teknoloji merkezli gelişmeleri mesleki uygulamalar üzerinden takip ettikleri ve mesleki uygulamalarda dijital teknolojiyi önemli ölçüde kullandıkları görölmüştür.

alış vd. (2014) tarafından yapılan “Hilenin Ortaya ıkartılmasında Bilgi Teknolojilerinin Önemi ve Bir Uygulama” başlıklı çalışmada Benford Kanunu yöntemi incelenmiş ve bu kanun aracılığıyla sağlık sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın satın alma bölümünde yapılmış olan hileli işlemler tespit edilmiş ve sonuç olarak bahsi geçen bölümde yüksek hile olasılığı tespit edilmiştir.

Köroğlu vd. (2022) tarafından yapılan araştırmada, dijital dönüşüm uygulamalarının farklı sektörlerdeki muhasebe ve denetim süreçlerine ne şekilde etki ettiğini ortaya konması amaçlanmıştır. Sonuç olarak artan rekabet koşullarında ayakta kalmak ve faaliyetine devam etmek isteyen işletmelerin, teknolojik gelişmelere uyum sağlamak zorunda olduğu, işletmelerin sadece bugünün değil, geleceğinin de yol haritalarını çizileceği teknolojik gelişmelere uyumlu yöntemleri geliştirmeleri ve uygulamaları gerektiği vurgulanmıştır.

Tekbaş (2018) tarafından yapılan çalışmada, dijitalleşmenin muhasebe mesleği ve meslek mensupları ile ilgili etkilerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan anket formu, Türkiye’de faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerinde çalışılmış, elde edilen veriler analiz edilmiş ve bulgular yardımıyla değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak, meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik değişimlere hazır oldukları, kolaylıkla uyum sağlama noktasında deneyimli ve istekli oldukları

vurgulanmıştır. Buna ek olarak güncel olarak verilen muhasebe yeterlilik eğitimlerinin gelecekte ortaya çıkacak teknolojik değişim ve dönüşüme cevap verecek düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.

Karesioğlu ve Garip (2019) tarafından yapılan çalışmada e-uygulamaları aktif kullanan meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecinde karşılaştıkları sorunları belirlemek ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Karaman SMMMO 'na bağlı faaliyet gösteren meslek mensuplarının 138'i ile anket yapılmıştır. Analiz sonucunda e-dönüşüm hususunda kabiliyetli eleman bulma noktasında eksiklik yaşanmasının en büyük sorun olduğu tespit edilmiş, bu sorunun çözülmesi amacıyla başta Hazine ve Maliye Bakanlığı ve meslek odaları olmak üzere verilen eğitimlerin belirli aralıklarla tekrarlama gerektği vurgulanmıştır.

Gümüş ve Gögebakan (2019) tarafından yapılan çalışmada meslek olarak muhasebecilik ve meslekte bulunanların etik ile ilgili tutumları ile muhasebe işlemlerinde gerçekleşen hile ve hata konusu incelenmiştir. Muhasebe mesleğinde etik ve muhasebe mesleğinde yapılan hata ve hileler ele alınmış, Aydın ilinde faaliyet gösteren mali müşavirlerin eğitim durumları, iş deneyimleri içinde bulundukları mesleğin etiksel çerçevesi hakkında görüşlerini ölçmek için anket çalışması yapılmıştır.

Türker Demir (2020) tarafından yapılan çalışmanın amacı muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hilelerin belirlenmesi ve engellenmesi, mali müşavirlerin bu konu ile ilgili görüş ve tutumlarını araştırmaktır. Bu amaca ulaşmak için İstanbul'da faaliyette bulunan mali müşavirlere yönelik anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tanımlayıcı istatistiklere göre değerlendirilmiş , mali müşavirlerin önemli bir kısmının denetim ile ilgili tecrübe sahibi olmamasına karşın hata ve hilelerin önlenmesi hususunda yeterli bilinç düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır..

Öztoprak (2017) tarafından yapılan çalışmada, muhasebede işletme ve meslek mensubu kaynaklı hata ve hilelerinin İstanbul örneklemini bazında araştırılması amaçlanmıştır. Hata ve hile belirtilerinin ortaya çıkması halinde muhasebe meslek mensuplarının verdikleri tepkilerin ortaya koyulması amacı ile yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 415 muhasebe meslek mensubunun katılımıyla hata, hile ve belirtileri, bu unsurlar karşısındaki tutumları ile ilgili veri toplanmış ve analiz edilmiştir. Sonuç olarak hata ve hilenin görülme düzeyi İstanbul'da oldukça yüksektir ve bu hata ve hileler karşısında meslek mensupları müşteri kaybetme korkusuyla hareket ettiği belirlenmiştir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Küreselleşme olgusu ve yeni teknolojilerin hızla artmasının etkisiyle kamu ve özel sektöre ait hemen her işletme , kurum ve kuruluşta köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler öncelikle birimler nezdinde yeniden yapılandırma uygulamalarına, devamında ise devletler arası uygulamalara ve herkesçe genel kabul görmüş ölçütlere yönelişi de hızlandırmıştır. Artan rekabet ortamında kurum ve işletmelerin varlıklarının devamlılığını sağlayabilmeleri için maliyetlerde tasarruf elde etmenin , yenilik ve başarıyı yakalamanın en öncelikli yolu bilgi iletişim teknolojilerini etkin kullanmaktır. Bu sayede belge ve evrakların elektronik ortamda kaydedilmesi, aktarılması ve saklanması hususları daha kolay, hızlı ve sürdürülebilir bir hal almıştır.

Dijitalleşme tüm işletme fonksiyonlarını etkilediği gibi muhasebe işlemlerinde de önemli değişimler meydana getirmiştir. Dijital muhasebe uygulamalarından beklenen, muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen muhasebe verilerinin daha şeffaf, güvenilir ve kaliteli sunumudur. Ayrıca muhasebe çıkar gruplarının söz konusu verilere daha kolay ve hızlı erişimidir. Elektronik beyanname, elektronik defter, elektronik fatura gibi dijital uygulamalar iç denetim ve iç kontrol faaliyetlerini destekleyerek muhasebe bilgilerinin daha zamanlı ve güvenilir şekilde bilgi kullanıcılarına ulaştırılması noktasında fayda sağlamaktadır. Dijitalizasyon ile birlikte muhasebe verilerinin toplanması ve işlenmesi otomatikleşerek, potansiyel muhasebe hile risklerinin ve önemli yanlışlıkların tespiti daha kolay hale gelmiştir. Yani, söz konusu dijital uygulamalar muhasebe faaliyetlerinde karşılaşılabilecek hata ve hileleri tespit ve engelleme hususunda önemlidir. Bu etkinin ölçülmesi uygulamaların geliştirilmesine yön vermesi açısından önemlidir. Etkiyi ölçmenin en iyi yöntemi ise; muhasebe sürecinin uygulayıcıları ve önemli bir paydaşı olan meslek mensuplarının konu hakkındaki fikirlerini almak ile mümkündür.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, e-dönüşüm yeniliklerinin denetimde karşılaşılan hata ve hilelerin belirlenmesi ve azaltılması üzerine etkisi ile ilgili muhasebe meslek mensupların düşünce ve tutumlarının tespitidir. Bu tespit muhasebe uygulama geliştiricilerine, nihayetinde minimum hata ve hileye sebep olan, maliyet tasarrufu, vergiye gönüllü uyum, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi gibi denetime yardımcı bir çok unsurun destekleyen uygulamalar oluşturmak için yol gösterici olacaktır. Yapılan literatür taramasında, muhasebe hata ve hilelerinin tespiti, önlenmesi konusunun ele alındığı ancak, muhasebe mesleğinde giderek daha fazla uygulama olanağı bulan e-dönüşümde yaşanan gelişmelerin muhasebe denetimi üzerinde etkisi ile ilgili çalışmaların

yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Ayrıca teknolojinin gelişme ve uygulamaların güncellenme hızı da düşünüldüğünde bu konu ile ilgili güncel çalışmaların önemli olduğu düşüncesiyle bu konu seçilmiştir. Bu noktada yapılacak çalışmanın muhasebe meslek uygulayıcılarının konuya ilişkin görüşlerinin ve önerilerinin tespiti noktasında literatüre faydalı olacağı ve e-uygulama geliştiren kamu otoritesine ve paket program geliştiren özel sektör işletmelerine yol göstermesi açısından önemlidir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar bağlamında dijital muhasebe uygulamalarının işletmelerde meydana gelebilecek kayıt dışı işlemleri ve muhasebe hilelerini, hileli finansal raporlama eğilimlerini engellemede ve/veya azaltmada ne derece etkili olduğu ortaya konabilmektedir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Sakarya ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarına dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetimi üzerindeki etkisi ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla çalışmada anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu daha önce uygulanmış, geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış 4 farklı çalışmadan derleme şeklinde oluşturulmuştur. Bu çalışmalar; Yıldırım'ın 2020 yılında yaptığı yüksek lisans tezi, Türker Demir'in 2020 yılında yaptığı yüksek lisans tez çalışması, Edis'in 2021 yılında hazırladığı yüksek lisans tez çalışması, Özdemir'in 2016 yılında yaptığı çalışmasından gerekli izinler alınarak derlenmiş olan anket formu aracılığıyla yapılmıştır.

Veri toplamada kullanılan söz konusu anket formunun ilk bölümü demografik özellikler ve bazı mesleki kıstasları sınavan on dört sorulardan oluşmaktadır. Devamında anket formunda katılımcılara araştırmaya yön verecek verilere ulaşmak için üç ölçekte toplam kırk bir soru yöneltilmiştir. Ankette bulunan demografik özellikler hariç olan kırk bir soru 5'li likert ölçeğine göre ölçeklendirilmiş olup, katılımcılardan;

- Kesinlikle katılıyorum,
- Katılıyorum,
- Kararsızım,
- Katılmıyorum ve
- Kesinlikle Katılmıyorum

cevaplarından birini işaretlemesi istenmiştir.

Elde edilen verilerin analizi SPSS 27.0 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışma yürütülmüştür. Kategorik (nitel) değişkenler için frekans (n) ve yüzde (%), sayısal (nicel) değişkenler için ortalama (Ort), standart sapma (ss), minimum ve

maksimum istatistikleri verilmiştir. Çalışmada test tekniklerinden bazıları olan Pearson korelasyon testi, bağımsız gruplar t testi, Tek yönlü ANOVA testleri uygulanmıştır. Çalışmada hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeği, dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumları ölçeği, dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğinden elde edilen puanların demografik özelliklere, çalışma bilgilerine göre karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t, tek yönlü ANOVA ölçek puanları arasındaki ilişkilerde Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları

Araştırmanın sınırlılıkları;

- Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmanın örneklemini de oluşturan Sakarya ilinde faaliyet yürüten meslek mensupları (SMMM ve YMM'ler) ile sınırlıdır.
- Araştırmanın sonucu olarak elde edilen veriler, araştırmada kullanılan ölçme aracı olan ankete verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

Araştırmanın varsayımları aşağıdaki gibidir;

- Araştırmaya katılım sağlayan meslek mensuplarının veri toplama aracı olan anketteki sorulara samimi olarak, inandıkları şekilde dürüst cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- Meslek mensuplarının anketteki sorulara verdikleri cevapların kendi fikirlerini yansıttığı varsayılmıştır.
- Veri toplamada kullanılan ölçeklerin ve anket formunda bulunan soruların araştırmanın amacına hizmet etme noktasında yeterli olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan örneklemin evreni yansıttığı varsayımından hareket edilmiştir.
- Ölçme araçları yardımıyla elde edilen bulguların gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Sakarya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına kayıtlı olan meslek mensuplarından oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemi ise; Sakarya ilinde faaliyet gösteren, Sakarya Mali Müşavirler Odasına kayıtlı 198 mali müşavir ve Muhasebe meslek mensubundan oluşmaktadır. Çalışma da evrenden yola çıkarak örneklem belirlenmiş ve örneklem belirlenirken kolay

ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimler tercih edilmiştir. Bunun başlıca nedeni ise örnekleme modelinde; zaman, maliyet ve iş gücü açısından mevcut olan sınırlılıklar ve zorluklar etkili olmuştur.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

3.6.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliğinin istatistiksel olarak tespit edilmesi için keşifsel faktör analizi tekniği kullanılmıştır. Ölçeğin ncelikli ve ilk olarak, faktör analizine uygun olup olmadığının anlaşılması amacıyla KMO ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Testi: verilerin faktör analizi için ne kadar uygun olduğunu belirlemek için kullanılan istatistiksel ölçü) katsayısı örneklemenin büyüklüğünün test edilmesi amacıyla hesaplanmıştır. Kaisber, bulunan değer 1'e yaklaştıka mükemmel, .50'nin altında ise kabul edilemez (.90'larda mükemmel , .80'lerde çok iyi, .70'lerde ve. 60'larda vasat, .50'lerde kötü) olduğunu ifade etmektedir (Tavşancıl, 2005). Faktör analizinde evrendeki dağılımın normal olması umulur ve normal olup olmama durumu Bartlett testiyle incelenmiştir. Bu kapsamda KMO testinden elde edilen ölçüm sonucunun 0.50 ve daha st, Bartlett küresellik testinden elde edilen sonucun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir. Faktörlerin z değerlerine ait saçılma diyagramı olan Scree Plot grafiği oluşturulan ölçeğin toplam faktör sayısının tespit edilmesinde kullanılmıştır. Faktör analizi işleminde ölçek maddelerinin faktörlere atanması ya da ölçekten çıkarılması sırasında faktör yükü değerlerine bakılmaktadır. Faktör yükü değeri, maddelerin faktörlerle olan ilişkisini tanımlayan bir katsayıdır. Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması beklenir. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı yapıyı ,faktörü ölçtüğü anlamına gelir.

3.6.2. Güvenirlik Analizi

Cronbach's alfa katsayısı ölçeğin güvenirlik düzeyini vermektedir. Katsayı 0 ile 1 arasında değişmektedir. Alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği şu şekilde yorumlanmaktadır (Nunnally, 1967, s. 248).

- $.00 \leq \alpha < .40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $.40 \leq \alpha < .60$ ise ölçeğin güvenirliği düşük,

- $.60 \leq \alpha < .80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Bu sonuçlardan hareketle elde edilen hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeğinin faktör analiz sonuçları Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3

Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktör Analiz Sonuçları

	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Güvenirlilik
1.Muhasebe hileleri vergi kaçırmak amacı ile yapılmaktadır.	0,564	0,851
2.Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür.	0,586	0,850
3.Muhasebe hataları ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	0,557	0,852
4.Muhasebe hileleri belgesiz bir şekilde yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	0,485	0,856
5.Bir hatada kasıt varsa %100 muhasebe hilesi vardır.	0,425	0,860
6.Muhasebe hataları bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	0,516	0,854
7.Muhasebe hataları işin uzmanlarının tam ve donanımlı olmamasından dolayı meydana gelmektedir.	0,492	0,855
8.Çok iyi teknolojiler kullanılsa da yeteceği olmayan insanlar her zaman muhasebe hataları yapmaya mahkûmdur.	0,545	0,853
9.İşin uzmanları muhasebe hataları konusunda tam ve donanımlı olsa da yapılan hatayı engelleyemez.	0,235	0,869
10.Hata ve hileleri önlemek için işletme yönetiminin bir iç kontrol sistemi oluşturması, faydalı bir araçtır.	0,636	0,848
11.Hata ve hileleri önlemede işletme içindeki etik kuralların oluşturulması ve uygulanması etkili bir yoldur.	0,654	0,848
12.Hileler işletme çalışanlarından bilgi alınarak hızlıca bulunabilir.	0,446	0,858
13.işletmede yapılan hata ve hilelerin tespitinde "bağımsız denetimin" etkili bir araçtır.	0,667	0,846
14.Mesleğimle ilgili mevzuatın sık değişmesi, mükelleflerle ilgili işlemlerde hata yapılma olasılığını artırır.	0,480	0,856

Katılımcıların hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeği maddelerinin, madde toplam korelasyon değerleri 9'cu madde hariç 0,300 üstü olan 13 madde analize dahil edildiği belirlenmiştir.Katılımcıların hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeğinde bulunan maddelerin madde toplam korelasyon değerleri incelenmiş ve 9. madde hariç

diğer 13 maddenin korelasyon değerlerinin 0,30'un üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu durum, 9. maddenin testin genel yapısına yeterince uyum sağlamadığını ve ölçmek istenen özelliği yeterince temsil etmediğini gösterir. Bu nedenle, 9. madde analiz dışında bırakılarak, kalan 13 madde analize dahil edilmiştir.

Tablo 4

KMO ve Bartlett Değerleri

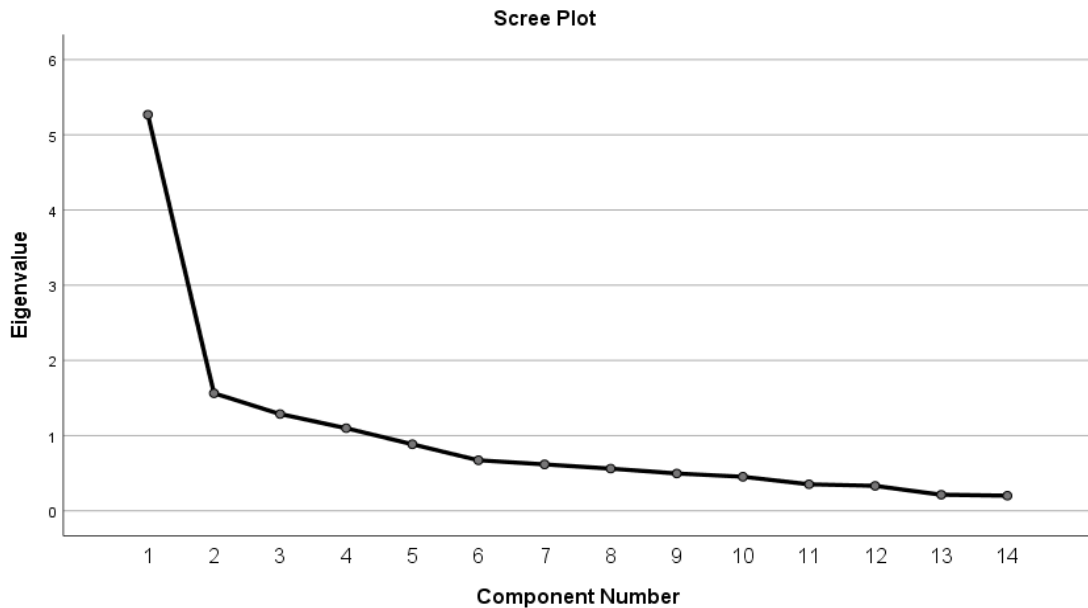
KMO		0,843
	X^2	1162,037
Bartlett Testi	sd	91
	p	0,000

Tablo 4'te gösterildiği gibi ölçek için yapılan faktör analizinde KMO değeri 0,843 olarak hesaplanmıştır. Buna göre örneklem sayısı faktör analizi için yeterli düzeydedir ($KMO > 0,500$). Bartlett testi kapsamında X^2 değeri 1162,037 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı olarak değerlendirilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre normal dağılım koşulu sağlanmıştır. KMO ve Bartlett testi sonucuna göre verilerin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla özdeğerlerin saçılımını gösteren Scree Plot grafiği Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3

Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Özdeğer Saçılım Grafiği

Ölçeğin 1 faktörlü yapı gösterdiği görüşüne varılmıştır. 1 faktörlü yapıda soruların faktörlere dağılımının belirlenmesi için analiz işlemi yapılmış ve soruların dağılımı ve

faktör yükleri tabloda gösterilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre 9. madde analizden çıkartılmış olup; ölçeğin 1 boyuttan oluşan 13 maddeden elde edildiği sonucuna varılmıştır.

Hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeğinin faktörlerine ile ilgili analiz sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları

Maddeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
11.Hata ve hileleri önlemede işletme içindeki etik kuralların oluşturulması ve uygulanması etkili bir yoldur.	0,758	40,012	0,869
13.işletmede yapılan hata ve hilelerin tespitinde "bağımsız denetimin" etkili bir araçtır.	0,756		
10.Hata ve hileleri önlemek için işletme yönetiminin bir iç kontrol sistemi oluşturması, faydalı bir araçtır.	0,750		
2.Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür.	0,675		
3.Muhasebe hataları ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	0,660		
1.Muhasebe hileleri vergi kaçırmak amacı ile yapılmaktadır.	0,652		
8.Çok iyi teknolojiler kullanılsa da yeteceği olmayan insanlar her zaman muhasebe hataları yapmaya mahkûmdur.	0,592		
6.Muhasebe hataları bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	0,590		
14.Mesleğimle ilgili mevzuatın sık değişmesi, mükelleflerle ilgili işlemlerde hata yapılma olasılığını artırır.	0,578		
7.Muhasebe hataları için uzmanlarının tam ve donanımlı olmamasından dolayı meydana gelmektedir.	0,574		
4.Muhasebe hileleri belgesiz bir şekilde yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	0,548		
12.Hileler işletme çalışanlarından bilgi alınarak hızlıca bulunabilir.	0,532		
5.Bir hatada kasıt varsa %100 muhasebe hilesi vardır.	0,482		

Ölçeğin alt boyutunun faktör yükleri 0,758 ile 0,482 arasında değişen 13 sorudan oluşmuştur. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %40,012 olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca güvenilirlik sonuçları incelendiğinde; alt boyutun $0,60 \leq \alpha=0,869 < 80$ olması nedeniyle ölçeğin güvenilir bir alt boyuta sahip olduğu kanısına varılmıştır.

Dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğinin faktör analiz sonuçları Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6

Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktör Analiz Sonuçları

	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Güvenirlik
1.E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili yeterli eğitim alınmaktadır.	0,559	0,781
2.Meslek mensupları e-uygulamalar ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.	0,548	0,783
3.E-Muhasebe uygulamaları basit, anlaşılır ve kullanımı kolaydır.	0,614	0,767
4.E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili güncellemeler takip edilmektedir.	0,638	0,763
5.E-Muhasebe uygulamalarına hakim olabilmek için teknolojiyi iyi takip etmek gerekmektedir.	0,456	0,801
6.E-Muhasebe uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.	0,606	0,772

Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları ölçeği maddelerinin, madde toplam korelasyon değerleri 0,300 üstü olduğu için bütün maddelerin analize dahil edildiği belirlenmiştir.

Tablo 7’de dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumları ölçeği maddelerinin KMO ve Bartlett Değerleri yer almaktadır.

Tablo 7

KMO ve Bartlett Değerleri

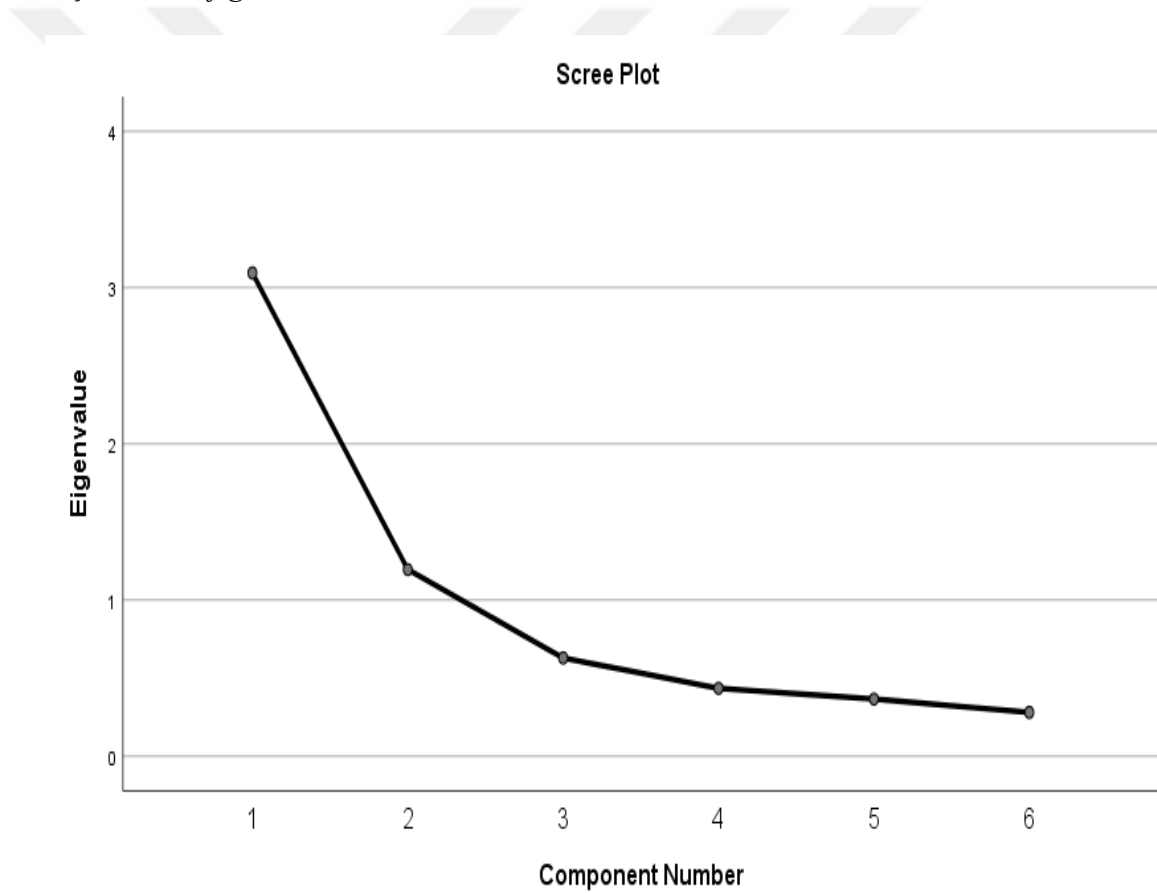
KMO		0,843
	X ²	1162,03
Bartlett Testi	sd	91
	p	0

Ölçek için yapılan faktör analizinde KMO değeri 0,843 olarak hesaplanmıştır. Buna göre örneklem sayısı faktör analizi için uygundur ($KMO > 0,500$). Bartlett testi kapsamında X2 değeri 1162,030 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre normal dağılım ile ilgili koşul sağlanmıştır. KMO ve Bartlett testi sonucuna göre verilerin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla özdeğerlerin saçılımını gösteren Scree Plot grafiği Şekil 4’da verilmiştir.

Şekil 4

Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Özdeğer Saçılım Grafiği

Ölçeğin 1 faktörlü yapı gösterdiği yönünde kanaat oluşmuştur. 1 faktörlü yapıda soruların faktörlere dağılımının belirlenmesi için analiz işlemi yapılmış ve soruların dağılımı ve faktör yükleri tabloda verilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin 1 boyuttan oluşan 6 maddeden elde edildiği sonucuna varılmıştır.

Dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğinin faktörlerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 8’de mevcuttur.

Tablo 8

Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları

Maddeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
4.E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili güncellemeler takip edilmektedir.	0,780		
6.E-Muhasebe uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.	0,756		
3.E-Muhasebe uygulamaları basit, anlaşılır ve kullanımı kolaydır.	0,749		
1.E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili yeterli eğitim alınmaktadır.	0,694	51,561	0,808
2.Meslek mensupları e-uygulamalar ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.	0,681		
5.E-Muhasebe uygulamalarına hâkim olabilmek için teknolojiyi iyi takip etmek gerekmektedir.	0,638		

Ölçeğin faktör yükleri 0,780 ile 0,638 arasında değişen 6 sorudan oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %51,561 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca güvenirlik sonuçlarına bakıldığında; alt boyutun $0,60 \leq \alpha = 0,808 < 80$ olması nedeniyle ölçeğin oldukça güvenilir bir alt boyuta sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 9'da dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğinin faktör analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 9

Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin Faktör Analiz Sonuçları

	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Güvenirlik
1.E-Uygulamalar mükellefin doğru beyanda bulunmasına olumlu etki etti.	0,729	0,963
2.E-Uygulamaların vergi denetimine olumlu etkisi vardır.	0,790	0,962
3.E-Uygulamaların mükellefin kayıt dışı faaliyetlerinin azalmasına etkisi vardır.	0,778	0,962
4.E-Uygulamaların işletmelerin daha şeffaf mali tablolar hazırlamak suretiyle vergi kayıp ve kaçakların önlenmesine etkisi vardır.	0,826	0,962
5.E-Uygulamaların sahte ve muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge kullanımında önleyici bir etkisi vardır.	0,726	0,963

<i>Tablolar Devamı</i>		
6.E-Uygulamaların muhasebe hilelerini ortaya çıkarmada etkisi vardır.	0,796	0,962
7.E-Uygulamaların mükelleflerin çift defter kullanmasının engellenmesinde etkisi vardır.	0,658	0,963
8.Muhasebe bilgi sisteminin web tabanlı olması muhasebe bilgilerinin güvenilirliği üzerinde olumlu etkisi vardır.	0,795	0,962
9.Web tabanlı mali denetim vergi mükelleflerinin hileli finansal raporlama eğilimini engeller.	0,820	0,962
10.Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır.	0,807	0,962
11.E-Fatura alış ve satış işlemlerindeki hileleri azalttı.	0,761	0,962
12.Defter beyan sistemi basit usulde kayıt dışılığı azalttı.	0,605	0,965
13.E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır.	0,712	0,963
14.E-Uygulamalar mali mevzuatın doğru yapılmasına etki etti.	0,748	0,962
15.Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır	0,813	0,962
16.Muhasebe yazılımları elektronik beyannameleri kolay hazırlama imkanı sunar.	0,787	0,962
17.Muhasebe verilerinin güvenilirliği, kayıt ve dosyalama sisteminin güvencesine bağlıdır.	0,763	0,962
18.Defter tasdiki olayının ortadan kalkması ve dijitalleşme kırtasiyeciliği azalttı.	0,625	0,964
19.Dijitalleşme ile birlikte belgelerin zamanında ve düzenli olarak girilmesi sağlandı.	0,756	0,962
20.E-Defter sistemi mükellefin belgeleri doğru ve zamanında getirmesini sağlıyor.	0,679	0,963
21.E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır.	0,636	0,964

Katılımcıların dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeği maddelerinin, madde toplam korelasyon değerleri 0,300 üstü olduğu için bütün maddelerin analize dahil edildiği belirlenmiştir.

Dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğine ait KMO ve Bartlett Değerleri yer Tablo 10'da almaktadır.

Tablo 10

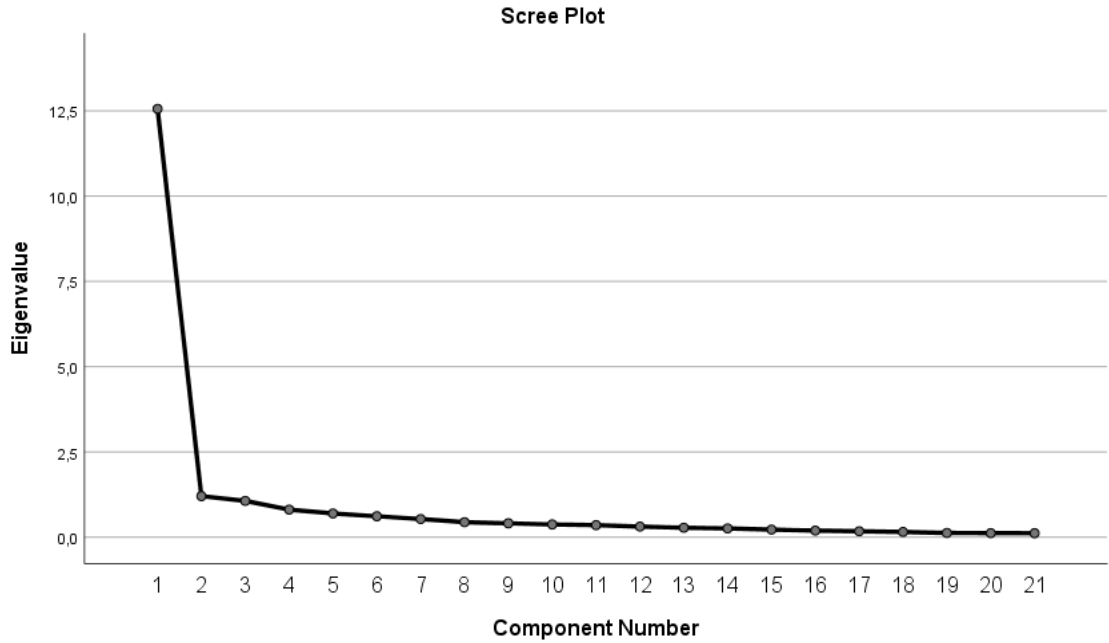
KMO ve Bartlett Değerleri

KMO	0,946
Bartlett Testi	X^2 3804,730
	sd 210
	p 0,000

Ölçek için yapılan faktör analizinde KMO değeri 0,946 olarak hesaplanmıştır. Buna göre örneklem sayısı faktör analizi açısından uygundur ($KMO > 0,500$). Bartlett testi kapsamında X^2 değeri 3804,730 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı olarak değerlendirilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre normal dağılım koşulu mevcuttur. KMO ve Bartlett testi sonucuna göre verilerin faktör analizi için uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla özdeğerlerin saçılımını gösteren Scree Plot grafiği incelenmiştir. Dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğine ait özdeğer saçılım grafiği Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5
Özdeğer Saçılım Grafiği

Ölçeğin 1 faktörlü yapı gösterdiği tespit edilmiştir. 1 faktörlü yapıda soruların faktörlere dağılımının belirlenmesi için analiz işlemi yapılmış ve soruların dağılımı ve faktör yükleri tabloda yer almıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin 1 boyuttan oluşan 21 maddeden elde edildiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 11'de dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeğinin faktörlerine ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 11

Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları

Maddeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
4.E-Uygulamaların işletmelerin daha şeffaf mali tablolar hazırlamak suretiyle vergi kayıp ve kaçakların önlenmesine etkisi vardır.	0,852	59,803	0,964
9.Web tabanlı mali denetim vergi mükelleflerinin hileli finansal raporlama eğilimini engeller.	0,843		
15.Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır	0,840		
10.Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır.	0,838		
6.E-Uygulamaların muhasebe hilelerini ortaya çıkarmada etkisi vardır.	0,822		
8.Muhasebe bilgi sisteminin web tabanlı olması muhasebe bilgilerinin güvenilirliği üzerinde olumlu etkisi vardır.	0,822		
16.Muhasebe yazılımları elektronik beyannameleri kolay hazırlama imkanı sunar.	0,820		
2.E-Uygulamaların vergi denetimine olumlu etkisi vardır.	0,818		
3.E-Uygulamaların mükellefin kayıt dışı faaliyetlerinin azalmasına etkisi vardır.	0,806		
17.Muhasebe verilerinin güvenilirliği, kayıt ve dosyalama sisteminin güvencesine bağlıdır.	0,790		
11.E-Fatura alış ve satış işlemlerindeki hileleri azalttı.	0,784		
19.Dijitalleşme ile birlikte belgelerin zamanında ve düzenli olarak girilmesi sağlandı.	0,778		
14.E-Uygulamalar mali mevzuatın doğru yapılmasına etki etti.	0,775		
1.E-Uygulamalar mükellefin doğru beyanda bulunmasına olumlu etki etti.	0,761		
5.E-Uygulamaların sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımında önleyici bir etkisi vardır.	0,758		
13.E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır.	0,734		
20.E-Defter sistemi mükellefin belgeleri doğru ve zamanında getirmesini sağlıyor.	0,702		
7.E-Uygulamaların mükelleflerin çift defter kullanmasının engellenmesinde etkisi vardır.	0,687		
21.E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır	0,663		
18.Defter tasdiki olayının ortadan kalkması ve dijitalleşme kırtasiyeciliği azalttı.	0,659		
12.Defter beyan sistemi basit usulde kayıt dışılığı azalttı.	0,629		

Ölçeğin faktör yükleri 0,852 ile 0,629 arasında değişen 21 sorudan oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %59,803 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca güvenirlik sonuçlarına bakıldığında ; alt boyutun $0,80 \leq \alpha = 0,964 < 1,00$ olması nedeniyle ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir alt boyuta sahip olduğu sonucuna elde edilmiştir.

Tablo 12’de ölçek puanlarının normalliğinin sınanması ile ilgili çarpıklık ve basıklık değerleri yer almaktadır.

Tablo 12

Ölçeklerin Puanlarının Normalliğinin Sınanması

	n	Çarpıklık	Basıklık
Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	198	-1,237	1,787
Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	198	-0,469	0,235
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	198	-1,088	2,856

Ölçeklerden elde edilen puanların normal dağılıma uygun olup olmadığının incelenmesi için yapılan bir işlem çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Ölçek puanlarından elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli olarak değerlendirilmektedir (Hopkins ve Weeks, 1990). Buna göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları ölçeği, dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumları ölçeği, dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumları ölçeği puanlarının normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (çarpıklık/basıklık katsayıları sınırlar içerisinde). Analizlerde parametrik yöntemler kullanılmıştır. Analiz edilen veri setinde 5 katılımcının verileri uç değer olarak belirlenmiş ve bu katılımcıların verileri analizden çıkarılmıştır. Bu işlem, analiz sonuçlarının doğruluğunu artırmak ve veri setinin genel eğilimlerini daha doğru yansıtmak amacıyla yapılmıştır.

3.7. Araştırmanın Bulguları

3.7.1. Demografik Bulgular

Anket çalışmasına katılan SMMM’lerin cinsiyetleri, yaşları, eğitim düzeyleri, meslekte çalışma süreleri, çalışan sayıları, mükellef sayıları gibi demografik özelliklerin istatistiksel sonuçları aşağıda Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13*Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları*

		n	%
Cinsiyetiniz:	Kadın	104	52,5
	Erkek	94	47,5
Yaşınız:	18 - 24	9	4,6
	25 - 34	74	37,9
	35 - 44	70	35,9
	44 - 54	37	19,0
	55+	5	2,6
Eğitim Düzeyiniz:	Lise Ve Dengi	5	2,6
	Ön Lisans	11	5,6
	Lisans	138	70,8
	Lisans Üstü	41	21,0
Meslekte Çalışma Süreniz:	0 - 5 yıl	53	26,9
	6 - 10 yıl	49	24,9
	11 - 15 yıl	39	19,8
	16 - 20 yıl	28	14,2
	21+	28	14,2
Çalışan Sayınız:	Yalnız Çalışıyorum	85	44,3
	1 - 4	80	41,7
	5 - 8	16	8,3
	9 - 12	7	3,6
	13+	4	2,1
Mükellef Sayınız:	0 - 30	90	47,1
	31 - 60	33	17,3
	61 - 90	29	15,2
	91 - 120	23	12,0
	121+	16	8,4

Katılımcıların cinsiyet dağılımında kadınların oranı %52,5 iken erkeklerin oranı %47,5 olarak belirlenmiştir. Yaş dağılımına bakıldığında, katılımcıların %4,6'sı 18-24 yaş aralığında, %37,9'u 25-34 yaş aralığında, %35,9'u 35-44 yaş aralığında, %19,0'ı 44-54 yaş aralığında ve %2,6'sı 55 yaş ve üzerinde yer almaktadır. Eğitim düzeyi açısından incelendiğinde, katılımcıların %2,6'sının lise ve dengi, %5,6'sının ön lisans, %70,8'inin lisans ve %21,0'unun lisans üstü eğitim aldığı görülmektedir.

Katılımcıların meslekte çalışma süresine göre dağılımına bakıldığında, %26,9'unun 0-5 yıl, %24,9'unun 6-10 yıl, %19,8'inin 11-15 yıl, %14,2'sinin 16-20 yıl ve %14,2'sinin ise 21 yıl ve üzerinde meslekte çalıştığı belirlenmiştir. Çalışan sayısı incelendiğinde, katılımcıların %44,3'ünün yalnız çalıştığı, %41,7'sinin 1-4 çalışanla birlikte çalıştığı, %8,3'ünün 5-8 çalışanla birlikte çalıştığı, %3,6'sının 9-12 çalışanla birlikte çalıştığı ve %2,1'inin ise 13 ve üzeri çalışanla birlikte çalıştığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların mükellef sayısına göre dağılımı incelendiğinde, %47,1'inin 0-30 mükellefi olduğu, %17,3'ünün 31-60 mükellefi olduğu, %15,2'sinin 61-90 mükellefi olduğu,

%12,0'sinin 91-120 mükellefi olduğu ve %8,4'ünün ise 121 ve daha fazla mükellefi olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, katılımcıların demografik ve iş profilleri hakkında kapsamlı bir bilgi sağlamaktadır.

3.7.2. Katılımcıların E-Dönüşüm Süreçleri İle İlgili Bulgular

Katılımcı mali müşavirlerin e-dönüşüm süreçleri ile ilgili yanıtlarına dayanarak elde edilen istatistiki bilgilere Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14

Katılımcı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin, e-dönüşüm Süreçleri (İnternet ve E-Uygulamalar Kullanımı)

		n	%
1) E - Defter Müşteri Oranınız	%0 – 20	115	60,8
	%21 - 40	38	20,1
	%41 - 60	17	9,0
	%60 - 81	8	4,2
	%81 - 100	11	5,8
2) Dijital Muhasebe Dönüşüm Sürecinde Olan Müşteri Oranınız:	%0 - 20	87	46,0
	%21 - 40	48	25,4
	%41 - 60	20	10,6
	%60 - 81	24	12,7
	%81 - 100	10	5,3
3) İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığınız:	Günde 1 - 2 saat	127	64,1
	Günde 3 - 4 saat	64	32,3
	Günde 5 - 6 saat	2	1,0
	Günde 7 saat ve üzeri	5	2,5
4) E-Beyanname Sistemini Kullanıyor musunuz?	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	75	38,1
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	115	58,4
	Kullanmıyoruz	7	3,6
5) E-Defter Sistemini Kullanıyor musunuz?	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	60	30,8
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	129	66,2
	Kullanmıyoruz	6	3,1
6) E-Fatura Sistemini Kullanıyor musunuz?	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	42	21,9
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	138	71,9
	Kullanmıyoruz	12	6,3
7) Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Hangisi Faydalı Olmaktadır? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.	İç Denetim	130	65,7
	İç Kontrol	112	56,6
	Bağımsız Denetim	90	45,5
	İhbar Hatları	35	17,7
	Bilgi Teknolojileri Denetimi	70	35,4
	YMM'lerce Yürütülen Tam Tasdik Çalışmaları	52	26,3
	Kapsamındaki Denetim Faaliyetleri		
8) E-Fatura Uygulamasına Geçişte Zorluk Yaşadınız mı?	Evet	16	8,2
	Hayır	165	84,2
	Kararsızım	15	7,7

Tablolar Devamı			
9) Yasal Zorunluluk Olmasaydı	Evet	150	76,1
E-Fatura Uygulamasına Geçer	Hayır	32	16,2
miydiniz?	Kararsızım	15	7,6
10) E-Fatura Uygulamasından	Evet	174	88,8
Memnun musunuz?	Hayır	9	4,6
	Kararsızım	13	6,6
11) E-Fatura Uygulaması	Evet	170	86,3
Muhasebe İşlemlerinizi	Hayır	14	7,1
Kolaylaştırıyor mu?	Kararsızım	13	6,6
12) Yasal Zorunluluk	Evet	112	56,9
Olmasaydı E-Defter	Hayır	59	29,9
Uygulamasına Geçer miydiniz?	Kararsızım	26	13,2
13) E-Defter Uygulamasından	Evet	129	65,5
Memnun musunuz?	Hayır	39	19,8
	Kararsızım	29	14,7
14) E-Defter Uygulaması	Evet	122	61,9
Muhasebe İşlemlerinizi	Hayır	49	24,9
Kolaylaştırıyor mu?	Kararsızım	26	13,2

Tablo 14 incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

E-Defter müşteri oranı incelendiğinde, katılımcıların %60,8'inin müşteri oranı %0-20 aralığında, %20,1'inin %21-40 aralığında, %9,0'nın %41-60 aralığında, %4,2'sinin %60-81 aralığında ve %5,8'inin ise %81-100 aralığında olduğu görülmektedir. E-defter müşteri oranı sorusuna katılımcılardan 117 kişinin (%60,8) yüzde 0-20 aralığında olduğunu ifade etmesi, e-defter mükellef oranının belirli satış hasılatı üzerindeki faaliyeti olan mükellefler hariç, e-defter uygulamasının küçük esnaf ve geçişi zorunlu olmayan mükellef grubu tarafından gönüllü geçiş kapsamında tercih edilmediği şeklinde yorumlanabilir.

Dijital muhasebe dönüşüm sürecinde olan müşteri oranı değerlendirildiğinde, katılımcıların %46,0'nın müşteri oranı %0-20 aralığında, %25,4'ünün %21-40 aralığında, %10,6'sının %41-60 aralığında, %12,7'sinin %60-81 aralığında ve %5,3'ünün ise %81-100 aralığında olduğu belirlenmiştir. Dijital dönüşüm aşamasındaki mükellef oranı sorusuna 135 katılımcı (%71,4) 0-40 aralığında olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç gösteriyor ki e-dönüşüm sürecine geçiş ile ilgili çalışmalar hali hazırda arzulanan seviyenin uzağındadır ve hala işletmelerin büyük bir oranı e-dönüşüme dahil olmamıştır. Bu oranın düşürülmesinde son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler ile zorunlu olarak e-defter, e-fatura, e-arşiv sistemine geçişin etkili olacağı düşünülmektedir.

İnternet vergi dairesini kullanma sıklığına ilişkin olarak, katılımcıların %64,1'inin günde 1-2 saat, %32,3'ünün günde 3-4 saat, %1,0'nın günde 5-6 saat ve %2,5'inin ise günde 7 saat ve üzeri kullandığı tespit edilmiştir. Bu sonuca bakıldığında katılımcı mali müşavirlerin büyük çoğunluğu 127 katılımcı (%64,1) internet vergi dairesini günde 1-2

saat kullandığını ifade etmiştir.Bu sonucun ortaya çıkmasında internet vergi dairesinin mükelleflerce kolayca kullanılabilmesi ve işlerini hızlı bir şekilde halledebilmesinin etkisi vardır.

E-Beyanname sistemini kullanma durumuna bakıldığında, katılımcıların %38,1'inin online sistem üzerinden kullandığı, %58,4'ünün paket program aracılığıyla kullandığı ve %3,6'sının kullanmadığı belirlenmiştir.Bu veriler gösteriyor ki e- beyanneme sisteminin yüksek oranda paket program aracılığıyla kullanılmaktadır.Paket programların açık,anlaşılır,meslek mensuplarının işini kolaylaştırıcı yönde etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir.

E-Defter sistemini kullanma durumunda, katılımcıların %30,8'inin online sistem üzerinden kullandığı, %66,2'sinin paket program aracılığıyla kullandığı ve %3,1'inin kullanmadığı gözlemlenmiştir.Bu veriler gösyeriyor ki katılımcı meslek mensuplarının büyük bir kısmı e-defter sistemini paket program aracılığı ile kullanmaktadır.Bunda paket programın kullanımı kolay,açık ve anlaşılır olması gibi yönleri ile meslek mensuplarının işini kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

E-Fatura sistemini kullanma durumunda, katılımcıların %21,9'unun online sistem üzerinden kullandığı, %71,9'unun paket program aracılığıyla kullandığı ve %6,3'ünün kullanmadığı belirlenmiştir.Bu sonucun ortaya çıkmasında paket programların katılımcı mali müşavirler tarafından büyük oranda tercih edildiği ve işlerini kolaylaştırdığı düşünülmektedir.Ayrıca e-beyanname,e-defter ve e-fatura sisteminde en fazla tercih edilen sistem paket programdır, bu sonuçta paket programların kolay,açık,anlaşılır olması gibi yönleri ile meslek mensuplarının işini kolaylaştırmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Muhasebe hilelerinin önlenmesinde faydalı olan yöntemlere bakıldığında, katılımcıların %65,7'sinin iç denetim, %56,6'sının iç kontrol, %45,5'inin bağımsız denetim, %17,7'sinin ihbar hatları, %35,4'ünün bilgi teknolojileri denetimi ve %26,3'ünün YMM'lerce yürütülen tasdik çalışmaları kapsamındaki denetim faaliyetlerini faydalı bulduğu görülmüştür.Muhasebe hilelerinin önlenmesinde hangi yol daha faydalıdır sorusuna 130 katılımcı (%65,7) iç denetim cevabını vererek en etkili yolun iç denetim faaliyeti olduğunu ifade etmiştir.Bu sonuç gösteriyor ki katılımcı meslek mensupları iç denetimin işletmelerde hile ve suiistimal risklerini önleme,verimlilik artışı,işletmeye ait varlıkları koruma ve kayıt altına alma gibi katkılarının bilincindedir.

Katılımcıların e-fatura uygulamasına geçişte zorluk yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin, %8,2'sinin evet, %84,2'sinin hayır ve %7,7'sinin kararsız olduğu belirlenmiştir. Katılımcı mali müşavirlerin büyük bir bölümünün e-faturaya geçişte zorluk yaşamadığı görülmektedir. Bu sonuçla e-fatura sisteminin açık, anlaşılır, uygulanması ve kullanılması kolay bir yapıya sahip olduğu düşünülmüştür.

Yasal zorunluluk olmasaydı e-fatura uygulamasına geçip geçmeyeceklerine dair, %76,1'inin evet, %16,2'sinin hayır ve %7,6'sının kararsız olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında yasal zorunluluk olmasa dahi katılımcı mali müşavirlerin e-fatura sistemine geçeceğini belirtmesi e-fatura uygulamasının pratik, mesleki faaliyetleri kolaylaştırıcı ve maliyet tasarrufu sağlayıcı bir uygulama olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

E-fatura uygulamasından memnuniyet düzeyine bakıldığında, %88,8'inin evet, %4,6'sının hayır ve %6,6'sının kararsız olduğu belirlenmiştir.

E-fatura uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına ilişkin olarak, %86,3'ünün evet, %7,1'inin hayır ve %6,6'sının kararsız olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca bakıldığında yukarıda da belirtildiği gibi katılımcı mali müşavirler e-fatura uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığı yönünde kanıya sahiptir.

Yasal zorunluluk olmasaydı e-defter uygulamasına geçip geçmeyeceklerine dair, %56,9'unun evet, %29,9'unun hayır ve %13,2'sinin kararsız olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı mali müşavirlerin yasal zorunluluk olmasa dahi e-defter uygulamasına geçmek istemesinde e-defter uygulamasının zaman ve maliyet tasarrufu, herhangi bir mekana bağımlı olmadan uzaktan işlemlerin halledilmesi gibi avantajlarının etkili olduğu düşünülmektedir.

E-defter uygulamasından memnuniyet düzeyine bakıldığında, %65,5'inin evet, %19,8'inin hayır ve %14,7'sinin kararsız olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı mali müşavirlerin büyük bir kısmının e-defter uygulamasından memnun olmasında e-defter uygulamasının zaman ve maliyet tasarruf avantajı sağlama, verimliliğin artırması, iş ve işlemleri kolaylaştırması gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

E-defter uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına ilişkin olarak, %61,9'unun evet, %24,9'unun hayır ve %13,2'sinin kararsız olduğu belirlenmiştir. Katılımcı mali müşavirlerin büyük çoğunluğunun e-defter uygulamasının işlerini kolaylaştırması yönünde görüş bildirmesinde e-defter uygulamasının zaman ve mekan

anlamında mali müşavirlerin işlerini kolaylaştırması gibi değişkenlerin etkili rol oynadığı düşünülmektedir.

Bütün bu sonuçlardan yola çıkarak, dijital dönüşüme geçiş oranının henüz istenen düzeyde olmadığı,paket programların mali müşavirlerin mesleki faaliyetlerini sürdürürken önemli ölçüde kolaylık sağladığı ama bu kolaylığa rağmen zorunluluk hali haricinde mükellefler tarafından e-uygulamaların istenilen düzeyde cazip olmadığı anlaşılmaktadır.Bunun sebebi olarak mükelleflerin e-uygulamalara adapte olma noktasında zorlanması,paket programların maliyetinin yüksek olması gibi faktörler etkili olabilir.

Aşağıda Tablo 15’de katılımcıların hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumlarının frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili dataylı bilgiye yer verilmiştir.

Tablo 15*Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı*

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	ss
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
1.Muhasebe hileleri vergi kaçınmak amacı ile yapılmaktadır.	30	15,15	31	15,66	17	8,59	85	42,93	35	17,68	3,32	1,343
2.Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür.	23	11,62	30	15,15	19	9,60	88	44,44	38	19,19	3,44	1,280
3.Muhasebe hataları ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	12	6,06	29	14,65	14	7,07	109	55,05	34	17,17	3,63	1,114
4.Muhasebe hileleri belgesiz bir şekilde yapılan kayıt dışı işlemlerdir.	23	11,62	49	24,75	31	15,66	71	35,86	24	12,12	3,12	1,244
5.Bir hatada kasıt varsa %100 muhasebe hilesi vardır.	41	20,71	55	27,78	23	11,62	49	24,75	30	15,15	2,86	1,396
6.Muhasebe hataları bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.	23	11,62	45	22,73	28	14,14	86	43,43	16	8,08	3,14	1,199
7.Muhasebe hataları için uzmanlarının tam ve donanımlı olmamasından dolayı meydana gelmektedir.	18	9,09	49	24,75	28	14,14	87	43,94	16	8,08	3,17	1,162
8.Çok iyi teknolojiler kullanılsa da yeteceği olmayan insanlar her zaman muhasebe hataları yapmaya mahkumdur.	13	6,57	37	18,69	37	18,69	88	44,44	23	11,62	3,36	1,112
9.İşin uzmanları muhasebe hataları konusunda tam ve donanımlı olsa da yapılan hatayı engelleyemez.	18	9,09	65	32,83	36	18,18	60	30,30	19	9,60	2,98	1,177
10.Hata ve hileleri önlemek için işletme yönetiminin bir iç kontrol sistemi oluşturması, faydalı bir araçtır.	9	4,55	9	4,55	15	7,58	94	47,47	71	35,86	4,06	1,014
11.Hata ve hileleri önlemede işletme içindeki etik kuralların oluşturulması ve uygulanması etkili bir yoldur.	7	3,54	10	5,05	20	10,10	107	54,04	54	27,27	3,96	0,947
12.Hileler işletme çalışanlarından bilgi alınarak hızlıca bulunabilir.	15	7,58	36	18,18	34	17,17	98	49,49	15	7,58	3,31	1,091
13.işletmede yapılan hata ve hilelerin tespitinde "bağımsız denetimin" etkili bir araçtır.	10	5,05	19	9,60	25	12,63	97	48,99	47	23,74	3,77	1,074
14.Mesleğimle ilgili mevzuatın sık değişmesi, mükelleflerle ilgili işlemlerde hata yapılma olasılığını artırır.	11	5,56	19	9,60	21	10,61	95	47,98	52	26,26	3,80	1,104

Tablo 15 incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- **Muhasebe hileleri vergi kaçırmak amacıyla yapılmaktadır:** Katılımcıların %60,61'i bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 3,32, ss = 1,343). Bu sonuç, katılımcı meslek mensupları tarafından vergi kaçırmanın muhasebe hilelerinin temel motivasyonlarından biri olarak algılandığını göstermektedir.
- **Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür:** Katılımcıların %63,63'ü bu ifadeyi desteklemektedir (Ort. = 3,44, ss = 1,280). Katılımcı meslek mensupları hilelerin planlı ve bilinçli bir süreç takip ederek yapıldığı ve gizlilik içinde sürdürüldüğü görüşü hakimdir.
- **Muhasebe hataları ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle meydana gelmektedir:** Bu ifade, katılımcıların %72,22'si tarafından desteklenmiştir (Ort. = 3,63, ss = 1,114). Katılımcı meslek mensuplarının büyük bir kısmı hataların temel nedeni olarak ihmal ve dikkatsizliğin etkili olduğu görüşüne sahiptir.
- **Muhasebe hileleri belgesiz bir şekilde yapılan kayıt dışı işlemlerdir:** Katılımcıların %47,98'i bu ifadeyi kabul etmektedir (Ort. = 3,12, ss = 1,244). Soruya verilen cevaplar incelendiğinde katılımcı meslek mensuplarının büyük kısmı bu fikri desteklese de görüşler çeşitlilik göstermektedir.
- **Bir hatada kasıt varsa %100 muhasebe hilesi vardır:** Katılımcıların yalnızca %39,90'ı bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 2,86, ss = 1,396). Meslek mensuplarının bu soruya verdikleri cevaba bakılırsa, hatalar ve hileler konusunda meslek mensuplarınca net bir ayırım yapıldığını göstermektedir.
- **Muhasebe hataları bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir:** Katılımcıların %51,51'i bu ifadeye katılmıştır (Ort. = 3,14, ss = 1,199). Bilgisizlik ve tecrübesizlik, hataların önemli nedenleri arasında görülmektedir.
- **Muhasebe hataları için uzmanlarının tam donanımlı olmamasından kaynaklanmaktadır:** Katılımcıların %52,02'si bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 3,17, ss = 1,162). Bu görüş, meslekte uzmanlık eksikliğini işaret etmektedir.
- **Yetersiz insanlar, iyi teknoloji kullansa da muhasebe hataları yapmaya mahkumdur:** Katılımcıların %56,06'sı bu görüşü desteklemektedir (Ort. = 3,36, ss = 1,112). Katılımcı meslek mensupları tarafından insan faktörü, hataların önlenmesinde kritik bir unsur olarak görülmektedir.

- **İşin uzmanları donanımlı olsa da hataları engelleyemez:** Bu görüş, %39,90 katılımıla sınırlı bir destek bulmuştur (Ort. = 2,98, ss = 1,177). Katılımcı meslek mensupları sahip oldukları donanım yeterli olsa bile insan hatası olasılığının devam ettiği görüşünü savunmaktadır.
- **Hata ve hileleri önlemek için iç kontrol sistemi oluşturulması faydalıdır:** Katılımcıların %83,33'ü bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 4,06, ss = 1,014). Meslek mensuplarınca iç kontrol sistemleri, hata ve hilelerin önlenmesinde noktasında etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir.
- **Hata ve hileleri önlemede etik kurallar etkili bir yoldur:** Katılımcıların %81,31'i bu ifadeye katılmıştır (Ort. = 3,96, ss = 0,947). Meslek mensuplarınca hata ve hilelerin önlenmesinde etik kuralların oluşturulması ve uygulanması güçlü bir çözüm olarak değerlendirilmektedir.
- **Hileler çalışanlardan bilgi alınarak hızlıca bulunabilir:** Bu ifade, %57,07 oranında katılımıla desteklenmiştir (Ort. = 3,31, ss = 1,091). Çalışanların bilgi paylaşımı, hilelerin tespiti için önemli bir unsurdur görüşü hakimdir.
- **Bağımsız denetim, hata ve hile tespitinde etkili bir araçtır:** Katılımcıların %72,73'ü bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 3,77, ss = 1,074). Bağımsız denetim mekanizmaları, hata ve hilelerin önlenmesinde güçlü bir çözüm olarak kabul edilmektedir.
- **Mevzuatın sık değişmesi hata olasılığını artırır:** Katılımcıların %74,24'ü bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 3,80, ss = 1,104). Mevzuat değişikliklerinin hata riskini artırdığı düşünülmektedir. Meslek mensuplarında gerçekleşen mevzuat değişikliklerine adaptasyonu aşamasında hataların ortaya çıkması olasıdır görüşü hakimdir.

Tablo 16'da dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumlarının frekans ve yüzde dağılımları görülmektedir.

Tablo 16*Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı*

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	ss
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
1. E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili yeterli eğitim alınmaktadır.	13	6,57	52	26,26	27	13,64	88	44,44	18	9,09	3,23	1,134
2. Meslek mensupları e-uygulamalar ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.	11	5,56	65	32,83	38	19,19	70	35,35	14	7,07	3,06	1,091
3. E-Muhasebe uygulamaları basit, anlaşılır ve kullanımı kolaydır.	9	4,55	52	26,26	28	14,14	89	44,95	20	10,10	3,30	1,102
4. E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili güncellemeler takip edilmektedir.	5	2,53	29	14,65	27	13,64	113	57,07	24	12,12	3,62	0,963
5. E-Muhasebe uygulamalarına hakim olabilmek için teknolojiyi iyi takip etmek gerekmektedir.	1	0,51	17	8,59	13	6,57	112	56,57	55	27,78	4,03	0,858
6. E-Muhasebe uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.	5	2,53	6	3,03	20	10,10	129	65,15	38	19,19	3,95	0,802

- **E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili yeterli eğitim alınmaktadır:** Katılımcıların %53,53'ü bu ifadeye "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" demiştir (Ort. = 3,23, ss = 1,134). Ancak %32,83'ü "Katılmıyorum" diyerek eğitimin yetersiz olduğu görüşündedir. Muhasebe de dijitalleşme sürecinde sık sık meydana gelen güncellemelere uyum aşamasında tam zamanlı ve eksikleri gideren bir eğitim yöntemi oldukça zordur ve dolayısıyla bazı çabalar yetersizdir görüşü desteklenmektedir. Fakat diğer taraftan TÜRMOB ve meslek odaları vasıtasıyla gerçekleştirilen eğitimin yeterli olduğunu savunan meslek mensupları çoğunluktadır.
- **Meslek mensupları e-uygulamalar ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir:** Katılımcıların %42,42'si bu ifadeye katılırken, %38,39'u "Katılmıyorum" veya "Kesinlikle Katılmıyorum" demiştir (Ort. = 3,06, ss = 1,091). Sonuçların birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir, dolayısıyla meslek mensuplarının bilgi yeterliliği konusunda görüşleri farklılık göstermektedir.
- **E-Muhasebe uygulamaları basit, anlaşılır ve kullanımı kolaydır:** Katılımcıların %55,05'i bu ifadeye "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" diyerek uygulamaların kullanım kolaylığını desteklemiştir (Ort. = 3,30, ss = 1,102). Ancak %30,81'i "Katılmıyorum" diyerek karşıt bir görüş bildirmiştir. Meslek mensuplarının kişisel becerileri ,teknolojiye uyum seviyeleri gibi değişkenlerden dolayı farklı görüşler ortaya çıkmıştır.
- **E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili güncellemeler takip edilmektedir:** Bu ifade en yüksek ortalamaya sahip maddelerden biridir (Ort. = 3,62, ss = 0,963). Katılımcıların %69,19'u güncellemelerin düzenli takip edildiğini belirtmiştir. Meslek mensuplarının meslek faaliyetlerini gerçekleştirirken e-uygulamalarda meydana gelen güncellemelerin takip edildiği görüşü hakimdir.
- **E-Muhasebe uygulamalarına hakim olabilmek için teknolojiyi iyi takip etmek gerekmektedir:** Katılımcıların %84,35'i bu ifadeye "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" diyerek teknolojiyi takip etmenin önemini vurgulamıştır (Ort. = 4,03, ss = 0,858). Meslek mensuplarınca , teknolojik yeterliliğin kritik bir gereklilik olarak algılandığını göstermektedir.
- **E-Muhasebe uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur:** Bu ifade diğerlerine kıyaslandığında en yüksek ortalamaya sahip olduğu

görülmüştür (Ort. = 3,95, ss = 0,802). Katılımcıların %84,34'ü uygulamaların muhasebe bilgi sistemine olumlu katkı sağladığını belirtmiştir.

Tablo 16'da dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisi ile ilgili görüş ve tutumlarının frekans ve yüzde dağılımı görülmektedir.

Tablo 17

Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort .	ss
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
1.E-Uygulamalar mükellefin doğru beyanda bulunmasına olumlu etki etti.	8	4,04	15	7,58	17	8,59	124	62,63	34	17,17	3,81	0,945
2.E-Uygulamaların vergi denetimine olumlu etkisi vardır.	5	2,53	8	4,04	19	9,60	130	65,66	36	18,18	3,93	0,815
3.E-Uygulamaların mükellefin kayıt dışı faaliyetlerinin azalmasına etkisi vardır.	7	3,54	16	8,08	18	9,09	124	62,63	33	16,67	3,81	0,931
4.E-Uygulamaların işletmelerin daha şeffaf mali tablolar hazırlamak suretiyle vergi kayıp ve kaçakların önlenmesine etkisi vardır.	6	3,03	15	7,58	17	8,59	128	64,65	32	16,16	3,83	0,894
5.E-Uygulamaların sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımında önleyici bir etkisi vardır.	7	3,54	22	11,11	24	12,12	112	56,57	33	16,67	3,72	0,988
6.E-Uygulamaların muhasebe hilelerini ortaya çıkarmada etkisi vardır.	6	3,03	16	8,08	28	14,14	117	59,09	31	15,66	3,76	0,918
7.E-Uygulamaların mükelleflerin çift defter kullanmasının engellenmesinde etkisi vardır.	2	1,01	25	12,63	39	19,70	105	53,03	27	13,64	3,66	0,903
8.Muhasebe bilgi sisteminin web tabanlı olması muhasebe bilgilerinin güvenilirliği üzerinde olumlu etkisi vardır.	2	1,01	12	6,06	24	12,12	126	63,64	34	17,17	3,90	0,787
9.Web tabanlı mali denetim vergi mükelleflerinin hileli finansal raporlama eğilimini engeller.	6	3,03	11	5,56	37	18,69	118	59,60	26	13,13	3,74	0,866

Tablolar Devamı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	ss
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
10.Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır.	2	1,01	10	5,05	20	10,10	132	66,67	34	17,17	3,94	0,752
11.E-Fatura alış ve satış işlemlerindeki hileleri azalttı.	5	2,53	23	11,62	25	12,63	110	55,56	35	17,68	3,74	0,966
12.DeFTER beyan sistemi basit usulde kayıt dışılığı azalttı.	19	9,60	32	16,16	40	20,20	81	40,91	26	13,13	3,32	1,177
13.E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır.	6	3,03	28	14,14	42	21,21	97	48,99	25	12,63	3,54	0,985
14.E-Uygulamalar mali mevzuatın doğru yapılmasına etki etti.	10	5,05	12	6,06	31	15,66	123	62,12	22	11,11	3,68	0,932
15.Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır	4	2,02	4	2,02	17	8,59	138	69,70	35	17,68	3,99	0,727
16.Muhasebe yazılımları elektronik beyannameleri kolay hazırlama imkanı sunar.	5	2,53	5	2,53	15	7,58	130	65,66	43	21,72	4,02	0,790
17.Muhasebe verilerinin güvenilirliği, kayıt ve dosyalama sisteminin güvencesine bağlıdır.	5	2,53	10	5,05	16	8,08	127	64,14	40	20,20	3,94	0,844
18.DeFTER tasdiki olayının ortadan kalkması ve dijitalleşme kırtasiyeciliği azalttı.	8	4,04	14	7,07	18	9,09	106	53,54	52	26,26	3,91	0,998
19.Dijitalleşme ile birlikte belgelerin zamanında ve düzenli olarak girilmesi sağlandı.	5	2,53	16	8,08	17	8,59	123	62,12	37	18,69	3,86	0,899
20.E-DeFTER sistemi mükellefin belgeleri doğru ve zamanında getirmesini sağlıyor.	14	7,07	22	11,11	26	13,13	101	51,01	35	17,68	3,61	1,115
21.E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır	5	2,53	23	11,62	46	23,23	95	47,98	29	14,65	3,61	0,959

Tablo 17'deki verilere bakılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- **E-Uygulamalar mükellefin doğru beyanda bulunmasına olumlu etki etti:** Katılımcıların %79,80'i (158 kişi) bu ifadeye "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" diyerek olumlu etkiyi vurgulamıştır (Ort. = 3,81, ss = 0,945).
- **E-Uygulamaların vergi denetimine olumlu etkisi vardır:** %83,84 (166 kişi) oranında desteklenen bu madde, uygulamaların denetim süreçlerindeki önemine işaret etmektedir (Ort. = 3,93, ss = 0,815).
- **E-Uygulamalar mükellefin kayıt dışı faaliyetlerini azaltmıştır:** Katılımcıların %79,30'u (157 kişi) bu görüşü desteklemektedir (Ort. = 3,81, ss = 0,931).
- **E-Uygulamalar işletmelerin daha şeffaf mali tablolar hazırlamak suretiyle vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine yardımcı olmaktadır:** %80,81'(160 kişi) oranında katılım ile bu ifade desteklenmiştir (Ort. = 3,83, ss = 0,894).E-Uygulamalar yardımıyla şeffaf mali tablo hazırlanması, kayıt dışılığın,kayıp ve kaçağın önlenmesine yardımcı olmaktadır.
- **E-Uygulamalar sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımını önler:** Katılımcıların %73,24'ü (145 kişi) bu görüşe katılmıştır (Ort. = 3,72, ss = 0,988).Bu bağlamda sahte ve yanıltıcı belge kullanımının tespit edilmesi azaltılması ve önlenmesi,muhasebe de hile ve kayıt dışılığın azaltılmasında etkili olmuştur.
- **E-Uygulamalar muhasebe hilelerini ortaya çıkarmada etkilidir:** %74,75 (148 kişi) oranında destek bulan bu madde, hilelerin tespitinde dijitalleşmenin rolünü vurgulamaktadır (Ort. = 3,76, ss = 0,918).
- **E-Uygulamalar mükelleflerin çift defter kullanmasını engeller:** Katılımcıların %66,67'si (132 kişi) bu ifadeye katılmaktadır (Ort. = 3,66, ss = 0,903).
- **Muhasebe bilgi sisteminin web tabanlı olması güvenilirliği üzerinde olumlu etkisi vardır:** Katılımcıların %80,81'i (160 kişi)bu görüşü desteklemiştir (Ort. = 3,90, ss = 0,787).Katılım düzeyinin yüksekliğine bakılacak olursa web tabanlı muhasebe sisteminin yaygınlaşması ile muhasebe bilgilerinin güvenilirliğinin arttığı görüşü hakimdir.
- **Web tabanlı mali denetim hileli finansal raporlamayı engeller:** %72,73(144 kişi) oranında desteklenen bu madde, katılımcıların web tabanlı sistemlerin güvenliği artırdığını görüşünde birleştiklerini göstermektedir (Ort. = 3,74, ss = 0,866).

- **Muhasebe yazılımları denetim ve kontrolü kolaylaştırır:** Katılımcıların %83,84'ü (166 kişi) bu ifadeye "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir (Ort. = 3,94, ss = 0,752).Elektronik muhasebe yazılımları yaygınlaşmasıyla denetim ve kontrolün kolaylaşması muhasebede hilenin önlenmesine katkı sağladığı düşünülmektedir.
- **E-Fatura alış ve satış işlemlerindeki hileleri azalttı:** %73,24 (145 kişi) oranında destek bulan bu madde, E-Fatura sisteminin güvenlik avantajlarını vurgulamaktadır (Ort. = 3,74, ss = 0,966).
- **Defter beyan sistemi basit usulde kayıt dışılığı azalttı:** Bu ifade, %54,04 (107 kişi) oranında destek bulmuş ve diğer maddelere kıyaslandığında daha düşük katılım sağlamıştır (Ort. = 3,32, ss = 1,177).Katılımcıların defter beyan sisteminin kayıt dışılığı azaltma etkisi ile ilgili inancı zayıftır.
- **E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır:** Katılımcıların %61,61'i (122 kişi) bu ifadeyi desteklemiştir (Ort. = 3,54, ss = 0,985).Katılımcı meslek mensupları e-faturanın hata riskini azalttığını düşünmektedir.
- **E-Uygulamalar mali mevzuatın doğru yapılmasına etki etti:** %73,23 (145 kişi) oranında katılım ile bu ifade desteklenmiştir (Ort. = 3,68, ss = 0,932).
- **Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini kolaylaştırır:** Katılımcılar tarafından (179 kişi) %87,38 oranında destek bulan bu madde, ölçekte bulunan sorular arasında en yüksek katılımın gerçekleştiği sorudur. (Ort. = 3,99, ss = 0,727).Katılımcı meslek mensupları arasında elektronik muhasebe yazılımlarının yaygınlaşması ile kontrol ve denetim faaliyetlerinin kolaylaşmasının muhasebede hilenin önlenmesine katkı sağladığı yönündeki inanç güçlüdür.
- **Muhasebe yazılımları elektronik beyannameleri kolayca hazırlama imkanı sunar:** Katılımcıların %87,38'i (173 kişi) bu görüşü desteklemiştir (Ort. = 4,02, ss = 0,790).
- **Muhasebe verilerinin güvenilirliği kayıt sisteminin güvencesine bağlıdır:** %84,34 (147 kişi) oranında katılımı, bu ifade güvenilirlik açısından önemli görülmektedir (Ort. = 3,94, ss = 0,844).
- **Defter tasdiki olayının ortadan kalkması ve dijitalleşme kırtasiyeciliği azalttı:** Katılımcıların %79,80'i (158 kişi) bu ifadeye olumlu yaklaşmıştır (Ort. = 3,91, ss =

0,998).Dijitalleşmenin artmasıyla kağıt dosya vb.kıratasiye maliyetlerinin azaldığı düşüncesi güçlüdür.

- **Dijitalleşme belgelerin zamanında girilmesini sağladı:** %80,81 (160 kişi) oranında desteklenen bu madde, belgelerin düzenliliği açısından dijitalleşmenin önemini vurgulamaktadır (Ort. = 3,86, ss = 0,899).
- **E-Defter sistemi belgelerin doğru ve zamanında getirilmesini sağlıyor:** %68,69 (136 kişi) oranında desteklenen bu madde, uygulamanın etkisini vurgulamaktadır (Ort. = 3,61, ss = 1,115).
- **E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır:** Katılımcıların %62,63'ü (124 kişi) bu ifadeyi desteklemiştir (Ort. = 3,61, ss = 0,959)

Tablo 18'de ankette kullanılan ölçeklerin puanlarının betimsel istatistiklerine ve minimum ve maksimum değerlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 18

Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri-1

	n	Minimum	Maximum	Ort.	ss
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	198	13,00	62,00	44,94	8,98
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	198	10,00	30,00	21,18	4,15
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları	198	27,00	105,00	79,32	13,64

"Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği"nde 198 katılımcının değerlendirildiği belirtilmiştir. Bu ölçekte, katılımcıların görüş ve tutumlarını ölçmek için kullanılan değerler arasında minimum 13,00, maksimum 62,00, ortalama ise 44,94 puan olarak hesaplanmıştır. Standart sapma değeri ise 8,98 olarak hesaplanmıştır.

"Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği"nde de 198 katılımcının değerlendirildiği görülmektedir. Bu ölçekte, katılımcıların dijital muhasebe uygulamaları ile ilgili görüş ve tutumlarını belirlemek için kullanılan değerler arasında minimum 10,00, maksimum 30,00, ortalama ise 21,18 puan olarak tespit edilmiştir. Standart sapma değeri ise 4,15 olarak hesaplanmıştır.

"Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği"nde de 198 katılımcının değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Bu ölçekte, muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması konusundaki görüş ve

tutumları belirlemek için kullanılan değerler arasında minimum 27,00, maksimum 105,00, ortalama ise 79,32 puan olarak tespit edilmiştir. Standart sapma değeri ise 13,64 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 19’da ölçek puanlarının betimsel istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 19

Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri-2

	Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları
Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	r 1 p		
Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	r ,340** p 0,000	1	
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları	r ,394** p 0,000	,591** 0,000	1

Tablo 19’da verilen istatistiki veriler, ölçekler arasındaki ilişkilerin anlamlı düzeyde olduğunu ve pozitif yönlü olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, katılımcıların görüş ve tutumları arasındaki bağlantıları ortaya koymaktadır. Bulgular şu şekilde açıklanabilir:

- **Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları ile Dijital Muhasebe Uygulamaları İlgili Görüş ve Tutumları Arasındaki İlişki:**
  - **Korelasyon Katsayısı (r = ,340):** Bu değer, iki ölçek arasında pozitif yönde orta kuvvetli bir ilişki olduğunu ifade etmektedir.
  - **p = 0,000:** Bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.
  - **Açıklama:** Katılımcılar dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki olumlu görüş ve tutumlara sahip oldukça, hata ve hileye ilişkin farkındalık ve tutumlarında da pozitif bir artış gözlemlenmektedir. Bu durum, dijital muhasebe uygulamalarının, hata ve hileye yönelik tutumları olumlu yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir.
- **Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları ile Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi:**

- **Korelasyon Katsayısı (r = ,394):** Bu değer, bu iki ölçek arasında pozitif yönde orta kuvvetli bir ilişki olduğunu göstermektedir.
- **p = 0,000:** İlişki istatistiksel olarak anlamlıdır.
- **Açıklama:** Katılımcıların hata ve hileye ilişkin görüşleri, dijital muhasebe uygulamalarının hata ve hileleri azaltmadaki etkisine yönelik algıları ile doğru orantılıdır. Dijital muhasebe uygulamaları, katılımcılarda hata ve hile risklerinin azalmasıyla ilişkilendirilmektedir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamaları ile Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi:**

- **Korelasyon Katsayısı (r = ,591):** Bu değer, bu iki ölçek arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.
- **p = 0,000:** İlişki istatistiksel olarak anlamlıdır.
- **Açıklama:** Dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki olumlu görüşler, bu uygulamaların muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azalması üzerindeki etkisini daha olumlu bir şekilde değerlendirmekle ilişkilidir. Bu, dijitalleşmenin denetim süreçlerini optimize etme potansiyelini yansıtır.

Aşağıda tablolarda analizde kullanılan üç ölçeğe ilişkin, katılımcı verilerinin demografik ve mesleki değişkenler açısından değişimini gösteren t ve anova test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 20’de ankette yer alan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının cinsiyet kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 20

Ölçeklerin Cinsiyetlere Göre Karşılaştırılması

Cinsiyetiniz:		n	Ort.	ss	t	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Kadın	104	45,69	8,77	1,243	0,215
	Erkek	94	44,11	9,18		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Kadın	104	21,39	4,30	0,757	0,450
	Erkek	94	20,95	3,98		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Kadın	104	80,98	13,80	1,809	0,072
	Erkek	94	77,49	13,29		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; t testi

Cinsiyet bazında yapılan karşılaştırma testlerinde, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Katılımcıların ölçeklerdeki sorulara verdikleri cevaplar cinsiyetler bazında analiz edildiğinde kadın ve erkek katılımcıların büyük oranda aynı cevabı verdiği, cinsiyet bazında önemli farklılık sayılabilecek cevaplar verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

- **H1a:** Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
- **H1b:** Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Analiz sonuçlarına göre H1a “kabul” H1b “red” edilmiştir.

Tablo 21’de ankette bulunan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının yaş kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 21

Ölçeklerin Yaşa Göre Karşılaştırılması

Yaşınız	n	Ort.	ss	Anova	
				F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	18-34	83	45,42	8,05	
	35 - 44	70	45,44	8,93	1,104 0,334
	44 +	42	43,10	10,84	
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	18-34	83	20,77	4,52	
	35 - 44	70	21,47	4,12	0,642 0,528
	44 +	42	21,43	3,50	
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	18-34	83	79,36	14,39	
	35 - 44	70	79,14	15,06	0,009 0,991
	44 +	42	79,48	9,82	

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Yaş gruplarına göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar yaşa göre analiz edildiğinde (18-34), (35-44) ve (44+) olarak yaş gruplarına sorular

yöneltirilmiş,farklı yaş gruplarındaki katılımcılar tarafından sorulara verilen cevaplar arasında önemli düzeyde farklılık görülmemiştir.Tüm yaş gruplarından katılımcılar benzer görüşlere sahiptir.

- **H2a:** Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- **H2b:** Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
- Elde edilen sonuçlara göre H2a “red” h2b “kabul” edilmiştir.

Tablo 22’de ankette bulunan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının eğitim düzeyi kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 22

Ölçeklerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

	Eğitim Düzeyiniz:	n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata Ve Hileye İlişkin Görüş Ve Tutumları Ölçeği	Lise Ya Da Ön Lisans	16	43,75	9,07	0,606	0,546
	Lisans	138	44,67	9,09		
	Lisans Üstü	41	46,22	8,97		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş Ve Tutumları Ölçeği	Lise Ya Da Ön Lisans	16	22,00	4,16	0,589	0,556
	Lisans	138	20,95	3,97		
	Lisans Üstü	41	21,44	4,82		
Muhasebe Denetiminde Hata Ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi İle İlgili Görüş Ve Tutumları Ölçeğinin	Lise Ya Da Ön Lisans	16	81,69	11,29	0,478	0,621
	Lisans	138	78,79	13,85		
	Lisans Üstü	41	80,46	14,33		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Eğitim Düzeyine göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır.Eğitim düzeyi ile ilgili yapılan analizde katılımcılara eğitim düzeyi ile ilgili (Lise ve ya önlisans),(Lisans) ve (Lisansüstü) olarak seçenekler sunulmuş.Farklı eğitim düzeylerinden oluşan katılımcı meslek mensuplarının cevapları arasında önemli bir fark görülmemiş benzer görüşlere sahip oldukları tespit edilmiştir.

- **H3a:** Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

- **H3b:** Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
- Elde edilen sonuçlara göre H3a “red” H3b “kabul” edilmiştir.

Tablo 23’de ankette bulunan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının meslekte çalışma düzeyi kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 23

Ölçeklerin Meslekte Çalışma Süresine Göre Karşılaştırılması

Meslekte Çalışma Süreniz:	n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	0 - 5 yıl	53	44,51	10,34	1,741 0,160
	6 - 10 yıl	49	47,14	5,42	
	11 - 15 yıl	39	42,85	9,54	
	16+	56	44,91	9,58	
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	0 - 5 yıl	53	20,72	4,70	0,381 0,767
	6 - 10 yıl	49	21,18	3,94	
	11 - 15 yıl	39	21,18	4,32	
	16+	56	21,57	3,71	
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	0 - 5 yıl	53	81,57	15,44	0,991 0,398
	6 - 10 yıl	49	80,18	13,43	
	11 - 15 yıl	39	77,46	12,46	
	16+	56	77,88	12,85	

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Meslekte çalışma süresine göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Katılımcıların meslekte çalışma süresi analiz edilirken (0-5yıl), (6-10 yıl), (11-15 yıl) ve (16 +) seçenekleri sunulmuştur. Farklı çalışma sürelerine sahip meslek mensuplarının ölçekler bazında verdikleri cevaplar benzerdir. Katılımcı meslek mensuplarının görüşlerinin benzer olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 24’de ankette bulunan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının çalışan sayısı kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 24*Ölçeklerin Çalışan Sayısına Göre Karşılaştırılması*

Çalışan Sayınız:		n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Yalnız	85	43,94	9,82	0,787	0,456
	çalışıyorum	80	45,71	8,23		
	1 - 4	27	44,89	8,94		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Yalnız	85	20,51	4,57	1,903	0,152
	çalışıyorum	80	21,38	3,79		
	1 - 4	27	22,15	3,79		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Yalnız	85	77,69	16,09	3,370	0,036*
	çalışıyorum	80	78,73	10,87		
	1 - 4	27	85,37	11,86		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

Yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonucunda, çalışan sayısına göre bu ölçek için gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p = 0,036$).

Ortalama Değerler: Yalnız Çalışanlar: Ort. = 77,69 1-4 Çalışanı Olanlar: Ort. = 78,73 5 ve Üzeri Çalışanı Olanlar: Ort. = 85,37

Elde edilen verilerin analizi sonucunda 5 ve üzerinde çalışanı olan grupların, dijital muhasebe uygulamalarının hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine daha yüksek bir inanç gösterdikleri görülmüştür. Bu, ekip içinde iş bölümü ve iş süreçlerinin dijitalleşme ile daha kolay yönetilmesi sayesinde bu gruptaki katılımcıların dijital uygulamaların etkisine daha fazla güven duyduğunu gösterebilir. Özellikle daha fazla çalışanı olan işletmeler, dijitalleşmenin sağladığı şeffaflık ve kontrol avantajlarını daha belirgin bir şekilde hissediyor olabilir.

▪ **Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği**

Çalışan sayısına göre yapılan analizde, gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p = 0,456$).

Ortalama Değerler: Yalnız Çalışanlar: Ort. = 43,94 1-4 Çalışanı Olanlar: Ort. = 45,71

5 ve Üzeri Çalışanı Olanlar: Ort. = 44,89

Çalışan sayısına göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumlarda belirgin bir fark olmaması, bu kavramların çalışan sayısından bağımsız olarak algılandığını gösterebilir.

Hata ve hile ile ilgili görüşler daha çok bireysel tutum ve mesleki deneyim gibi faktörlerden etkileniyor olabilir.

▪ Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği

Çalışan sayısına göre yapılan analizde, gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p = 0,152$).

Ortalama Değerler: Yalnız Çalışanlar: Ort. = 20,51 1-4 Çalışanı Olanlar: Ort. = 21,38

5 ve Üzeri Çalışanı Olanlar: Ort. = 22,15

Dijital muhasebe uygulamalarına ilişkin genel görüşler, çalışan sayısından etkilenmemiştir. Bu durum, dijitalleşmenin bireysel kullanım kolaylığı ve faydalarının çalışan sayısından bağımsız olarak benzer şekilde algılandığını gösterebilir.

H4a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile çalışan sayıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H4b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile çalışan sayıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen sonuçlara göre H4a “kabul” H4b “red” edilmiştir.

Tablo 25’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının sahip olunan mükellef sayısı kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlar görülmektedir.

Tablo 25

Ölçeklerin Mükellef Sayısına Göre Karşılaştırılması

Mükellef Sayınız	n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	0 - 30	90	44,49	9,80	0,250 0,861
	31 - 60	33	45,42	8,98	
	61 - 90	29	45,72	7,64	
	91+	39	44,15	8,59	
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	0 - 30	90	21,40	4,05	0,722 0,540
	31 - 60	33	20,94	4,92	
	61 - 90	29	20,10	4,43	
	91+	39	21,18	3,59	
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	0 - 30	90	79,94	13,91	0,810 0,490
	31 - 60	33	75,88	13,96	
	61 - 90	29	79,24	13,76	
	91+	39	80,28	13,20	

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Mükellef sayısına göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Mükellef sayısı bazında analiz yapıldığında katılımcı meslek mensuplarına (0-30), (31-60), (61-90) ve (91+) seçenekleri sunulmuş ve mükellef sayıları birbirinden farklı olan meslek mensuplarının sorulara verdikleri cevapların önemli farklılık içermediği ve benzer görüşlerin hakim olduğunun göstergesidir. Bu sonuçlar gösteriyor ki mükellef sayısının artması ya da azalması meslek mensuplarının dijital uygulamalar ,hata ve hileye ilişkin görüşlerini etkilememektedir.

H5a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile mükellef sayıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile mükellef sayıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H5b “kabul” H5a “red” edilmiştir.

Ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının sahip olunan e-defter müşteri oranı kriterine göre kıyaslanması ile ilgili sonuçlara Tablo 26’da yer verilmiştir.

Tablo 26

Ölçeklerin E - Defter Müşteri Oranına göre Karşılaştırılması

	1) E - Defter Müşteri Oranınız	n	Ort.	SS	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	%0 - 20	115	45,06	8,96	0,342	0,795
	%21 - 40	38	44,66	8,16		
	%41 - 60	17	42,82	10,16		
	%60 - 100	19	45,58	11,29		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	%0 - 20	115	21,05	4,16	1,386	0,248
	%21 - 40	38	21,13	4,32		
	%41 - 60	17	19,88	4,82		
	%60 - 100	19	22,68	3,43		
Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin	%0 - 20	115	79,60	13,54	0,600	0,616
	%21 - 40	38	78,53	12,49		
	%41 - 60	17	75,71	17,79		
	%60 - 100	19	81,53	14,52		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

E - Defter Müşteri Oranına göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları

İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. E-Defter müşteri oranı analiz edilirken katılımcı meslek mensuplarına (0-20), (21-40), (41-60) ve (60-100) olarak yüzdesel seçenekler sunulmuş, e-defter müşteri oranında artış ve azalışın meslek mensuplarının dijital uygulamalar, hata ve hile ile ilgili görüşlerini etkilemediği tespit edilmiştir.

H6a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-defter müşteri oranı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-defter müşteri oranı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H6b “kabul” H6a “red” edilmiştir.

Tablo 27’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının dijital muhasebe sürecinde olan müşteri kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 27

Ölçeklerin Dijital Muhasebe Dönüşüm Sürecinde Olan Müşteri Oranına Göre Karşılaştırılması

2) Dijital Muhasebe Dönüşüm Sürecinde Olan Müşteri Oranınız:		n	Ort	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	%0 - 20	87	44,80	9,70	2,112	0,100
	%21 - 40	48	42,96	9,34		
	%41 - 60	20	49,00	4,40		
	%60 - 100	34	45,09	8,83		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	%0 - 20	87	21,47	4,14	0,862	0,462
	%21 - 40	48	20,38	4,45		
	%41 - 60	20	20,75	4,39		
	%60 - 100	34	21,53	3,93		
Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin	%0 - 20	87	79,94	15,03	0,714	0,545
	%21 - 40	48	77,06	14,62		
	%41 - 60	20	81,85	9,65		
	%60 - 100	34	78,91	11,31		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Dijital Muhasebe Dönüşüm Sürecinde Olan Müşteri Oranına göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu kategoride yapılan analizde katılımcılara (0-

20),(21-40),(41-60) ve (60-100) olarak yüzdesel seçenekler sunulmuş verilen cevaplara göre dijital dönüşüm sürecindeki mükellef sayısının oransal olarak fazla veya az olması meslek mensuplarının dijital uygulamalar,hata ve hile ile ilgili görüşlerinde farklılık ortaya çıkarmamıştır.

H7a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile dijital dönüşüm sürecindeki mükellef oranı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H7b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile dijital dönüşüm sürecindeki mükellef oranı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H7a “red” H7b “kabul” edilmiştir.

Tablo 28’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının internet vergi dairesi kullanma sıklığına göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 28

Ölçeklerin İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığına Göre Karşılaştırılması

3) İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığınız:		n	Ort.	ss	t	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Günde 1 - 2 saat	127	45,39	8,99	0,952	0,342
	Günde 3 saat ve üzeri	71	44,13	8,97		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Günde 1 - 2 saat	127	21,43	4,18	1,105	0,271
	Günde 3 saat ve üzeri	71	20,75	4,08		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Günde 1 - 2 saat	127	79,34	13,53	0,021	0,983
	Günde 3 saat ve üzeri	71	79,30	13,94		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığına göre yapılan karşılaştırma testlerinde, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır.Bu analizde katılımcılara günde (1-2 saat) ve (3 saat ve üzeri) gibi seçenekler sunulmuş ve meslek mensuplarının internet vergi dairesini kullanma sıklığındaki farklılıkların dijital uygulamalar,hata ve hile ile ilgili görüşlerinde değişiklik yaratmadığı gözlemlenmiştir.

H8a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile internet vergi dairesini kullanma sıklığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H8b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile internet vergi dairesini kullanma sıklığı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H8b “kabul” H8a “red” edilmiştir.

Tablo 29’da ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-beyanname kullanıp kullanmama kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 29

Ölçeklerin E-Beyanname Sistemini Kullanımına Göre Karşılaştırılması

4) E-Beyanname Sistemini Kullanıyor musunuz?				n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	Kullanmıyoruz	75	44,61	10,03	0,256	0,774
				115	45,25	8,01		
				7	43,14	13,51		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	Kullanmıyoruz	75	21,28	4,55	0,238	0,789
				115	21,17	3,95		
				7	20,14	3,44		
Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	Kullanmıyoruz	75	78,95	16,11	0,053	0,949
				115	79,59	12,26		
				7	79,71	6,52		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

E-Beyanname Sistemini Kullanımına göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. E-Beyanname sistemini kullanma şekline göre yapılan analizde katılımcılara (Kullanıyoruz), (Kullanmıyoruz) ve (Paket program aracılığı ile kullanıyoruz) gibi seçenekler sunulmuş, farklı şekilde kullanan mali müşavirlerin dijital uygulamalar, hata ve hileye karşı görüşlerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür.

H9a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-beyanname sistemi kullanıp kullanmaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H9b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-beyanname sistem kullanıp kullanmaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H9b “kabul” H9a “red” edilmiştir.

Tablo 30’da analizde kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-defter kullanılıp kullanılmama kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 30

Ölçeklerin E-Defter Sistemini Kullanımına Göre Karşılaştırılması

5) E-Defter Sistemini Kullanıyor musunuz?		n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	60	43,42	10,68	1,860	0,158
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	129	45,30	8,14		
	Kullanmıyoruz	6	49,83	6,40		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	60	20,73	4,41	0,403	0,669
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	129	21,32	4,01		
	Kullanmıyoruz	6	21,17	5,12		
Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeğinin	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	60	78,05	15,76	0,602	0,549
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	129	79,56	12,74		
	Kullanmıyoruz	6	83,83	8,66		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

E-Defter Sistemini Kullanımına göre yapılan ANOVA analizine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. E-defter kullanımı ile ilgili yapılan analizde katılımcılara (Kullanıyoruz), (Kullanmıyoruz) ve (Paket program aracılığı ile kullanıyoruz) gibi seçenekler sunulmuş ve farklı kullanıma sahip katılımcıların dijital uygulamalar, hata ve hile ile ilgili görüşlerinde farklılık görülmemiştir.

H10a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-defter sistemini kullanıp kullanmaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H10b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-defter sistemini kullanıp kullanmaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H10b “kabul” H10a “red” edilmiştir.

Tablo 31’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-fatura sistemi kullanılıp kullanılmama kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 31

Ölçeklerin E-Fatura Sistemini Kullanma Durumuna Göre Karşılaştırılması

6) E-Fatura Sistemini Kullanıyor musunuz?		n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	42	42,07	11,00	3,218	0,042*
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	138	45,47	8,48		
	Kullanmıyoruz	12	48,33	7,01		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	42	20,90	4,42	0,104	0,902
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	138	21,22	4,01		
	Kullanmıyoruz	12	21,33	5,63		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Online sistem üzerinden kullanıyoruz	42	79,86	17,66	0,127	0,881
	Paket program aracılığıyla kullanıyoruz	138	79,15	12,08		
	Kullanmıyoruz	12	81,00	16,19		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Bu analizde, E-Fatura sisteminin kullanım şekline göre katılımcıların hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları, dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki görüşleri ve dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hileleri azaltma üzerindeki etkisine yönelik görüşleri incelenmiştir.

▪ Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği

Yapılan ANOVA analizi, E-Fatura sisteminin kullanım şekline göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumlarda anlamlı derecede bir fark olduğunu göstermiştir (p = 0,042).

Ortalama Değerler: Online sistem üzerinden kullananlar: Ort. = 42,07, ss = 11,00 Paket program aracılığıyla kullananlar: Ort. = 45,47, ss = 8,48 Kullanmayanlar: Ort. = 48,33, ss = 7,01

E-Fatura sistemini kullanmayan katılımcılar, hata ve hileye ilişkin görüşlerinde daha yüksek puanlar almıştır. Bu sonuç, E-Fatura sistemini kullanmayanların hata ve hilelere karşı daha hassas olabileceğini veya bu alandaki farkındalıklarının daha yüksek olduğunu gösterebilir. Online sistem kullananların puanlarının düşük olması, dijitalleşme ile hata

ve hilelerin kontrol edilebileceğine dair güvenlerinin daha yüksek olmasından kaynaklanabilir.

▪ Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği

ANOVA analizi, E-Fatura kullanım şekline göre bu ölçek üzerinde anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir ($p = 0,902$).

Ortalama Değerler: Online sistem üzerinden kullananlar: Ort. = 20,90, ss = 4,42 Paket program aracılığıyla kullananlar: Ort. = 21,22, ss = 4,01 Kullanmayanlar: Ort. = 21,33, ss = 5,63

Katılımcıların dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki genel görüşleri, E-Fatura sisteminin kullanım şekline göre değişmemektedir. Bu durum, E-Fatura kullanımının genel dijital muhasebe algısı üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu gösterebilir.

▪ Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği

ANOVA analizi, bu ölçek için E-Fatura kullanım şekline göre anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir ($p = 0,881$).

Ortalama Değerler: Online sistem üzerinden kullananlar: Ort. = 79,86, ss = 17,66 Paket program aracılığıyla kullananlar: Ort. = 79,15, ss = 12,08 Kullanmayanlar: Ort. = 81,00, ss = 16,19

Dijital muhasebe uygulamalarının denetim süreçlerindeki etkisi, E-Fatura sisteminin kullanım şekline göre değişmemektedir. Bu sonuç, dijitalleşmenin genel anlamda benzer bir denetim avantajı sunduğunu ve kullanım şeklinin bu algıyı etkilemediğini düşündürülebilir.

H11a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-fatura sistemi kullanıp kullanmaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H11b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-fatura sistemi kullanıp kullanmaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H11a “kabul” H11b “red” edilmiştir.

Tablo 32’de muhasebe hilelerinin önlenmesinde faydalı olan yöntemlere ilişkin istatistiki bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 32

Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Faydalı Olan Yöntemlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

		n	%	Ort.	ss
7) Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Hangisi Faydalı Olmaktadır?	İç Denetim	130	65,7	0,66	0,48
	İç Kontrol	112	56,6	0,57	0,50
	Bağımsız Denetim	90	45,5	0,45	0,50
	İhbar Hatları	35	17,7	0,18	0,38
	Bilgi Teknolojileri Denetimi	70	35,4	0,35	0,48
	YMM'lerce Yürütülen Tam Tasdik Çalışmaları Kapsamındaki Denetim Faaliyetleri	52	26,3	0,26	0,44

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Muhasebe hilelerinin önlenmesinde farklı yöntemlerin faydalı bulunma düzeyleri incelenmiştir.

İç Denetim yönteminin faydalı bulunma oranı, katılımcılar arasında en yüksek düzeyde olup, toplamda %65,7 (n=130) oranında faydalı olarak değerlendirilmiştir. Bu yöntemin ortalaması 0,66 (ss=0,48) olarak tespit edilmiştir.

İç Kontrol yönteminin faydalı bulunma oranı %56,6 (n=112) olup, ortalaması 0,57 (ss=0,50) olarak belirlenmiştir.

Bağımsız Denetim yöntemi, %45,5 (n=90) oranında faydalı olarak görülmüş ve bu yöntemin ortalaması 0,45 (ss=0,50) olarak hesaplanmıştır.

İhbar Hatları yöntemi ise en düşük faydalı bulunma oranına sahiptir. Bu yöntemin faydalı görülme oranı %17,7 (n=35) olup, ortalaması 0,18 (ss=0,38) olarak kaydedilmiştir.

Bilgi Teknolojileri Denetimi yönteminin faydalı bulunma oranı %35,4 (n=70) iken, bu yöntemin ortalaması 0,35 (ss=0,48) olarak tespit edilmiştir.

Son olarak, Yeminli Mali Müşavirlerce (YMM) Yürütülen Tam Tasdik Çalışmaları Kapsamındaki Denetim Faaliyetleri, katılımcıların %26,3'ü (n=52) tarafından faydalı bulunmuş ve ortalaması 0,26 (ss=0,44) olarak belirlenmiştir. Diğer bir tespit muhasebe hilelerinin önlenmesinde en çok tercih edilen ve faydalı görülen yöntem İç Denetim, en az faydalı görülen yöntem ise İhbar Hatlarıdır.

Tablo 33'de ankette bulunan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-fatura uygulamasına geçişle ilgili zorluk yaşanıp yaşanmaması kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 33

Ölçeklerin E-Fatura Uygulamasına Geçiş Sürecinde Yaşanan Zorluklar Üzerine Yapılan Karşılaştırma Testlerine Göre Karşılaştırılması

8) E-Fatura Uygulamasına Geçişte Zorluk Yaşadınız mı?		n	Ort.	ss	Anova F p	
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	16	41,56	14,71	1,211	0,300
	Hayır	165	45,15	8,60		
	Kararsızım	15	45,60	4,21		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	16	20,19	5,48	1,932	0,148
	Hayır	165	21,37	4,01		
	Kararsızım	15	19,47	3,50		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	16	79,94	24,25	0,049	0,952
	Hayır	165	79,19	12,72		
	Kararsızım	15	78,40	6,54		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

E-fatura uygulamasına geçiş sürecinde yaşanan zorluklar üzerine yapılan karşılaştırma testlerine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. E-fatura sistemine geçişte zorluk yaşayıp yaşanmaması ile ilgili yapılan analizde katılımcılara (Evet), (Hayır) ve (Kararsızım) gibi cevap seçenekleri sunulmuş olup, zorlanma zorlanmama ve kararsız kalma seçeneğini seçmeleri meslek mensuplarının dijital uygulamalar, hata ve hileye ilişkin görüşlerinde farklılık yaratmamıştır.

H12a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-fatura uygulamasına geçişte zorluk yaşayıp yaşamaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H12b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-fatura uygulamasına geçişte zorluk yaşayıp yaşamaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H12b “kabul” H12a “red” edilmiştir.

Tablo 34’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının yasal zorunluluk olmasaydı e-fatura sistemine geçilip geçilmemesi kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 34

Ölçeklerin Yasal Zorunluluğun E-Fatura Uygulamasına Geçme Durumuna Etkisinin Karşılaştırılması

9) Yasal Zorunluluk Olmasaydı E-Fatura Uygulamasına Geçer miydiniz?		n	Ort.	ss	Anova F p	
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	150	45,54	8,37	2,870	0,059
	Hayır	32	41,50	11,20		
	Kararsızım	15	46,20	8,84		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	150	21,55	3,90	2,835	0,061
	Hayır	32	20,09	4,74		
	Kararsızım	15	19,60	4,78		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	150	80,59	12,17	2,729	0,068
	Hayır	32	75,44	17,26		
	Kararsızım	15	75,00	17,67		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Yasal zorunluluk olmasaydı E-Fatura uygulamasına geçme durumu üzerine yapılan karşılaştırma testlerine göre, Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği, Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği ve Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Yasal zorunluluk olmasaydı E-fatura uygulamasına geçip geçmemek üzerine yapılan araştırmada katılımcılara (Evet),(Hayır) ve (Kararsızım) gibi farklı seçenekler sunulmuş, katılımcıların hangi cevabı verdiğinden bağımsız olarak dijital muhasebe ,hata ve hile ile ilgili görüşleri benzerlik göstermektedir.

Tablo 35’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-fatura uygulamasından memnun olup olunmaması kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 35

Ölçeklerin E-Fatura Uygulamasından Memnun Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

10) E-Fatura Uygulamasından Memnun musunuz?		n	Ort.	ss	Anova F p	
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	174	45,45	8,71	4,724	0,010*
	Hayır	9	36,22	12,54		
	Kararsızım	13	44,00	7,96		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	174	21,43	4,04	5,448	0,005*
	Hayır	9	16,89	6,09		
	Kararsızım	13	20,62	2,63		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	174	80,34	12,90	6,813	0,001*
	Hayır	9	64,00	23,56		
	Kararsızım	13	76,23	9,14		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Katılımcıların E-Fatura uygulamasından memnuniyet durumlarına göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları, dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki görüşleri ve dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Yapılan tek yönlü ANOVA analizine göre bulgular aşağıdaki gibi yorumlanmıştır:

▪ **Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizine göre, E-Fatura uygulamasından memnuniyet durumuna göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumlar arasında anlamlı sayılabilecek bir fark tespit edilmiştir ($p = 0,010$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 45,45, ss = 8,71 Hayır diyenler: Ort. = 36,22, ss = 12,54 Kararsızlar: Ort. = 44,00, ss = 7,96

Yorum: E-Fatura uygulamasından memnun olan katılımcılar, hata ve hileye ilişkin e-fatura uygulamasının daha olumlu sonuçlar doğuracağına dair pozitif tutuma sahiptir. Memnun olmayan katılımcıların puanlarının daha düşük olması, E-Fatura uygulamasını yetersiz veya sorunlu bulmalarından kaynaklanıyor olabilir. Kararsız olanların puanları ise memnun olanlara yakın bir düzeydedir, bu da uygulamaya karşı olumlu bir eğilim gösterdiklerini düşündürebilir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

E-Fatura memnuniyetine göre bu ölçek üzerinde de anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p = 0,005$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 21,43, ss = 4,04 Hayır diyenler: Ort. = 16,89, ss = 6,09

Kararsızlar: Ort. = 20,62, ss = 2,63

Katılımcıların memnuniyet düzeyi arttıkça dijital muhasebe uygulamalarına yönelik olumlu tutumlar da artmaktadır. Memnun olmayan katılımcıların dijital muhasebe uygulamalarına yönelik algılarının olumsuz olması, uygulamanın beklentilerini karşılamadığına dair bir göstergedir. Kararsızların puanları, memnun olanlara yakın bir düzeydedir, bu da uygulamanın genel anlamda olumlu bir algıya sahip olduğunu destekler.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

Bu ölçek için de memnuniyet durumuna göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0,001$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 80,34, ss = 12,90 Hayır diyenler: Ort. = 64,00, ss = 23,56 Kararsızlar: Ort. = 76,23, ss = 9,14

Memnun olan katılımcılar, E-Fatura uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine daha yüksek bir inanç göstermektedir. Memnun olmayan katılımcıların düşük puanları, uygulamanın bu alandaki etkisine olan güvenlerinin düşük olduğunu yansıtır. Kararsızların puanlarının nispeten yüksek olması, bu grubun uygulamaya karşı olumlu bir eğilim taşıdığını düşündürmektedir.

H13a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-fatura uygulamasından memnun olup olmaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H13b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-fatura uygulamasından memnun olup olmaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H13a “kabul” H13b “red” edilmiştir.

Tablo 36’da ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-fatura sisteminin muhasebe işlerini kolaylaştırıp kolaylaştırmaması kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 36

Ölçeklerin E-Fatura Uygulamasının Muhasebe İşlemlerini Kolaylaştırma Durumuna Göre Karşılaştırılması

11) E-Fatura Uygulaması Muhasebe İşlemlerinizi Kolaylaştırıyor mu?		n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	170	45,31	9,12	2,581	0,078
	Hayır	14	39,71	9,18		
	Kararsızım	13	45,62	5,11		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	170	21,44	4,06	3,656	0,028*
	Hayır	14	18,43	5,18		
	Kararsızım	13	20,54	3,18		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	170	80,49	13,06	6,026	0,003*
	Hayır	14	68,00	19,72		
	Kararsızım	13	76,31	7,20		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

E-Fatura uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırma algısına göre katılımcıların hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları, dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki görüşleri ve dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hileleri azaltması üzerindeki etkisine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir.

▪ Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği

ANOVA analizi sonucunda, E-Fatura uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına dair algıya göre bu ölçek üzerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0,078$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 45,31, ss = 9,12 Hayır diyenler: Ort. = 39,71, ss = 9,18

Kararsızlar: Ort. = 45,62, ss = 5,11

Katılımcıların hata ve hileye ilişkin tutumlarında, muhasebe işlemlerini kolaylaştırma algısına göre belirgin bir fark gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte, "Hayır" diyenlerin ortalama puanlarının diğer gruplara kıyasla daha düşük olması, bu katılımcıların hata ve hilelere karşı daha düşük bir farkındalığa sahip olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

▪ Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği

ANOVA analizi, E-Fatura uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına dair algıya göre bu ölçek üzerinde anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir ($p = 0,028$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 21,44, ss = 4,06 Hayır diyenler: Ort. = 18,43, ss = 5,18

Kararsızlar: Ort. = 20,54, ss = 3,18

Muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına inanan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarına yönelik daha olumlu bir tutuma sahiptir. Bu sonuç, E-Fatura uygulamasının kullanıcı deneyimindeki faydalarının, genel dijital muhasebe algısını da olumlu etkilediğini göstermektedir. Öte yandan, bu kolaylığa inanmayan katılımcıların daha düşük puanlar alması, dijitalleşmeye yönelik güven eksikliğini yansıtabilir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi sonucunda, E-Fatura uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına dair algıya göre bu ölçek üzerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0,003$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 80,49, ss = 13,06 Hayır diyenler: Ort. = 68,00, ss = 19,72 Kararsızlar: Ort. = 76,31, ss = 7,20

Muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına inanan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hileleri azaltma üzerindeki etkisine daha yüksek bir güven duymaktadır. "Hayır" diyen katılımcıların daha düşük puanlar alması, bu kişilerin dijital uygulamaların denetim süreçlerindeki faydasına dair daha düşük bir inanç taşıdığını göstermektedir. Kararsızların puanlarının "Evet" diyenlere yakın olması, bu grubun dijitalleşmeye olumlu bir eğilim gösterebileceğine işaret etmektedir.

Tablo 37’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının yasal zorunluluk olmasa e-defter uygulamasına geçilip geçilmeyeceği kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 37

Ölçeklerin Yasal Zorunluluk Olmasaydı ‘E-Defter Uygulamasına Geçer miydiniz?’ Sorusuna Verilen Yanıtlara Göre Karşılaştırma Testi

12) Yasal Zorunluluk Olmasaydı E-Defter Uygulamasına Geçer miydiniz?		n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	112	45,40	9,13	2,290	0,104
	Hayır	59	43,05	9,22		
	Kararsızım	26	47,19	7,33		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	112	21,72	3,82	3,844	0,023*
	Hayır	59	19,93	4,71		
	Kararsızım	26	21,58	3,73		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	112	82,46	10,88	14,616	0,000*
	Hayır	59	71,78	16,98		
	Kararsızım	26	82,96	8,94		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Katılımcıların "Yasal zorunluluk olmasaydı E-Defter uygulamasına geçer miydiniz?" sorusuna verdikleri yanıtlara göre, hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları, dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki görüşleri ve dijital muhasebe uygulamalarının

muhasabe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır:

▪ **Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi sonucunda, katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar arasında hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0,104$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 45,40, ss = 9,13 Hayır diyenler: Ort. = 43,05, ss = 9,22

Kararsızlar: Ort. = 47,19, ss = 7,33

Hata ve hileye ilişkin tutumlar açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, kararsız olan grubun puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, kararsız olan katılımcıların hata ve hile farkındalığının daha yüksek olabileceğini düşündürmektedir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi, bu ölçek için gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir ($p = 0,023$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 21,72, ss = 3,82 Hayır diyenler: Ort. = 19,93, ss = 4,71

Kararsızlar: Ort. = 21,58, ss = 3,73

E-Defter uygulamasına geçeceğini belirten katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarına yönelik daha olumlu görüşlere sahiptir. Bu durum, dijitalleşmeyi benimseyen kişilerin genel olarak dijital muhasebe uygulamalarının faydalarına daha fazla inandığını göstermektedir. "Hayır" diyenlerin daha düşük puanlar alması, bu katılımcıların dijitalleşmeye yönelik çekinceleri veya güvensizlikleri olabileceğini düşündürmektedir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi, bu ölçek için gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir ($p < 0,001$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 82,46, ss = 10,88 Hayır diyenler: Ort. = 71,78, ss = 16,98 Kararsızlar: Ort. = 82,96, ss = 8,94

E-Defter uygulamasına geçeceğini belirten ve kararsız olan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarının denetim süreçlerinde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine daha fazla inanmaktadır. "Hayır" diyen grubun daha düşük puanları, bu katılımcıların dijital uygulamaların denetim süreçlerindeki faydalarına olan güveninin sınırlı olduğunu göstermektedir. "Kararsız" grubun puanlarının "Evet" diyenlere yakın olması, bu grubun dijitalleşmeye olumlu bir eğilim gösterebileceğine işaret etmektedir.

Tablo 38’de ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-defter uygulamasından memnun olup olmama kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 38

Ölçeklerin E-Defter Uygulamasından Memnuniyet Durumuna Göre Karşılaştırma Testi

13) E-Defter Uygulamasından Memnun musunuz?		n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	129	45,40	9,09	2,095	0,126
	Hayır	39	42,38	10,17		
	Kararsızım	29	46,31	6,14		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	129	22,20	3,50	16,473	0,000*
	Hayır	39	18,21	5,23		
	Kararsızım	29	20,55	3,18		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet	129	82,36	11,02	18,058	0,000*
	Hayır	39	68,54	19,08		
	Kararsızım	29	80,34	7,37		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Katılımcıların E-Defter uygulamasından memnuniyet düzeyine göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları, dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki görüşleri ve dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

▪ **Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi sonucunda, katılımcıların E-Defter uygulamasından memnuniyet durumuna göre hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0,126$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 45,40, ss = 9,09 Hayır diyenler: Ort. = 42,38, ss = 10,17

Kararsızlar: Ort. = 46,31, ss = 6,14

Memnuniyet durumuna göre hata ve hileye ilişkin tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, "Hayır" diyen grubun ortalama puanlarının diğer gruplardan daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, memnuniyetsiz olanların hata ve hileye yönelik daha düşük bir farkındalığa sahip olabileceğini düşündürülebilir. Ancak, bu fark anlamlı değildir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi, bu ölçek için E-Defter uygulamasından memnuniyet düzeyine göre gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir ($p = 0,000$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 22,20, ss = 3,50 Hayır diyenler: Ort. = 18,21, ss = 5,23

Kararsızlar: Ort. = 20,55, ss = 3,18

E-Defter uygulamasından memnun olan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarına yönelik daha olumlu bir tutuma sahiptir. Bu durum, memnuniyetin, dijital muhasebe uygulamalarının genel faydalarına olan inancı artırabileceğini göstermektedir. "Hayır" diyen grubun düşük puanları, dijitalleşmeye yönelik olumsuz bir tutumun göstergesi olabilir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi, bu ölçek için gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir ($p = 0,000$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 82,36, ss = 11,02 Hayır diyenler: Ort. = 68,54, ss = 19,08 Kararsızlar: Ort. = 80,34, ss = 7,37

E-Defter uygulamasından memnun olan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine daha fazla inanmaktadır. Memnuniyetsiz grubun daha düşük puanları, dijitalleşmenin denetim süreçlerindeki etkisine olan inancın zayıf olduğunu göstermektedir. Kararsız grubun puanlarının "Evet" diyenlere yakın olması, bu grubun dijitalleşmeye olumlu bir eğilim gösterebileceğini düşündürmektedir.

H14a: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-defter uygulamasından memnun olup olmaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H14b: Katılımcıların muhasebede hata ve hile algıları ile e-defter uygulamasından memnun olup olmaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen verilere göre H14a “kabul” H14b “red” edilmiştir.

Tablo 39’da ankette kullanılan üç ölçeğe verilen cevapların analizi sonucunda katılımcıların ölçeklerle ilgili görüş ve tutumlarının e-defter uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırıp kolaylaştırmaması kriterine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 39

Ölçeklerin E-Defter Uygulamasının Muhasebe İşlemlerini Kolaylaştırıp Kolaylaştırmama Durumuna Göre Karşılaştırma Testi

14) E-Defter Uygulaması Muhasebe İşlemlerinizi Kolaylaştırıyor mu?				n	Ort.	ss	Anova F	p
Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet			122	44,99	9,36	0,779	0,460
	Hayır			49	43,90	9,34		
	Kararsızım			26	46,62	6,21		
Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet			122	22,19	3,59	12,260	0,000*
	Hayır			49	18,94	5,06		
	Kararsızım			26	20,58	2,94		
Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği	Evet			122	82,80	10,92	19,482	0,000*
	Hayır			49	69,67	17,37		
	Kararsızım			26	81,19	8,04		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok; Tek yönlü ANOVA

Katılımcıların "E-Defter uygulaması muhasebe işlemlerinizi kolaylaştırıyor mu?" sorusuna verdikleri yanıtlar üzerinden hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumları, dijital muhasebe uygulamaları hakkındaki görüşleri ve dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda detaylı şekilde sunulmuştur:

▪ Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları Ölçeği

ANOVA analizi sonucunda, katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar arasında hata ve hileye ilişkin görüş ve tutumlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0,460$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 44,99, ss = 9,36 Hayır diyenler: Ort. = 43,90, ss = 9,34

Kararsızlar: Ort. = 46,62, ss = 6,21

Hata ve hileye ilişkin görüşlerde gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, kararsız grubun puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu

durum, kararsızların hata ve hile farkındalığının daha yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, farkın istatistiksel olarak anlamlı olmaması nedeniyle bu bulgu sınırlı bir anlam taşımaktadır.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamaları ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi, bu ölçek için gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir ($p = 0,000$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 22,19, ss = 3,59 Hayır diyenler: Ort. = 18,94, ss = 5,06

Kararsızlar: Ort. = 20,58, ss = 2,94

E-Defter uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına inanan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarına yönelik daha olumlu bir tutum sergilemiştir. Bu sonuç, dijitalleşmeyi kolaylaştırıcı bir araç olarak algılayan bireylerin dijital muhasebe uygulamalarının faydalarına daha fazla inandığını göstermektedir. "Hayır" diyen grubun düşük puanları, bu kişilerin dijitalleşme sürecine olan güven eksikliğini yansıtabilir.

▪ **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi ile İlgili Görüş ve Tutumları Ölçeği**

ANOVA analizi sonucunda, gruplar arasında bu ölçek için anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0,000$).

Ortalama Değerler: Evet diyenler: Ort. = 82,80, ss = 10,92 Hayır diyenler: Ort. = 69,67, ss = 17,37 Kararsızlar: Ort. = 81,19, ss = 8,04

E-Defter uygulamasının muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığına inanan katılımcılar, dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe denetiminde hata ve hilelerin azaltılması üzerindeki etkisine daha fazla inanmaktadır. "Hayır" diyen grubun daha düşük puanları, dijital uygulamalara yönelik şüphe veya güvensizliklerini gösterebilir. Kararsız grubun puanlarının "Evet" diyenlere yakın olması, bu grubun dijitalleşmeye olumlu bir eğilim gösterebileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

21.yüzyıl da küreselleşme olgusunun vazgeçilmez bir hal aldığı ve dolayısıyla ticaretin de artık geleneksel ve dar kalıplardan çıkıp ülkeler arası yaygınlaştığı ve kolaylaştığı bir dönem yaşanmaktadır.Bunun bir sonucu olarak büyüyen ekonomiler ve artan iş yoğunlukları sebebiyle işletmelerin muhasebe yapıları, iş ve işlemleri karmaşık ve yoğun bir hal almıştır. İş miktarı ve çeşitliliği olarak meydana gelen artışlar nedeniyle işletmeler bu yeni durumdan hem maliyet hem de zaman kaybındaki artış olarak olumsuz etkilenmiştir.Bununla beraber geliştirilen ve gün gün yaygınlaşan bilişim teknolojisinin iş dünyasına sunduğu imkanlar yardımıyla iş süreçleri eskiye nazaran daha ucuz, hızlı, kaliteli ve devamlılık arz eden hale gelmiştir.

Küreselleşme ve dijitalleşme bir çok alanda olduğu gibi muhasebe ve denetim alanında da pek çok yenilik ve kolaylığı beraberinde getirmiştir.Güncel koşullara uyum kapsamında bu alanlarda geleneksel yöntemlerden vazgeçerek yeni yöntemler ile mevcut uygulamaları entegre etmek zorunluluk halini almıştır.İşletmenin dili olarak tanımlanabilen muhasebe ve şeffaf ve güvenilirliğinin simgesi olan denetim alanında da teknolojik yeniliklerden faydalanmanın önemli avantajları olacaktır.E-uygulamalar ve diğer teknolojik yenilikler sayesinde muhasebe ve denetim süreçleri daha hızlı ve güvenilir bilgi üretir ve sunar duruma gelecektir.Bir diğer yönüyle muhasebe süreçlerinde e-beyanname, e-defter, e-fatura gibi dijital muhasebe uygulamaları iç denetim ve iç kontrol faaliyetlerini destekleyerek muhasebe bilgilerinin daha zamanlı ve güvenilir şekilde bilgi kullanıcılarına ulaştırılması noktasında fayda sağlamaktadır.Şeffaflık ve güvenilirliğin sağlanması hata ve hilelerin de tespit edilmesi azaltılması anlamına gelmektedir.Dijitalizasyon ile birlikte muhasebe verilerinin toplanması ve işlenmesi otomatikleşerek, potansiyel muhasebe hile risklerinin ve önemli yanlışlıkların tespiti daha kolay hale gelmektedir.Dijitalleşme ve e-uygulamaların denetim ile muhasebe sürecine olan etkisinin ölçülmesinde ise muhasebe sürecinin uygulayıcıları ve önemli bir paydaşı olan meslek mensuplarının konu hakkındaki fikirleri önemlidir.Bu fikirlere ulaşarak sadece bu etkiyi ölçmekle kalınmaz e-ugulamaların mevcut durumu,meslek mensuplarının e-uygulamalar ile ilgili eksiklikler ve beklentileri ile ilgili görüşlerine de ulaşılması sağlanmaktadır.Bu yönüyle araştırma meslek mensuplarının görüş ve beklentilerini güncel olarak tespit ederek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

E-uygulamaların muhasebe de hataların, hilelerin tespiti ve önlenmesi açısından yapılan çalışma yüzyüze anket yöntemi ile yapılmış ve 198 kişilik meslek mensubu ile görüşmeler sağlanarak veriler toplanmıştır.Elde edilen bulgular SPSS 27.0 programı ile analiz edilmiştir.Analiz sonuçlarına bakıldığında Sakarya ilinde faaliyet gösteren 198 Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin (SMMM) elektronik muhasebe uygulamalarının hata ve hileyi önlediği ve azalttığı ile ilgili “e-uygulamaların muhasebe hilelerini ortaya çıkarmada etkisi olup olmadığı” ifadesine büyük oranda olumlu cevaplar verdikleri görülmüştür.Bu cevaplardan hareketle meslek mensuplarının e-uygulamaların işlemlerle ilgili kontrol ve denetim yapmayı kolaylaştırdığını ve muhasebe bilgilerinin güvenilirliğine olumlu etkileri olduğunu görüşünü destekledikleri görülmektedir.Ayrıca meslek mensupları e-uygulamaların hileli finansal raporlama eğiliminin engellenmesine, kayıt dışı faaliyetlerinin azaltılmasına, mükellefin doğru beyanda bulunmasına , daha şeffaf mali tablolar hazırlanmasıyla vergi kayıp ve kaçakların önlenmesine yardımcı olduğuna inanmaktadır.Diğer bir yönüyle sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımında önleyici bir etkide bulunduğu dair kuvvetli bir inanç hakimdir. Sonuç olarak yapılan bu çalışmada dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe hata ve hileleri önlemeye ve azaltmaya yönelik etkisinin yüksek derecede görüldüğünü söyleyebiliriz.

Çalışmada öne çıkan bir diğer konu ise katılımcıların “e-defter müşteri oranınız” ve “dijital dönüşüm sürecindeki müşteri oranınız” sorularına verdikleri yanıtlara bakılırsa meslek mensuplarının e-uygulamalara geçişte hala arzu edilen düzeyde olmadığı görülmüştür.Bu sonucun ortaya çıkmasında e-uygulamalar ile ilgili eğitimlerin azlığı,e-uygulamaların kullanımının ve güncellemelerin takibinin zorluğu ve e-uygulama maliyetlerinin yüksekliği gibi sebeplerin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Hata ve hilelerin önlenmesi ve denetimin kalitesinin yükseltilmesi için meslek mensuplarının bu konudaki farkındalığının artırılmasını sağlayıcı eğitim faaliyetlerine hız verilmesi önerilmektedir.E-uygulamaların kullanımını engelleyen ve kısıtlayan alt yapı sıkıntılarını ve programsal aksaklıkları giderici önlemler alınmalıdır.E-uygulama geliştiricileri ile meslek mensupları arasında e-uygulamalardan beklentiler noktasında işbirliği ve fikir alışverişi artırılmalıdır.Bu yolla meslek mensuplarının e-uygulamaları kullanırken karşılaştıkları olumsuzlukların önüne geçilmesi ve e-uygulamaların kullanımının yaygınlaştırılması sağlanabilir.Gelecek çalışmalarda e-uygulamaların aksayan yönlerinin ve bunun muhasebe denetimine etkisi ile ilgili çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanunu (2004, 23 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 25355). <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5070&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- 5766 Sayılı Kanun İle Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (2008, 6 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 26898). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/06/20080606M1-1.htm> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- ACCA Global. (b.t.). *Professional accountants—The future: Drivers of change and future skills*. <https://www.accaglobal.com/content/dam/members-beta/images/campaigns/pa-tf/pi-professional-accountants-the-future.pdf> adresinden 16 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Akçay, S. ve Uysal, M. (2019). Hile denetimi ile bağımsız denetim arasındaki ilişkinin boyutları. *Turkish Studies*, 14(2), 49-65.
- Akdoğan, N. ve Akdoğan, M. U. (2018). Büyük veri—bilişim teknolojisindeki gelişmelerin muhasebe uygulamalarına ve muhasebe mesleğine etkisi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 18(55), 1-14.
- Aksu, İ. (2017). Bilişim teknolojisinden muhasebeye açılan pencere: Bulut muhasebesi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 79-102.
- Alagöz, A. (2008). İşletmelerde iç kontrol sisteminin önemi ve denetim komiteleri ile iç denetim birimi ilişkisinin hata ve hilelerinin önlenmesindeki rolü. Z. Doğan ve M. İnal (Ed.), *Güncel işletmecilik konuları içinde* (ss. 96-126). Tablet Yayınları.
- Albrecht, W. S. ve Albrecht, C. O. (2003). *Fraud examination & prevention*. Thomson South Western.
- Allahverdi, M. ve Karaer, M. (2017, 3-7 Mayıs). *Muhasebede e-dönüşümün eğitimdeki yeri ve e-dönüşüm eğitimi için bir öneri* [Bildiri sunumu]. 36. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu. Antalya, Türkiye.
- Allahverdi, M. ve Karaer, M. (2019). E-dönüşümün muhasebe mesleği yeterlilikleri üzerindeki etkileri ve türkiye’de lisans düzeyi muhasebe eğitiminin mesleki yeterlilikler açısından analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(1), 246-273. <https://doi.org/10.31460/mbdd.424178>
- Allahverdi, M., Alagöz, M. ve Alagöz, A. (2021). Muhasebe mesleğinin değişen doğasında yetkinlik kavramı. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21(63), 139-158.
- Amidu, M., Effah, J. ve Abor, J. (2011). E-accounting practices among small and medium enterprises in Ghana. *Journal of Management Policy and Practice*, 12(4), 146-155.

- Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S. ve Hogan, C. E. (2016). *Auditing and assurance services, global edition* (16th ed.). Pearson.
- Arıkan, Y. (2015). *Rehber: e-uygulamalar*. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/YAYINLAR/kitaplar/e-uygulamalar.pdf> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, E. ve Baysal Artık, M. (2023). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede dijitalleşmeye geçmelerini etkileyen faktörlerin gri ilişkisel analiz ile tespit edilmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 23(70), 307-326.
- Ataman, B. ve Aydın, R. (2017). A study on fraud auditing and determination of the fraud by auditors. *Marmara Business Review*, 2(1), 1-23.
- Avci, B. (2020). *Dijitalleşmenin muhasebe mesleğine getirdiği yenilikler ve uygulamalar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Bağdat, A. (2024). Yeşil dönüşüm kapsamında muhasebede dijital arşivlemeye geçiş: Meslek mensupları üzerinde nitel bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 19(74), 82-103. <https://doi.org/10.19168/jyasar.1351169>
- Bayrakdar, M. (2019). *Muhasebe hata ve hilelerinin muhasebe bilgi sistemi üzerine etkileri ve meslek mensuplarının muhasebe hata ve hilelerine bakış açılarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma: Sivas örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Bayraktar, A. (2007). *Türkiye’de muhasebe hileleri tarihi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi.
- Bilici, F. Ö. (2023). *Muhasebede hata, hile ve etik: Muhasebeci ve muhasebe departmanı çalışanlarının muhasebede etik, hata ve hile ile ilgili görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nişantaşı Üniversitesi.
- Buyruk Akbaba, A. N. (2019). Bulut muhasebe ve işletmelerde uygulanması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 82, 21-40. <https://doi.org/10.25095/mufad.535955>
- Çalış, Y. E., Keleş, E. ve Engin, A. (2014). Hilenin ortaya çıkartılmasında bilgi teknolojilerinin önemi ve bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 63, 93-108. <https://doi.org/10.25095/mufad.396479>
- Çatıkkaş, Ö. ve Çalış, E. (2010). Hile denetiminde proaktif yaklaşımlar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 45, 146-156.
- Çekmen, Y. (2022). *Muhasebede yapılan hatalar, hileler ve adli muhasebe*. İktisad Yayınevi.
- Çelik, A. (2007). *Stok hileleri ve bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Demirkan, B. (2013). Son düzenlemeler ışığında elektronik fatura uygulaması. *Vergi Raporu*, 166, 68-73.

- Deniz, F. ve Tanç, Ş. G. (2020). Muhasebemeslek mensuplarının muhasebe uygulamalarındaki e-dönüşüm sürecine ilişkin görüş ve beklentileri: Hatay ili örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 622-636. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.804296>
- Doğan, K. ve Arslantekin, S. (2016). Büyük veri: Önemi, yapısı ve günümüzdeki durum. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56(1), 15-36.
- Doğan, S. ve Kayakıran, D. (2017). İşletmelerde hile denetiminin önemi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 108, 167-187.
- Doğan, U. (2012). 100 soruda e-defter. *Vergi Sorunları Dergisi*, 280, 1-73.
- Dönmez, A. ve Çavuşoğlu, K. (2015). Hilelerin ortaya çıkarılması bakımından bağımsız denetim ile adli muhasebenin karşılaştırılması. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 1(3), 34-67.
- E-beyanname nedir? nasıl verilir?* (b.t.). Uyumsoft. <https://www.uyumsoft.com/haber/e-beyanname-nedir> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- E-defter geçiş hadleri.* (2024, 28 Şubat). Kalfa. <https://ekalfam.com.tr/2024-e-defter-gecis-hadleri/> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- E-defter nedir? E-defter geçiş hadleri nedir?* (2024, 20 Eylül). Mükellef. <https://mukellef.co/blog/e-defter-uygulamasi/> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Edis, T. (2021). *Muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hileler karşısında serbest muhasebeci mali müşavirlerin görüşleri: Erzurum ili uygulaması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Okan Üniversitesi.
- E-fatura kullanmanın faydaları nelerdir?* (2024). İş Net. <https://www.isnet.net.tr/blogicerik/e-fatura-kullanmanin-faydalari-isnet-blog> 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Elitaş, C. ve Özdemir, S. (2014). Bulut bilişim ve muhasebede kullanımı. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 62, 93-108.
- Emir, M. (2008). Hile denetimi. *Mali Çözüm Dergisi*, 86, 109-121.
- Erdoğan, M. (2002). Muhasebe, denetim ve bağımsız denetimin gerekliliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 3(1), 51-63.
- Eren, T. ve Çetin, H. (2015). Muhasebe meslek mensupları tarafından bürolarda kullanılan muhasebe paket programı seçimi: Konya iline yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(1), 83-100.
- Erturan, İ. ve Ergin, E. (2018). Dijital denetim ve dijital ikiz yöntemi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(4), 810-830. <https://doi.org/10.31460/mbdd.395261>
- Ertürk, A. (2010). *İşletmelerde hata ve hileyi önlemede iç kontrol sisteminin etkililiği ve bir uygulama.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

- Gacar, A. (2019). Yapay zekâ ve yapay zekânın muhasebe mesleğine olan etkileri: Türkiye’ye yönelik fırsat ve tehditler. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 389-394.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2024a). *Defter beyan sistemi*. <https://www.defterbeyan.gov.tr/tr/dbs> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2024b). *E-fatura hakkında*. <https://ebelge.gib.gov.tr/efaturahakkinda.html> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Gönen, S. ve Solak, B. (2017). Maliye Bakanlığı e-dönüşüm sürecinin muhasebe meslek mensupları açısından değerlendirilmesine ilişkin bir alan araştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 76, 63-80. <https://doi.org/10.25095/mufad.400219>
- Gümüş, U. T. ve Gögebakan, H. (2019). Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik, Aydın ilinde muhasebeciler üzerine bir araştırma. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1(3), 12-27. <https://doi.org/10.20989/ijbemp.13>
- Gürbüz, H. (1995). *Muhasebe denetimi*. Bilim Teknik Yayınevi.
- Hatunoğlu, Z., Koca, N. ve Kılı, M. (2013). İç kontrolün muhasebe sistemindeki hata ve hilelerin önlenmesindeki rolü üzerine bir alan çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 169-189.
- Hopkins, K. D. ve Weeks, D. L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: Their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50(4), 717-729. <https://doi.org/10.1177/0013164490504001>
- İrsaliye nedir? e-irsaliye geçiş zorunluluğu-2022* (2021, 4 Ekim). Akınsoft. <https://www.akinsoft.com.tr/blog-detay/irsaliye-nedir-e-irsaliye-gecis-zorunlulugu-2022--219> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMM). (2008). *Muhasebe denetimi*. İSMMM Yayınları.
- İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMM). (2009). *Uluslararası denetim standartları kapsamında bağımsız denetim*. İSMMM Yayınları. <https://ismmmo.org.tr/Yayinlar/E-Kitap/sayi-49/--2212> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Jackling, B. ve De Lange, P. (2009). Do accounting graduates’ skills meet the expectations of employers? a matter of convergence or divergence. *Accounting Education: An International Journal*, 18(4-5), 369-385.
- Kamu Gözetimi Kurumu (2018). *Bağımsız denetim standardı 240*. https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BDS/bdsyeni25.12.2017/BDS%20240_RG.PDF adrsinden 1 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

- Karahan, M. ve Çolak, M. (2019). Hile önleyici olarak sürekli denetimin verimliliği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 561-572.
- Karesioğlu, F. ve Garip, O. (2019). E-muhasebe uygulamaları kapsamında güncel sorunlar ve çözüm önerileri: Karaman’da bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 433-446.
- Katı, M. (2021). *Adli muhasebe kapsamında muhasebe hata ve hilelerinin tespitine yönelik bir çalışma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi.
- Kaval, H. (2005). *Muhasebe denetimi*. Gazi Kitabevi.
- Kaya, H. P. ve Uzay, Ş. (2018). Hileli finansal raporlama ve bağımsız denetçinin sorumluluğu. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 721-740.
- Kaymak, C. (1996). *Muhasebede yapılan hata ve hilelerin muhasebe ve muhasebe denetimi yönünden değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Kefe, İ. ve Kanarğ, Z. (2019). Türkiye’de e-fatura başvuru süreci ve kullanımı. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 25, 165-178.
- Kirik, Z. (2007). *Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik: Afyonkarahisar’da muhasebeciler üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Koca, N. (2010). *Muhasebe denetiminde iç kontrolün hata ve hileleri önlemedeki rolü ve bir alan çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Köroğlu, Ç., Öztanır, I. ve Anbarcı, M. (2022). Dijital dönüşüm uygulamalarının ve yeni teknolojilerin farklı sektörlerdeki muhasebe ve denetim süreçlerine etkilerinin literatür incelemesi. *Denetimde yeni trendler teori ve uygulamalar içinde* (ss. 61-70).
https://www.researchgate.net/publication/364787679_DIJITAL_DONUSUM_UGULAMALARININ_ve_YENI_TEKNOLOJILERIN_FARKLI_SEKTORLERDEKI_MUHASEBE_ve_DENETIM_SURECLERINE_ETKILERININ_LITERATUR_INCELEMESI adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Küçük, İ. (2008). *Finansal raporlamada hile-manipülasyonlar ve önlenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi.
- Mercanoğlu, G. (2016, Temmuz 5). *Yöneticiler için dijital dönüşümün satır araları*. <http://gokhanmercanoglu.com.tr/2016/07/05/yoneticiler-icin-dijital-donusumun-satir-aralari/> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Mert, H., Güner, M. ve Duyar, G. (2022). Dijitalleşme sürecinin gelişimi ve muhasebe uygulamalarına etkileri yönünden İstanbul ilinde SMMM’ler üzerinde bir araştırma. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 22(66), 195-218.
- Nunnally, J. C. (1967). *Psychometric theory* (1. baskı). McGraw-Hill, Inc.

- Okday, S. (2013). Bağımsız denetim etkinliğinin arttırılmasında, denetim hizmetinde kalite ve kalite kontrol: ABD düzenlemeleri. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(100), 42-94.
- Ömürbek, V., Akçakanat, Ö. ve Kılınç, Z. (2023). Muhasebe mesleğinde e-dönüşümün muhasebe meslek mensuplarının mutluluk ve iş tatmini seviyeleri üzerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-23. <https://doi.org/10.31200/makuubd.1226881>
- Özcan, A. (2021). Büyük veri: fırsatlar ve tehditler. *TRT Akademi*, 6(11), 10-31. <https://doi.org/10.37679/trta.818569>
- Özçelik, H., Aracı, Ö. N. K. ve Keskin, S. (2017). Muhasebe hata ve hileleri: meslek mensupları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 197-214.
- Öztoprak, Y. (2017). *Denetimde hata ve hile, önleme ve tespit yöntemleri ile serbest muhasebeci mali müşavirlerin hata ve hileler ile ilgili bilinç ve tutumları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi. .
- Paraşüt ön muhasebe programı*. (2024). Paraşüt. <https://www.parasut.com> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J. ve Lindquist, R. (2006). *Fraud auditing and forensic accounting* (3rd ed.). John Wiley & Sons Inc.
- Sinn, D., Km, S. ve Syn, S.Y. (2017). Personal digital archiving: influencing factors and challenges to practices. *Library Hi Tech*, 35(2), 222-239.
- Şalcı, İ. (2021). *Dijital dönüşüm (e-uygulamalar) ve muhasebe mesleğine getirdiği yenilikler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi.
- Tavşancı, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Akademik Yayıncılık. <https://www.nobelkitabevi.com.tr/beserisosyal-bilimler/11713-tutumların-olcumesi-ve-spss-ile-veri-analizi-9786051337401.html>
- Tekbaş, İ. (2018). *Dijitalleşmenin muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına etkileri üzerine bir araştırma ve yeni bir kavram önerisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi.
- Tekin, Ş. (2022). *Üniversitelerde muhasebe denetiminin etkinliğinin arttırılmasına yönelik strateji önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Tekşan, B. (2023). *Vergi idaresinde e-dönüşümün etkinliği: Muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Tektüfekçi Şençiçek, F. (2013). Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin muhasebe uygulamalarına etkisi: E-muhasebe. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 89-102.

- Tektüfekçi, F. (2017). E-dönüşüm sürecinde e-muhasebe uygulamaları: Türkiye örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12(1), 79-88.
- Temelli, F. ve Yurt, R. (2022). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı: Ağrı ili örneği. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 2(2), 135-150.
- Tuan, K. ve Memiş, M. Ü. (2007). İç denetimin yönetim fonksiyonlarının yerine getirilmesindeki rolü. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 35, 1-14.
- Tuğay, O. ve Güler, A. (2021). Elektronik muhasebe uygulamaları konusunda muhasebe meslek mensuplarının görüşleri: Isparta ilinde bir araştırma. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 14(2), 695-726. <https://doi.org/10.29067/muvu.705569>
- Türk Dil Kurumu. (2024). *Güncel büyük Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 17 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Türker Demir, E. (2020). *Muhasebe denetiminde hata ve hileleri tespit ve önleme yöntemleri ve mali müşavirlerin bu konudaki bilinç ve tutumları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Okan Üniversitesi.
- Uğurlu Acar, Y. (2019). *İç denetimde farklı kaynak kullanımlarının hileleri önleme ve ortaya çıkarmadaki rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Varol, N. (2023). Dijital dönüşüm ve yapay zekâ: Muhasebenin ve denetimin geleceği. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 3(2), 162-184.
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 509), (2019, 19 Ekim). Resmi Gazete (Sayı :30923) <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191019-5.pdf> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Yanık, R. ve Karadaş, A. (2013). E-faturanın Türkiye muhasebe standartları uyum sürecine uygun düzenlenmesine ilişkin bir öneri. *EKEV Akademi Dergisi*, 57, 133-142.
- Yılmaz, Ö. (2022, 16 Eylül). *GİB portal nedir? nasıl kullanılır?*. Kolaybi. <https://www.kolaybi.com/blog/gib-portal-nedir-nasil-kullanilir> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- Yücel, G. ve Adiloğlu, B. (2019). Dijitalleşme—yapay zeka ve muhasebe beklentiler. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17, 47-60.
- Zencirli, M. (2024). *Kurumlarda yeniden yapılanma ve e-dönüşüm kapsamında kamusal hizmet standartlarının vatandaş memnuniyetine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Zengin, H. (2016). *Muhasebe mesleğinde meslek mensubunun problemleri ve muhasebe denetiminde karşılaşılan hileler, meslek mensubunun tutumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi.

Zeytin, M. (2007). *Bağımsız muhasebe meslek mensuplarını hata ve etik dışı davranışlara yönlendiren faktörler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi.

EKLER

Ek 1. Anket Formu

Sayın katılımcılar:

Bu anket, Sakarya ilinde bulunan mali müşavirlik meslek mensuplarının **Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Hata Ve Hilelerini Önlemeye Etkisi: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma** adlı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacı ile yapılmaktadır. Katılımınız ile vereceğiniz destek söz konusu akademik çalışmamıza katkı sağlayacaktır. Toplanan veriler sadece araştırmada kullanılacak olup başkaca kişi ve kurumlar ile paylaşılmayacaktır. Tüm soruları boş bırakmadan cevaplamanızı önemle rica eder, katılımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Demografik Özellikler

Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

Yaşınız: 18-24 ( ) 25-34 ( ) 35-44 ( ) 44-54 ( ) 55+ ( )

Eğitim Düzeyiniz :Lise ve dengi ( ) Ön lisans ( ) Lisans ( ) Lisans üstü ( )

Meslekte çalışma süreniz :0-5 yıl ( ) 6-10 yıl ( ) 11-15 ( ) 16-20 ( ) 21+ ( )

Çalışan sayınız: Yalnız çalışıyorum ( ) 1-4 ( ) 5-8 ( ) 9-12 ( ) 13+ ( )

Mükellef sayınız : 0-30 ( ) 31-60 ( ) 61-90 ( ) 91-120 ( ) 121+ ( )

1)E-Defter Müşteri Oranınız :%0-20 ( ) %21-40 ( ) %41-60 ( ) %60-%81 ( ) %81-100 ( )

2)Dijital Muhasebe Dönüşüm Sürecinde Olan Müşteri Oranınız: %0-20 ( ) %21-40 ( ) %41-60 ( ) %61-80 ( ) %81-100 ( )

3)İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığınız:Günde 1-2 saat ( ) Günde 3-4 saat ( )

Günde 5-6 saat ( ) Günde 7 saat ve üzeri ( )

4)E-Beyanname Sistemini Kullanıyor musunuz? :

Online Sistem üzerinden kullanıyoruz ( )

Paket program aracılığıyla kullanıyoruz ( )

Kullanmıyoruz ( )

5)E-Defter Sistemini kullanıyor musunuz?

Online Sistem üzerinden kullanıyoruz ( )

Paket program aracılığıyla kullanıyoruz ( )

Kullanmıyoruz ( )

6)E-Fatura Sistemini Kullanıyor musunuz?

Online Sistem üzerinden kullanıyoruz ( )

Paket program aracılığıyla kullanıyoruz ( )

Kullanmıyoruz ( )

7)Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Hangisi Faydalı olmaktadır?Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

İç Denetim ( ) İç Kontrol ( ) Bağımsız Denetim ( ) İhbar Hatları ( ) Bilgi Teknolojileri Denetimi ( ) YMM'lerce Yürütülen Tam Tasdik Çalışmaları Kapsamındaki Denetim Faaliyetleri ( )

8) E-fatura uygulamasına geçişte zorluk yaşadınız mı ?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

9) Yasal zorunluluk olmasaydı E-Fatura uygulamasına Geçer miydiniz?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

10) E-fatura uygulamasından memnun musunuz?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

11) E-Fatura uygulaması muhasebe işlemlerinizi kolaylaştırıyor mu?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

12) Yasal zorunluluk olmasaydı E-Defter uygulamasına geçer miydiniz?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

13) E-Defter uygulamasından memnun musunuz?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

14) E-Defter uygulaması muhasebe işlemlerinizi kolaylaştırıyor mu?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

Aşağıdaki sorular ile ilgili hangisinin doğru olduğunu düşünüyorsanız karşısındaki kutucuğu işaretleyiniz.

No:	Katılımcıların Hata ve Hileye İlişkin Görüş ve Tutumları	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Fikrim yok (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
1	Muhasebe hileleri vergi kaçırmak amacı ile yapılmaktadır.					
2	Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür.					
3	Muhasebe hataları ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle meydana gelmektedir.					
4	Muhasebe hileleri belgesiz bir şekilde yapılan kayıt dışı işlemlerdir.					
5	Bir hatada kasıt varsa %100 muhasebe hilesi vardır.					
6	Muhasebe hataları bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle meydana gelmektedir.					
7	Muhasebe hataları işin uzmanlarının tam ve donanımlı olmamasından dolayı meydana gelmektedir.					
8	Çok iyi teknolojiler kullanılsa da yeteneği olmayan insanlar her zaman muhasebe hataları yapmaya mahkûmdur.					
9	İşin uzmanları muhasebe hataları konusunda tam ve donanımlı olsa da yapılan hatayı engelleyemez.					
10	Hata ve hileleri önlemek için işletme yönetiminin bir iç kontrol sistemi oluşturması, faydalı bir araçtır.					
11	Hata ve hileleri önlemede işletme içindeki etik kuralların oluşturulması ve uygulanması etkili bir yoldur.					
12	Hileler işletme çalışanlarından bilgi alınarak hızlıca bulunabilir.					
13	İşletmede yapılan hata ve hilelerin tespitinde “bağımsız denetimin” etkili bir araçtır.					
14	Mesleğimle ilgili mevzuatın sık değişmesi, mükelleflerle ilgili işlemlerde hata yapılma olasılığını artırır.					

No:	Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamaları İle İlgili Görüş ve Tutumları	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Fikrim yok (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
15	E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili yeterli eğitim alınmaktadır.					
16	Meslek mensupları e-uygulamalar ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.					
17	E-Muhasebe uygulamaları basit, anlaşılır ve kullanımı kolaydır.					
18	E-Muhasebe uygulamaları ile ilgili güncellemeler takip edilmektedir.					
19	E-Muhasebe uygulamalarına hakim olabilmek için teknolojiyi iyi takip etmek gerekmektedir.					
20	E-Muhasebe Uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.					
No:	Katılımcıların Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Denetiminde Hata Ve Hilelerin Azaltılması Üzerindeki Etkisi İle İlgili Görüş ve Tutumları	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Fikrim yok (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
21	E-Uygulamalar mükellefin doğru beyanda bulunmasına olumlu etki etti.					
22	E-Uygulamaların vergi denetimine olumlu etkisi vardır.					
23	E-Uygulamaların mükellefin kayıt dışı faaliyetlerinin azalmasına etkisi vardır.					
24	E-Uygulamaların işletmelerin daha şeffaf mali tablolar hazırlamak suretiyle vergi kayıp ve kaçakların önlenmesine etkisi vardır.					
25	E-Uygulamaların sahte ve muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge kullanımında önleyici bir etkisi vardır.					
26	E-Uygulamaların muhasebe hilelerini ortaya çıkarmada etkisi vardır.					
27	E-Uygulamaların mükelleflerin çift defter kullanmasının engellenmesinde etkisi vardır.					
28	Muhasebe bilgi sisteminin web tabanlı olması muhasebe bilgilerinin güvenilirliği üzerinde olumlu etkisi vardır.					
29	Web tabanlı mali denetim vergi mükelleflerinin hileli finansal raporlama eğilimini engeller.					

30	Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır.
31	E-Fatura alış ve satış işlemlerindeki hileleri azalttı.
32	Defter beyan sistemi basit usulde kayıt dışılığı azalttı.
33	E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır.
34	E-Uygulamalar Mali mevzuatın doğru yapılmasına etki etti.
35	Muhasebe yazılımları işlemlerin kontrol ve denetimini yapmayı kolaylaştırır.
36	Muhasebe yazılımları elektronik beyannameleri kolay hazırlama imkanı sunar.
37	Muhasebe verilerinin güvenilirliği, kayıt ve dosyalama sisteminin güvencesine bağlıdır.
38	Defter tasdiki olayının ortadan kalkması ve dijitalleşme kırtasiyeciliği azalttı.
39	Dijitalleşme ile birlikte belgelerin zamanında ve düzenli olarak girilmesi sağlandı.
40	E-Defter sistemi mükellefin belgeleri doğru ve zamanında getirmesini sağlıyor.
41	E-Fatura maddi hata riskini ortadan kaldırmıştır.

Muhasebe ‘de dijital yeniliklerin, hata ve hilelerin azaltılmasına etkisi üzerine farklı görüş ve tavsiyeleriniz olurmu ? Varsa bir iki cümle ile yazabilir misiniz ?

.....

.....

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Emine CAN

ÖĞRENİM DURUMU

Öğrenim Derecesi	Öğrenim Yeri	Öğrenim Yılı
Yüksek Lisans	Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Ana Bilim Dalı	Devam Ediyor
Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü	2008
Lise	Bolu Abant Lisesi	2003

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer	Görev
2019-2021	MDİ Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi	Mali Müşavirlik Stajyeri
2023-Devam	Sakarya Defterdarlığı	Gelir Uzman Yardımcısı
2024-Devam	Sakarya SMMMO Odası	Mali Müşavir

YABANCI DİL

İngilizce

ESERLER

Can, E. (2024). Türkiye’de muhasebe denetimi ve tarihçesi’ne genel bakış. G. İşseveroğlu ve S.Batal (Ed.). *İktisadi ve idari bilimlerde uluslararası akademik çalışmalar* içinde (ss.205-224). Serüven Yayınevi.